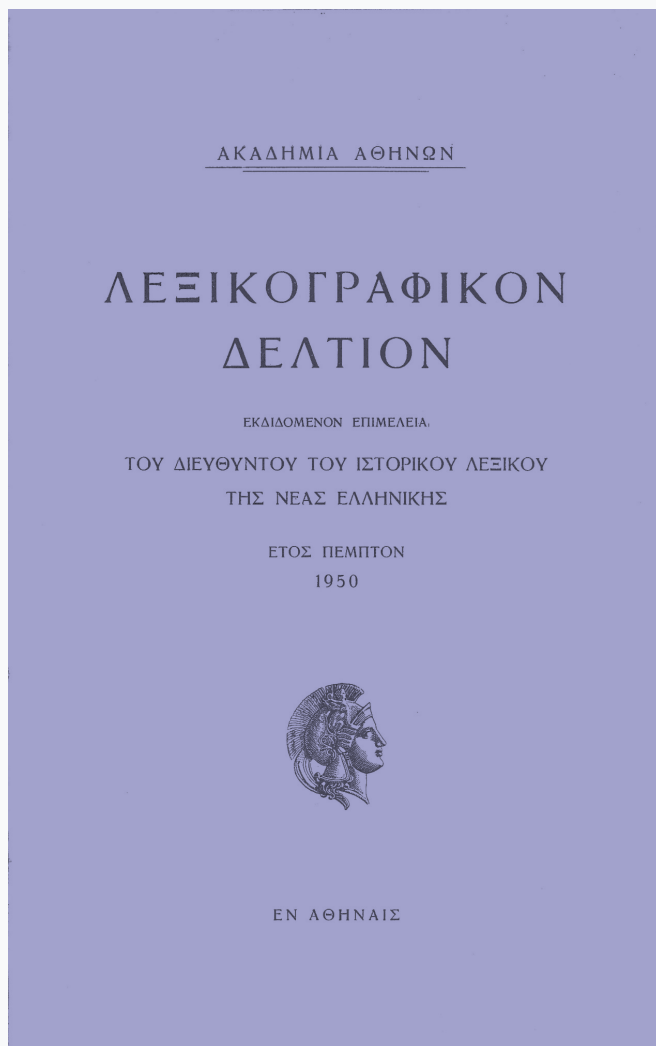

Lexicographic Bulletin

Vol 5 (1950)

Lexicographic Bulletin

Κριτικά καὶ παλαιογραφικά εἰς τὸν Ἡσύχιον

Vasileios Favis

doi: [10.12681/ld.39545](https://doi.org/10.12681/ld.39545)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

1950

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Α. Α. Παπαδοπούλου</i> Φρασεολογικά	Σελ.	3 - 52
<i>Β. Φάβη</i> Κριτικά και παλαιογραφικά εις τὸν Ἡσυχιον	»	53 - 122
<i>Στ. Μάνεση</i> Οὐσιαστικά οὐδέτερα εις - οὐ	»	123 - 128
<i>Α. Α. Παπαδοπούλου</i> Κρίσις ἔτυμολογικοῦ λεξικοῦ Ν. Π.		
Ἄνδριώτη	»	129 - 147
Πίναξ λέξεων	»	148 - 153

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ

*«Ἡ κριτικὴ τέχνη τὰς τῶν εὐγενεστέρων καὶ εὐφρε-
στερῶν ψυχὰς ὅσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει».*

Cobet ἐν Λογίῳ Ἑρμῆ (1867) 210.

Ἡ παροῦσα διατριβὴ εἰς τὸν Ἡσύχιον εἶναι ἡ πέμπτη κατὰ σειρὰν τῶν ὑφ' ἡμῶν συνταχθεισῶν διατριβῶν εἰς τὸν λεξικογράφον τοῦτον¹. Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ἄλλοτε εἵπομεν, ὅτι δηλ. αἱ διατριβαὶ ἡμῶν αὗται «δὲν ἀποτελοῦσιν ἰδιαίτεραν προσπάθειαν, οἷονεὶ ἐκ περιζώματος, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ παραδοθέντος κειμένου, ἀλλ' εἶναι φυσικὴ παρέκτασις τῆς εἰς τὸ κύριον ἡμῶν ἔργον ἐνασχολήσεως»², τῆς μελέτης καὶ ἐξακριβώσεως τῶν στοιχείων τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν διατριβῶν ἡμῶν τούτων θὰ πεισθῆ, ἐλπίζομεν, ἕκαστος φιλόλογος φιλοδοξῶν νὰ δρέψῃ κριτικὰς δάφνας, ὅτι τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων ἀποβαίνει ἀποτελεσματικώτερον, ἂν ὁ ἐπιλαμβανόμενος αὐτοῦ ἔχῃ ἀφομοιώσει εἰς τὴν συνείδησίν του τὴν ζοὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης μάλιστα μὲν ἐν τῷ στόματι καὶ τῇ ψυχῇ τῶν λαλούντων, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως παραδόσει, διότι καὶ ἐν ταύτῃ τὰ σφάλματα συμβαίνουσι κατὰ νόμους τινὰς καὶ ἀρχὰς ψυχολογικὰς καὶ τεχνικὰς.

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Ἡσυχιακοῦ Λεξικοῦ, τὸ κείμενον αὐτοῦ οὔτε συνεχὲς εἶναι, ὥστε ἐκ τῶν συμφραζομένων νὰ κριθῆ ἡ ἀξία τῆς προτεινομένης διορθώσεως, πλὴν σπανιώτατα, οὔτε ἐκ μιᾶς τινος χειρὸς καὶ διανοήσεως προῆλθεν, ὥστε ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῆς γραμματικῆς ἢ τῆς συνθετικῆς νὰ διακρίνη τις τὰ νοσοῦντα χωρία. Ἡ πρώτη χεὶρ παρ' Ἡσυχίῳ εἶναι, ὡς γνωστόν, πολλαπλῆ. Ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος, ὅτε συνετάχθη ὁ πύργος αὐτοῦ μέχρι τοῦ 15ου εἰς ὃν ἀνήκει ὁ μόνος περιωθὴς κῶδιξ, ἀντεγράφετο καὶ ἐπλουτίζετο ἀεὶ ὑπὸ σοφῶν καὶ ἀσόφων γραμματικῶν καὶ κτητόρων αὐτοῦ. Ἡ ἀποκατάστασις τοσοῦτων χειρῶν εἶναι ἔργον τοῦ κριτικοῦ τοῦ Ἡσυχίου.

Ἀντίρροπος πρὸς τοιαύτας δυσκολίας ἐπικουρία ἔρχεται ἐκ τῶν στοιχείων

¹) Βλ. Περιοδικῶν Ἀθηνᾶς Δην τόμ. 30(1919)3-16: *Συμβολὴ εἰς τὰ τοῦ Ἡσυχίου*, Βαν τόμ. 39(1927)219-242: *Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου*, Γην τόμ. 46(1985)212-236: *Παλαιογραφικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον*, Δην τόμ. 49(1939)3-48: *Παλαιογραφικὰ καὶ Κριτικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον*.

²) Ἀθηνᾶς τόμ. 49,3.

τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, σωθέντων ἐν τῇ ἰδιωματικῶς λαλουμένη διαμόνης τῆς ἀδιακόπου προφορικῆς παραδόσεως, ὁσάκις βεβαίως εἶναι τοῦτο δυνατόν. Καὶ εἶναι πολλάκις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γλῶσσαι ¹ καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι.

1. «*ἀβλήδην* ἐνδοσίμον».

Ὁρθῶς ὁ Schmidt παρατηρεῖ «*pro ἀββλήδην, ἀμββλήδην*»· ἀλλ' ἵνα τὸ ἐρμήνευμα στοιχῆ πρὸς τὸ λῆμμα μεταγραφτέον αὐτὸ *ἐνδοσίμω* ἵνα νοηθῆ ἀπὸ *ἐνδοσίμου*, ἦτοι ἀπὸ *προσιμίου*, ὡς ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου τὸ λῆμμα *ἀμββλήδην*.

2. «*ἀβρινά* κεκαθαυμένα».

Ἡ γλῶσσα αὕτη δύναται νὰ μεταγραφῆ εἰς *αὐρινά*, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ γράμματα β καὶ υ ἐν τῇ μικρογραμμάτω γραφῇ ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἄν δὲ ἤδη γράψωμεν αὐτὴν διὰ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς τῆς πρώτης χειρὸς καὶ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι Ρ καὶ Γ πολλάκις συγχέονται, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψεν ΑΥΓΙΝΑ ἦτοι *αὐγινά*.

Τὸ οὕτω προκῦπτον ἐπίθετον *αὐγινός*, ἀμάρτυρον ἄλλοθεν ἐπὶ τῆς παραδιδομένης σημασίας, δύναται νὰ παρῆγεται εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγῆ* = λάμψις, λευκότης, καθαρότης εἴτε ἀπὸ τοῦ ἰδιωματικῶς μεμαρτυρημένου (Πόντω) *αὐγός* ² = λαμπρός,

¹) Γλῶσσα ἐν τῇ γραμματικῇ λέγεται λέξις ἀπηρχαιωμένη ἢ ἰδιωματικῆ, ὅπωςδήποτε οὐχὶ γνώριμος εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ὁμογλώσσων καὶ ἐπομένως ἔχουσα ἀνάγκην ἐξηγήσεως· ὁ Ἀριστοτέλης (Ποι. 1457 β 21) ὡς ἐξῆς ὀρίζει τὴν γλῶσσαν: «*Λέγω δὲ κύριον (ὄνομα) ᾧ χρῶνται ἕκαστοι, γλῶτταν δὲ ᾧ ἕτεροι, ὥστε φανερόν ὅτι καὶ γλῶτταν καὶ κύριον εἶναι δυνατόν τὸ αὐτό, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ· τὸ γὰρ σίγνον Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα*». Ἡ τοιαύτη λέξις λέγεται καὶ γλῶσσημα (βλ. Χ. Χαριτωνίδην ἐν Ἀθηνᾶς 24 σελ. 237). Γλῶσσα λέγεται συνεκδοχικῶς ἢ τε ἐξηγουμένη λέξις καὶ ἡ σημασία αὐτῆς· οὕτω λέγοντες «*γλώσσας Ἕουχίου*» ἐννοοῦμεν τὸ σύνολόν τῶν ἐξηγουμένων λέξεων ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἕουχίου μετὰ τῶν σημασιῶν αὐτῶν. Εἰδικώτερον δὲ ἡ μὲν ἐξηγουμένη λέξις λέγεται *λήμμα*, ἡ δὲ παρεχομένη σημασία αὐτῆς *ἐρμήνευμα*. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεταγενεστέρα λέξις *γλωσσάριον* σημαίνουσα *συλλογὴν γλωσσῶν*, ἦτοι ἰδιωματικῶν καὶ ἀγνώστων λέξεων μετὰ συντόμου ἐξηγήσεως αὐτῶν, ἀκολουθῶς δὲ καὶ ἐπίτομον λεξικόν, ὅσον *ἑλληνολατινικόν* - *λατινοελληνικόν* γλωσσάριον.

²) Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ *αὐγινός* ἐκ τοῦ ἐπιθ. *αὐγός* πρβ. *ἀληθινός* ἐκ τοῦ *ἀληθής*, *μαλθακινός* ἐκ τοῦ *μαλθακός*, *ταχινός* ἐκ τοῦ *ταχύς*, *χειμερινός* ἐκ τοῦ *χειμέριος*, *χθιζινός* ἐκ *χθιζύς*. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ *μελανός* ἐκ τοῦ *μέλας*, *ἀδειανός* ἐκ τοῦ *ἀδειωσ*, *λειανός* ἐκ τοῦ *λειωσ*.

Διὰ δὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐπιθ. *αὐγός* ἐκ τοῦ *αὐγῆ* πρβ. *αἰοδός* ἐκ τοῦ *αἰοιδή*, *μοιλπός* ἐκ τοῦ *μοιλπή*, *ταγός* ἐκ τοῦ *ταγή*, *φωνός* ἐκ τοῦ *φωνή*, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49(1939) σελ. 48.

λευκός, καθαρός. Ἐπίσης καὶ τὸ ἐκ μόνον τοῦ Πόντου μαρτυρούμενον ρῆμα *αὐγίζω* = λευκαίνω, καθαρίζω δύναται νὰ παράγεται εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγή* εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγός*.

Τὸ δὲ ἰδιωματικώτερον *αὐγινός* = πρωινός καὶ τὸ ἀπρόσωπον ρῆμα *αὐγίζει* = γίνεται αὐγή, ἄλλως *χαράζει* παράγονται ἀπὸ τοῦ κοινοτέρου *αὐγή* = πρωία.

3. «*ἀγκόλαι*· ἀγκῶνες».

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου «*ἀγκλόν*· σκολιόν» συναγομεν ὅτι ὁ προκείμενος τύπος *ἀγκόλαι* προέκυψεν ἐκ τοῦ τύπου *ἀγκλαι* ἢ *ἄγκλαι* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου *ο* μεταξὺ τῶν φθόγγων *γκ* καὶ *λ*. Πρβ. κατωτέρω τὴν γλῶσσαν *δάγκολον*.

4. «*ἀδελιφήρ*· ἀδελφός».

Τὸ ἀκατανόητον λῆμμα ὁ Ahrens μεταβάλλει εἰς *ἀδελφιόρ*, πιθανώτατον Δωρικὸν τύπον, ἀντὶ τοῦ *ἀδελφεός*. Ἄλλ' ἴσως πιθανώτερον θὰ μετεβάλλετο ὁ τύπος οὗτος εἰς *ἀδελφιρ* (*ἀδελφίς*), ἵνα ἡ κατάληξις ἔχη καθὰ εἰς τὸ δεξις πρὸς τὸ δεξιός, εἰς τὸ κύρις πρὸς κύριος, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ οὐδέτερα *ἡμιόλιν* πρὸς τὸ *ἡμιόλιον*, *ἀργύριν* πρὸς τὸ *ἀργύριον*, ἅτινα μαρτυροῦνται ἤδη ἀπὸ τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, καὶ εἰς πλείστα ἄλλα, οἶον *ποτήριν* πρὸς τὸ *ποτήριον* κτλ.¹.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐν τῇ παραληγούσῃ *ι* εἶναι πιθανώτατον, ὡς ἀναπτυχθὲν μεταξὺ ὑγροῦ καὶ ἀφώνου, τοῦ *λ* καὶ τοῦ *φ*. Ὅθεν ἡμεῖς ἐκδίδομεν τὴν γλῶσσαν

«*ἀδελφιρ*· ἀδελφός».

5. 6. 7. «*ἄζαχές*· οἱ μὲν τὸ σκληρὸν καὶ χαλεπὸν, παρὰ τὸ *ἄζαλέον*, οἱ δὲ ἀδιάλειπτον».

«*ἄζεχές*· ἀδιάλειπτον».

«*ἄζεχής*· ὁ σκληρὸς καὶ χαλεπός».

Αἱ σημασίαι τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν παρέχονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἄζηχής* - *ἄζηχές*, γνωστοτάτην Ὀμηρικὴν λέξιν. Ἐντεῦθεν φέρεται τις ἄνευ πολυπραγμοσύνης εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν γλωσσῶν τούτων ὡς ἐκ παραναγνώσεως προελθουσῶν.

¹) Ὁ μεταπλασμός τῶν εἰς -*ιος* ἐπιθέτων καὶ κυρίων ὀνομάτων εἰς -*ις*: (*Δημήτριος* - *Δημήτρις*) καὶ τῶν εἰς -*ιον* οὐσιαστικῶν εἰς -*ιν*: (*ποτήριον* - *ποτήριν*) εἶναι εἰσέτι ἀνεξήγητος. Τετράκις εἶπεν γνώμην περὶ τούτου ὁ Χατζιδάκις ἄνευ πειθανάγκης. Βλ. ὅσα ἔγραψε περὶ τοῦ πράγματος ὁ Στυλιανὸς Καψωμένος ἐν *Λεξικογρ. Δελτ.* Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1 (1939), 59 - 60.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ πολὺς Schulze (Quaestiones Epicae 47) ἐνῶ λέγει ὅτι ὁ παραβάλλων τὸ Ὅμηρικὸν ἀζηχῆς πρὸς τὰς Ἑσυχιακὰς γλώσσας ἀζεχῆς-ἀζεχῆς ἀνάγκη νὰ δεχθῆ ἢ ὅτι τὸ ε τῆς παραληγούσης ἐξετάθη ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου ἢ ὅτι ἢ παρ' Ἑσυχίῳ παράδοσις εἶναι ἡμαρτημένη, ἐν τούτοις παρὰ τὰ ὀρθότατα ταῦτα ἐχόμενος σταθερῶς τῆς ἐν τῷ κώδικι ἀλφαβητικῆς σειρᾶς, ὡσεὶ ἐπιγραφικοῦ μνημείου, οὐδετέραν τούτων ἀποδέχεται. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ ταύτας καταλέγεται ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ ἡ γλῶσσα ἀζαχῆς μετὰ τῶν αὐτῶν σημασιῶν, ὁ Schulze ἀποφαίνεται τὰ ἑξῆς: «Notionem quae inest in vocabulo *συνεχῆς* si cum negatione efferre volueris, recte dixeris *ἀδιεχῆς sine intermissione (Eustath. ad Δ 435). Cujus adjectivi et vetustior et plenior forma erat *ἀδια(σ)εχῆς: ἀζα(σ)εχῆς quam Graecis aut in ἀζαχῆς (Hes.) aut ita ut vocalis secunda cum antecedente misceretur, non prorsus de medio tolleretur in ἀζηχῆς aut denique exempto *a* in ἀζεχῆς (Hes.) contraheret licuit».

Ἄλλὰ θὰ ἠδύνατό τις εὐλαβῶς νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου φιλολόγου, ὅτι πολλὰ εἶναι καὶ τολμηρὰ τὰ ὑπονοούμενα. Χωρὶς νὰ παραδίδεται *διεχῆς* πλάττεται ἐπίθετον ἐκ τούτου *ἀδιεχῆς*. Καὶ πάλιν παρὰ τοῦτο ὑπονοεῖται τύπος *ἀδιασεχῆς* πλασθεὶς ὡς εἰκὸς εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἐσφῆζετο τὸ ἀρκτικὸν σ τοῦ ἔχω (*σέχω*), ἦτοι εἰς χρόνους προδιαλεκτικούς, ἵνα ἐκ τούτου παραχθοῦν οἱ δύο ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου παραδιδόμενοι τύποι *ἀζαχῆς* καὶ *ἀζεχῆς*, διατιθεμένων τῶν συγκροουμένων φωνηέντων *a* καὶ *e* (*ἀζαεχῆς*) κατὰ δύο τρόπους, τοῦτο μὲν κατ' ἐκθλιψιν τοῦ *e*, τοῦτο δὲ κατὰ συναίρεσιν ἀμφοτέρων εἰς *η*.

Ἦδη, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μόνον ὁ τύπος *ἀζηχῆς-ἀζεχῆς* μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου, οἱ δὲ τύποι *ἀζαχῆς* καὶ *ἀζεχῆς* ὑπὸ λεξικογράφων, ὅτι πρὸς τούτοις τὸ Η παραναγινώσκειται καὶ ὡς Α καὶ ὡς Ε, δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ παραναγνώσμάτων τοῦ ἀναμφισβητήτως παραδοθέντος τύπου *ἀζηχῆς-ἀζεχῆς*. Ποία δὲ εἶναι ἡ ἐτυμολογικὴ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τούτου ἡμεῖς οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν¹.

Ἦτο τόσον βέβαιος ὁ Schulze περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προταθείσης ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος, ὥστε καταπαύει τὸν περὶ τούτου λόγον ἀποφαινόμενος: «Ergo reducendae videntur solutae formae *ἀζαεχῆς ἀζαεχῆς* Δ 435, Ο 25, 658, Ρ 741, σ. 3 (h. h. Ger. 468)». Ἄλλ' οὐδεὶς, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἐτόλμησε τούτας ἀποκαταστάσεις ἐν τῷ Ὅμηρικῷ κειμένῳ νὰ εἰσαγάγῃ.

¹) Βλ. Émile Boisacq, Dictionnaire Etymologique de la langue Grecque ἐν λ. *ἀζηχῆς*, ἐνθα καταλέγονται ἐτυμολογίαι τινὲς ἥκιστα πιθαναί.

8. «*αἰχμόδετος*· αἰχμάλωτος».

Ἐπιθάνου θεωρουμένης τῆς συνθέσεως τοῦ *δεῖν* = δεσμεύειν μετὰ τοῦ *αἰχμῆ* πρὸς δήλωσιν τῆς παρεχομένης σημασίας διορθοῦται

«*αἰχμόληπτος*· αἰχμάλωτος»

παραβάλλεται δὲ πρὸς τὸ *δορίληπτος*· αἰχμάλωτος¹. Καὶ ἀντιμεταλαμβάνονται μὲν παλαιογραφικῶς τὰ τε Λ καὶ Δ καὶ τὰ Ε καὶ Η, μεταπίπτει δὲ τὸ ΠΤ εἰς ΤΤ καὶ τοῦτο εἰς τὸ ἀπλοῦν Τ, ἀλλ' εἶναι ἀπίθανον ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ παλαιογραφικαὶ περιπέτειαι συνέπεσον συγχρόνως εἰς τρία ἐφεξῆς γράμματα λέξεως, τὴν ὁποίαν εὐκόλως τις οἰκειοῦται, ἂν ἤθελε ποτὲ ὑπάρξει. Οὐδ' εἶναι νοητὴ ἢ κατ' εἰκασίαν ἀποκατάστασις τοῦ ΔΕ, ἂν εἶχεν ἀπαλειφθῆ τὸ ΛΗΠ. Εἰκαστικῶς φέρεται τις πρὸς λέξιν, τῆς ὁποίας τὸ φωνητικὸν ἴνδαλμα κυκλεῖται ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ πρὸς ἀνύπαρκτον ὡς ἐνταῦθα.

Καθ' ἡμᾶς ἢ ἐν τῷ θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρεχομένη ἐξήγησις, ὅτι ἡ λέξις συνετέθη «*ex αἰχμῆ et δέω quia captivi vinciri solent*» εἶναι αὐτάρκης καὶ ἐπομένως ἢ γλῶσσα πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος.

9. «*αἰκλοι*· αἱ γωνίαι τοῦ βέλους».

Ὁ Herwerden καταλέγων τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ (*Dialecticum et Suppletorium* ἐν λ.) παρατηρεῖ «*dialectica quae cohaerere videtur cum ἀγκλός (= ἀγκύλος)· σχολιὸς apud eundem*». Ἄλλ' ἵνα ἡ συνάρφεια καταστῆ ἀναμφισβήτητος, ἀναγνωστέον τὸ λῆμμα *ἄγκλοι* ἐξ ὀνομαστικῆς *ἄγκλος* (οὐσ.), ἵνα ἔχη παρὰ τὸ *ἀγκλός* (ἐπίθ.) καθὰ τὸ *γοῖφος* (ὀ) παρὰ τὸ *γοιφός* κ. ἄ. περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) 46 κ.έ.

Διὰ τοῦ ἐρμηνεύματος τῆς γλώσσης «*αἱ γωνίαι τοῦ βέλους*» δηλοῦνται αἱ ἀνατρέχουσαι αἰχμαὶ τοῦ βέλους.

10. «*ἀκαρα*· τὰ σκέλη. Κρηῆτες».

Περὶ τῆς γλώσσης ταύτης οὐδὲν παρατηρεῖται εἰμὴ ὅτι ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ (45, 16). Ἡ ὑπόστασις αὐτῆς κυροῦται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ιδιωματικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι συνηθεστάτη ἢ ἐξ αὐτῆς σύνθετος *ἀνάκαρα* (τὰ). Ἡ χρῆσις δ' αὐτῆς ἐν Μέσῃ Εὐβοίᾳ πιστοῖ καὶ τὸ ἐρμῆνευμα οἷον λέγεται ἐνταῦθα: «*δὲν ἔχου ἀνάκαρα νὰ σταθοῦ*», καθὰ ἐπίσης λέγεται «*δὲν ἔχου γόνατα νὰ σταθοῦ*» καὶ ἄλλως «*δὲν ἔχου ἥπατα...*».

¹) Βλ. Ἀθηνᾶς 13(1902) Σημ.

11. «*ἀλίφατα*· ἄλφιτα ἢ ἄλευρα».

Παρὰ Schmidt ἀναγινώσκεται: «Adversus Ruhngenum moneo legendum esse *ἀλήφατα* (EM 73, 21) ad exemplum Homericí *μυλήφατον* fictum.

Πιθανώτατον φαίνεται τὸ δίδαγμα τοῦ Ruhngenius, ἂν μόνον παρατηρηθῆ ὅτι ἡ λ. αὕτη εἶναι πλάσμα γραμματικόν.

Ἐν τῷ EM, ἔνθ' ἀνωτέρω, ἀναγινώσκεται *ἄλφιτα* . . . παρὰ τὸ *ἀλφαίνειν*, ἢ πρώτη εὐρεθεῖσα τροφή. ἢ *ἀλήφατά* τινα ὄντα, τὰ *ἀληλεσμένα*. Ἐνταῦθα δηλονότι ὁ ἄγνωστος γραμματικὸς ὑποθέτει δύο ἐτυμολογίας, ἢ ἀπὸ τοῦ *ἀλφαίνειν* ἢ ἀπὸ τοῦ *ἀλεῖσθαι*, οἷονεὶ *ἀλήφατά* τινα ὄντα.

Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ διδάγματος τοῦ Εὐσταθίου (1445, 53-60): «*ἄλφιτον* λέγει διὰ τὸ *ἀλεῖσθαι φάειν* . . . ὅθεν καὶ *μυλήφατον ἄλφιτον*» (Ὁδ. Β 355). Καὶ κατωτέρω (1450, 18): «*μυλήφατον* ὁ δηλ. κλάται ὑπὸ μύλης».

Κατὰ ταῦτα ἐτυμολογηθέντος τοῦ ὀνόματος *μυλήφατον* ἀπὸ τοῦ *μύλη πεφασμένον*, ἠτυμολογήθη ἔπειτα καὶ τὸ *ἄλφιτα* ἀπὸ τοῦ *ἀλεῖσθαι φάειν*, ἐξ οὗ ἐπλάσθη τὸ *ἀλήφατα* ὡς διάμεσος τύπος, ἵνα οὕτω προσαρμόζεται πρὸς τὰ ἐξ ὧν παράγεται.

Τὴν πεπλασμένην ταύτην λέξιν παραλαβὼν ἀφελέστερός τις γραμματικὸς ὡς γλῶσσαν, κατέγραψεν αὐτὴν ἐν τῷ Ἑσυχιακῷ Λεξικῷ μετὰ τοῦ οἰκείου ἐρμηνεύματος.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Schmidt λέγει: «Non crediderim enim h. l. latere glossam Graecobarbaram ΑΛΛΗΦΤΑ . . . , quam affert Ducang(ius)».

Ὁ Δουκάγκιος ἐν τῷ Λεξικῷ mediae et infimae Graecitatis λέγει: ΑΛΛΗΦΤΑ ἢ ἐστὲ φαρίνα . . . pro ἄλφιτον».

Ἄν παραβλέψωμεν τὴν ἀνορθογραφίαν, ὑποθέτομεν ὅτι τὸ *ἄλφιτα* προσηνέχθη κατὰ μετάθεσιν τοῦ φ *ἄλιφτα*. Τοῦτο δὲ γραφὲν ὑπ' ἀμαθεστέρου τινὸς *ἀλλήφτα*, παρέλαβεν ὁ Δουκάγκιος ὡς ἰδιαίτερον λέξιν. Τὸ δὲ *ἢ ἐστὲ* μεταγράφομεν *ἢ ἐστι* καὶ οὕτω ἡ γλῶσσα τοῦ Δουκαγκίου παρέχει νοῦν.

12. «*ἀλεβεβᾶν*· ἔρευνᾶν» (2889).

Γραπτέον ἀντὶ τοῦ ἀκατανοήτου λήματος:

«*ἀνερευνᾶν*· ἔρευνᾶν».

Τὸ παρανάγνωσμα ὀφείλεται εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν γραμμάτων λ καὶ ν, ρ καὶ β ἐν τῇ μεγαλογραμμάτῳ γραφῇ.

13. «*ἄλκα*· ἄλυκα».

Ἡ γλῶσσα ὡς ἔχει εἶναι ἀκατανόητος. Προετάθη ἡ διόρθωσις: «*ᾠλκα*· αὔλακα». Ἄλλ' οὕτω καὶ αἱ μεταβολαὶ εἶναι πολλαὶ καὶ ἀπίθανος ἡ μεταβολὴ τῆς γνωριμωτάτης λέξεως *αὔλακα* εἰς τὴν ἀδιανόητον *ἄλυκα*. Προετάθη καὶ «*άλικά*· ἄλυκά», ἵνα οὕτω δηλωθῇ εἴτε ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος εἴτε παράλληλος τύπος, δηλ. παρὰ τὸ *ἄλς-άλος ἄλικός* καὶ *άλυκός*.

Ἡ δευτέρα αὕτη διόρθωσις, μολονότι εἶναι πιθανωτέρα παλαιογραφικῶς, δὲν ἱκανοποιεῖ. Καθ' ἡμᾶς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ *ο* καὶ *υ* ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ ἀντιμεταλαμβάνονται, δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ *ἄλοκα* καὶ οὕτω νὰ θεωρωθῇ τὸ ἐρμήνευμα τοῦτο ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Τοιαῦται ἐπανορθώσεις εἶναι πλεῖσται παρ' Ἡσυχίῳ (βλ. κατωτέρω).

14. 15. 16. 3223 «*ἄλοία*· ἔτυπεν. ἀφ' οὗ καὶ ὁ πατροτύπτης πατραλοίας».

3224 «*ἄλοία*· ἀττικῶς. ἀφ' οὗ καὶ ὁ πατροτύπτης καὶ μητροτύπτης πατραλοίας καὶ μητραλοίας λέγεται».

«*ἡλόα*· ἔτυπτε, δράγματα ἔτριβε».

Ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (1570, Β) διδάσκεται ὅτι αἱ δύο πρῶται γλῶσσαι προέκυψαν ἐκ μιᾶς, ἣτις ἀποκαθίσταται, ἂν μετενεχθῇ τὸ ἀττικῶς τῆς ὑστέρας εἰς τὴν προτέρα, ἵνα οὕτως ἡ γλῶσσα αὕτη ἀποβῇ ὁμοία πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεγκήρου (384,8):

«*ἄλοία*· ἔτυπεν, ἀφ' οὗ καὶ πατραλοίας ἀττικῶς ὁ πατροτύπτης».

Καὶ ἀληθῶς οὕτως ἐκδιδομένη ἡ προτέρα γλῶσσα καλῶς θὰ εἶχε καὶ ἐνδεχομένως οὕτως ἔγραψεν ἡ πρώτη χεῖρ. Ἀλλὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς ὑστέρας γλώσσης ἄλλως ἐξηγοῦμεν. Καθ' ἡμᾶς δηλονότι μετὰ τὸ ἀττικῶς ζητητέον χάσμα, ὅπερ πληρούμενον ἀποδίδει τὴν γλῶσσαν οὕτως:

«*ἄλοία*· ἀττικῶς (<*ἡλόα*· ἔτυπεν), ἀφ' οὗ κτλ.».

Οὕτως ἐκδιδομένη ἡ γλῶσσα παρέχει ἄρτιον νοῦν καὶ αἴρει ὅλως τὴν ὑπόνοιαν περὶ διασπάσεως μιᾶς γλώσσης εἰς δύο. Φαίνεται δὲ ἀληθὲς ὅτι αἱ δύο αὗται γλῶσσαι καὶ ἡ παρὰ Βεγκήρῳ ἐνθ' ἂν. ἔχουν κοινὴν τὴν καταγωγὴν, τ. ἔ. ἐκ σχολίου ἀναφερομένου εἰς τὸν Ὀμηρικὸν στίχον (Ἰλ. I 568): «*πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρβην χερσὶν ἄλοία*», καθὰ ἤδη πρὸ πολλοῦ παρετηρήθη, διευπλώθησαν δὲ κατὰ διάφορον τρόπον ὑφ' ἐκάστου τῶν παραλαβόντων αὐτὸ γραμματικῶν.

Ἐπειτα δὲ ἐξαιρεθέντος ἐκ τῆς οὕτω ἀποκαθισταμένης γλώσσης τοῦ τμήματος «*ἡλόα*· ἔτυπεν» ὑπὸ ἀμαθεστέρου γραμματικοῦ ἢ ἀντιγραφέως ὡς ἰδιαιτέρας

γλώσσης, κατεγράφη μὲν αὕτη εἰς τὴν οἰκίαν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν χώραν, κατελείφη δὲ χασματώδης ἢ ὑπολειφθεῖσα.

Εἰς τὴν οὕτως αὐτοτελῶς καταχωρισθεῖσαν γλῶσσαν προσετέθη ὑπὸ τρίτης χειρὸς τὸ ἐρμηνεῦμα *δράγματα*¹ ἔτριβε ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ *ἀλοᾶν* (ἢ *ἀλοᾶν*) = ἀλωνίζεῖν καὶ οὕτως εἰς τὸν περισωθέντα κώδικα ἀναγινώσκειται ἡ γλῶσσα ὡς ἀνωτέρω.

17. «*ἀλώνητος* . . . . . τοὺς . . ἄλλας λαμβάνοντας οἱ Θραῖκες, ἀνδράποδα ἐδίδοσαν. οἱ δὲ εὖωνος, ὀλίγου ἄξιος».

Τὸ πρῶτον χάσμα μετρεῖται ὡσεὶ ἕξ γραμμάτων, τὸ δὲ δεύτερον δύο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἴσως καλῶς πληροῦται διὰ τῆς παρ' Ἀλβέρτου διορθώσεως: *ἀλώ-νητος* <δοῦλος> . . . , ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *δοῦλος* δύναται τις νὰ ὑποτοπᾷση *οικέτης*, ὅπερ ἀναγινώσκειται παρὰ τοῖς παροιμιογράφοις· τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ μορίου δῆ (= ὡς γνωστόν). Ἴνα δὲ τὸ ὅλον ἐρμηνεῦμα παρέχη νοῦν ἄρτιον μεταγραφτέον τὸ *τούς* εἰς *οὓς*. Πιθανῶς ἄρα ἐγράφη ἡ γλῶσσα ὡς ἐξῆς:

«*ἀλώνητος* <δοῦλος> [τ] οὓς <δῆ>, ἄλλας λαμβάνοντες οἱ Θραῖκες, ἀνδράποδα ἐδίδοσαν κτλ.»

Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς τοῦ ἐρμηνεύματος λόγον ἔχει τὴν ἐκδοχὴν τοῦ λήματος ὑπὸ ἔννοιαν γένους, δηλονότι ὡς περιληπτικοῦ. Ἡ δὲ μεταγραφή τοῦ *λαμβάνοντας* εἰς *λαμβάνοντες* ἀποτελεῖ μᾶλλον διάφορον ἀνάγνωσιν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι αἱ καταλήξεις ἐδηλοῦντο βραχυγραφικῶς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη πρέπει νὰ σχετισθῆ πρὸς τὴν ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ (74, 30): «*ἀλώνητα* τὰ βάρβαρα ἀνδράποδα· τοὺς γὰρ ἄλλας διδόντες τοῖς Θραῖξιν ὠνοῦντο ἀνδράποδα», ὅπου ἐπίσης τὸ *τούς* μεταγραφτέον εἰς *οὓς*, εἰκάζομεν ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἦντλησαν ἀμφότεροι οἱ γραμματικοί, καὶ ὁ παρ' Ἡσυχίου καὶ ὁ ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ, ὅπου ἡ ἀντωνυμία *οὓς* μετεβλήθη εἰς τὸ ἄρθρον *τούς*, μὴ νοήσαντος τοῦ ἀντιγραφέως ἢ τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ τὸ πρᾶγμα, ἀναζητήσαντος δὲ ἄρθρον τοῦ ἐπομένου *ἄλλας*.

Ἡ δὲ παρεχομένη κυριολεκτικὴ σημασία τοῦ *ἀλώνητος* δὲν εἶναι πραγματική. Τὰ ὑπὸ τῶν παροιμιογράφων καὶ λεξικογράφων παρεχόμενα, ὅτι δῆθεν ἔμποροι κομίζοντες ἄλλας εἰς τὴν μεσόγαιαν ἠγόραζον ἀνδράποδα, εἶναι πλάσμα τῶν γραμματικῶν ἀναζητούντων προσαρμογὴν τῆς σημασίας εἰς πραγματικὸν γεγονός. Ἡ ἀληθὴς σημασία τῆς λέξεως εἶναι μόνον μεταφορική: ὁ οἶονεὶ πρὸς ἄλλας ἐωρημένος, ὁ εὐτελής, ὁ εὖωνος, ὁ ὀλίγου ἄξιος, ὡς διδάσκεται διὰ τοῦ δευτέρου

¹) Δῆλον ὅτι *δράγματα-σταχύων*.

ἐρμηνεύματος τῆς παρ' Ἑσυχίου γλώσσης. Καὶ ἡ παροιμιώδης ρῆσις: «Θραῖξ εὐγενῆς πρὸς ἄλας ἔωνημένος» αὐτὸ δηλοῖ, οὐχὶ δὲ τὸν ὄντως ἀντὶ ἄλατος ἠγορασμένον.

18. «**ἄλωφούς**· λευκούς».

«Lege ἄλωφους audaeter» προτρέπει ὁ Palmerius, ἐγκρίνουσι δὲ ὁ Salmasius, ὁ Kusterus, ὁ Schmidt καὶ ὁ Κόντος ἐν τῷ περιοδικῷ Σωκράτει (2, 53 σημ. 3). Ὁ δὲ Sorpingus διορθοῖ μὲν καὶ αὐτὸς ἄλωφούς, προσθέτει δὲ «aut si manvis ἄλωπόχρους».

Ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος ἄλωφούς εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλλὰ πῶς προέκυψεν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου παραδοθεὶς τύπος; Τοῦτο ζητητέον.

Καθ' ἡμᾶς τὸ φωνῆεν τῆς παραληγοῦσης ἀνεπτύχθη ὡς συνοδίτης φθόγγος μεταξὺ τῶν συμφώνων λ καὶ φ, παρεχόντων τοὺς ὄρους τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συνοδίτης φθόγγος δὲν δύναται νὰ εἶναι μακρὸν φωνῆεν γραπτέον ἄλωφούς· Ἡ δὲ διὰ τοῦ ω μεγάλου γραφὴ ἔχει κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ἄλωπος ἢ ἄλωπόχρους¹, ἐξ οὗ παρήχθη καὶ ὁ Sorpingus (Πρβ. κατωτέρω γλῶσσαν ταρήφη). Κατὰ ταῦτα τὸ λῆμμα μενέτω, ἀλλὰ διορθούσθω ἄλωφούς.

19. «**ἀμαλλοῖ**· ἀφανίζει».

Ἴνα ἡ γλῶσσα λέγη τι, γραπτέον:

«**ἀμαλδύ<νει>**· ἀφανίζει».

Ἡ ἔκπτωσις τῆς συλλαβῆς -νει δὲν εἶναι ἀπίθανος· τὰ δὲ ἄλλα τῶν συνηθεσιῶν. Οὕτως ἡ γλῶσσα αὕτη συνάπτεται μετὰ τῶν προηγουμένων «ἀμαλδύναι»· ἀφανίσει καὶ «ἀμαλδύνομεν»· ἀφανίζομεν.

20. «**ἀμνόν**· μᾶλλον ἢ τὸ ἄρι τεχθὲν πρόβατον».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt δεχόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Μουσούρου γενομένην μεταβολὴν τοῦ μαλλόν, ὅπερ παρέχει ὁ κῶδιξ, εἰς μᾶλλον, ἀλλ' ἐν τούτοις σημειοῖ Latet aliud quid. Ἀναμφιβόλως. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ λανθάνον; Καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡ διόρθωσις τοῦ Μουσούρου εὐσταθήσῃ, πρέπει τὸ μᾶλλον νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Ἐν τῇ μεγαλογραμμᾷ γραφῇ τὸ ΜΑΛΛΟΝ δὲν ἦτο δύσκολον μετ' ἀποτριβῆν τοῦ δεξιοῦ σκέλους τοῦ δευτέρου Λ νὰ ἀναγνωσθῇ ΑΜΝΟΝ, δεδομένου ὅτι τὸ ΜΑ καὶ ΑΜ οὐχὶ σπανίως ἀντιμεταλαμβάνονται.

¹) Τὸ ἄλωπόχρους τοῦτο ἀποκατέστησεν εἰς τὸ ὀρθῶς ἔχον ἀλφιτόχρους ἤδη ὁ πολὺς Κόβητος ἐν *Μνημοσύνης* τόμ. 10, σελ. 69, καθ' ἃ διδάσκει ὁ Κόντος ἐν τῷ περιοδικῷ Σωκράτει, ἐνθ' ἀνωτέρω.

Τὸ δεύτερον ἐρμήνευμα τῆς γλώσσης «ἢ τὸ ἄρι τεχθὲν κτλ.» εἶναι προφανές ὅτι προσετέθη εἰς τὴν γλώσσαν ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἀνυπόπτου περὶ τῆς φύσεως τοῦ λήμματος.

21. «ἀπείπεται· ἀποτάσσειται, ἀπάρχεται».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Καὶ προσκόπτει μὲν τις εἰς τὸν τύπον τοῦ λήμματος, ἀλλ' ἐν τούτοις τεχνολογικῶς δὲν εἶναι ἀδύνατος ὁ σχηματισμὸς ἐνεστῶτος ἀπείπομαι ἐκ τοῦ ἀορίστου ἀπειπάμην ἱκανῶς συνήθους παρ' Ἡροδότῳ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους συγγραφεῦσιν ἐπὶ τῆς σημασίας ἀπεταξάμην, ἀπηρνήσάμην. Ὅτι ἦτο δυνατὸς ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς πείθεται τις ἐκ τοῦ ὁμοίως ἔχοντος ἐνεστῶτος θίγω (ἐκ τοῦ ἀορ. ἔθιγον) ἀντὶ θιγγάνω, ὑπόσχομαι (ἐκ τοῦ ἀορ. ὑπεσχόμην) ἀντὶ ὑπισχοῦμαι, αἰσθομαι (ἐκ τοῦ ἀορ. ἤσθόμην) ἀντὶ αἰσθάνομαι καὶ ἄλλων περὶ ὧν βλ. Γ. Χατζιδ. MNE 1, 279.

Τὸ ἐρμήνευμα ἀπάρχεται μεταβάλλεται εἰς τὸ ἀπαρνεῖται, ὅπερ δέχεται ὁ Schmidt ἵνα οὕτως ἢ ὅλη γλώσσα καταστῆ ὁμόλογος¹. Πρβ. καὶ τὴν γλώσσαν: «ἀπείπατο· ἠρνήσατο». Ἀλλὰ διερωτᾶται τις, πῶς τὸ γνωριμώτατον ἀπαρνεῖται μετέπεσεν εἰς τὸ ἦττον γνώριμον καὶ μάλιστα ἀπροσδιόνυσον ἀπάρχεται; Ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ Ρ καὶ τὸ Ι συμπύκνουν παλαιογραφικῶς ὑποθέτομεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψεν ἀπέχεται-ἀπαίχεται. Ἡ ἀνορθογραφία φθόγγου διττῶς γραφομένου δὲν εἶναι τι σπάνιον ἐν τοῖς χειρογράφοις.

22. «ἀπόμακτρα· ξύλα, τὰς <σ> κυτάλας ἐν αἷς ἀποψῶσι τὰ μέτρα».

Οὕτως ἐκδίδει ὁ Schmidt, ὑποσημειοῖ δέ: «ἀπόμακτρα scripsi, ἀπομάκτρας cod.». Ἀλλὰ τό τε ἀπόμακτρον καὶ τὸ ἀπομάκτρα (ἢ) οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν παραδίδονται, εἶναι δὲ ἀμφότερα καλῶς ἐσχηματισμένα. Πρέπει ἄρα νὰ διατηρηθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδιδόμενον ἀπομάκτρας.

23. «Ἀρίστυλλος· ἀρίστωτος· ἀρίστου ὄρα».

Ἡ ἀσυνάρτητος αὕτη γλώσσα διορθοῦται:

«Ἀρίστυλλος· Ἀρίστωνος, ἀριστητύς· ἀρίστου ὄρα».

Ἀλλὰ καὶ οὕτω ἐκδιδόμενη δὲν ἱκανοποιεῖ. Τὴν προσπάθειαν ταύτην ἀναφέρων ὁ Schulze ἐν Quaestiones Epicae 331, σημ. 2 ἐπιλέγει «Quidni ἀριστητός?» (sic jam Lobeck).

Τὸ ἀριστητός τοῦτο, ὅπερ δέχεται ὁ Schulze καὶ ὁ Schmidt ἐν τῇ μικρᾷ

¹) Πρβ. καὶ τὴν γλώσσαν: «ἀπείπατο· ἠρνήσατο».

ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου εἶναι ἐπίσης ἀμάρτυρον ὡς τὸ ἀποκλειόμενον *ἀριστητύς*. Καθ' ἡμᾶς τὸ παραδιδόμενον *ἀρίστωτος* εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ *ἀρίστητος* (προ-παροξυτόνως), ὅπερ δὲν μαρτυρεῖται μὲν, ἀλλὰ τεχνολογικῶς παράγεται ἐκ τοῦ ὀνόματος *ἄριστον*, καθὰ τὸ *δείπνητος* ἐκ τοῦ *δείπνον*. Ἐσχηματίσθη δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ μεταγενεστέρου παρὰ τὸ Ὀμηρικὸν *δειπνηστός*. Τὰ δὲ γράμματα *η* καὶ *ω* ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ δύνανται νὰ συγχέωνται, ὥστε ὁ προτεινόμενος τύπος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἀνάγνωσις μᾶλλον παρὰ διόρθωσις.

Ἐπολείπεται μετέωρος ἡ λ. *Ἀρίστυλλος*. Τί σημαίνει αὕτη; Ὅτι ἂν βούληται. Ἐνδέχεται καὶ εἰς ἄλλην τινὰ γλῶσσαν νὰ ἀνήκη, ὅπως καὶ ἀλλαγῶ τοῦ Ἑσυχίου τοιαῦτά τινα παρατηροῦνται. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Σουΐδα καταλέγεται ἡ γλῶσσα «*Ἀρίστυλλος* αἰσχροποιὸς ἦν κτλ.», θεωροῦμεν πιθανὸν ὅτι ἐξέπεσεν ἡ λέξις ἐνταῦθα ἐκ τῆς ὀλίγον ἀνωτέρω γλώσσης *Ἀριστόδημος*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται ὀνόματα ἀνθρώπων αἰσχροποιῶν, ἤτοι ἀκολάστων. Πάντως ἡ ὑφ' ἡμῶν ἀπομονωθεῖσα γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ταραχθῇ.

24. 25. 26. «*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια, σκουτάρια. ἢ περιφερῆς κόσμος ὅπλοις ἑοικώς».

«*ἀσπιδίσκοι*· τῆς κιθάρας τὰ ἐπ' ἄκροις πῆχεσι».

«*κοσύμβη*· δεσμὸς ἢ ἐγκόμβωμα . . . ὅμοιον *ἀπιδίσκῳ*»

Τὸ *ἀπιδίσκῳ* τοῦ ἐρμηνεύματος τῆς τρίτης γλώσσης μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Μουσούρου εἰς *ἀσπιδίσκῳ*, ὅπερ ἐδέχθησαν οἱ συντάκται τοῦ Θησαιουῦ. Ἄλλ' ὅμως ἡ *κοσύμβη* (ἢ ὁ *κόσυμβος*) ἦτο σφαιροειδὲς τι πλέγμα, ἀπάρτημα πολυτελῶν χιτῶνων πρὸς κόσμον ἢ πρὸς ἀνάδεδει, καθὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἐκ νήματος σφαιρικὰ κομβία· εἶναι ἄρα ὅμοια μικρῶ *ἀπίῳ*, οὐδόλως δὲ μικρᾷ *ἀσπίδι*. Εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ *ἀπιδίσκῳ* εἰς *ἀσπιδίσκῳ* ἤχθη ὁ κριτικώτατος Μουσούρος ἐκ τῶν δύο ἄλλων γλωσσῶν τοῦ Ἑσυχίου¹, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων ἐρχόμεθα.

Ἡ πρώτη γλῶσσα «*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια κτλ.» εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀποτέλεσμα δύο γλωσσῶν, καθὰ πολλαχῶ τοῦ Ἑσυχίου παρατηρεῖται, ἤτοι τῆς γλώσσης: «*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια, σκουτάρια» καὶ *ἀπιδίσκαι* ὁ περιφερῆς κόσμος», τῆς ὁποίας τὸ λῆμμα παρανεγνώσθη εἰς *ἀσπιδίσκαι* εἴτε κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως εἰς τὸ δῆθεν ὀρθὸν εἴτε καὶ παλαιογραφικῶς, τοῦ *π* ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ ἐκληφθέντος ὡς *σπ*.

¹) Ἴσως καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν μεταλλίνων ἢ ἐξ ἄλλης σκληρᾶς ὕλης κομβίων κυκλοτερῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα κακοζήλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρομοιώσῃ πρὸς τὰς κυκλοτερεῖς ἀσπίδας.

Ὅμοιως καὶ εἰς τὴν δευτέραν γλῶσσαν: «*ἀσπιδίσκοι* τῆς κιθάρας κτλ.» τὸ λῆμμα πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς *ἀπιδίσκοι*, διότι οἱ διὰ τῆς γλώσσης ταύτης δηλούμενοι κόλλοπες, διὰ τῶν ὁποίων τείνονται ἢ χαλῶνται αἱ χορδαὶ τῆς κιθάρας ἔχουν σχῆμα ἀπιδίου πεπλατυσμένου. Εἶναι δὲ προφανές ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀπιδίου ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως καὶ τὴν μερικὴν ἔννοιαν τοῦ μίσχου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ἐν μὲν τοῖς κόλλοπιν ἢ κυλινδρική ἀπόφυσις περὶ τὴν ὁποίαν ἐλίσσεται ἡ χορδή, ἐν δὲ ταῖς κοσύμβαις τὸ δι' οὗ ἀπαρτῶνται νηματοειδὲς πλέγμα.

Ὁ δὲ εἰς τὴν πρώτην γλῶσσαν ἐπιδιορισμὸς ὅπλοις ἔοικώς εἶναι πιθανώτατα προσθήκη γραμματικῶν τινος θέλοντος νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἐρμῆνευμα ἐτυμολογικῶς.

Κατὰ ταῦτα ἡ μὲν τρίτη γλῶσσα: «*κοσύμβη*· δεσμὸς κτλ.» πρέπει νὰ παραμείνῃ ὡς ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδίδεται. Ἡ δὲ πρώτη νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰς ἐξῆς δύο γλώσσας:

«*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια, σκουτάρια» καὶ
«*ἀπιδίσκαι*· περιφερῆς κόσμος [ὅπλοις ἔοικώς].

Καὶ εἰς τὴν παρὰ Σουίδα γλῶσσαν:

«*φάλοι*· τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν λαμπρὰ *ἀσπιδίσκια*».

Πρέπει νὰ μεταγραφῇ τὸ *ἀσπιδίσκια* εἰς *ἀπιδίσκια*, συμφωνούσης καὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως *φάλος* ὡς ἡμεῖς ὠρίσαμεν αὐτὴν ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχεῖου τόμῳ βω (1923) σελ. 353 κ.έ., ἔνθα καὶ περὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω γλωσσῶν ἐκτενέστερον ἐγράψαμεν ἀπὸ σελ. 351 κ.έ.

27. «*αὐτόκρανα*· αὐτόδηλα, ἑαυτὰ δηλοῦντα· ἢ κίονα μονόλιθον».

Τὸ δεύτερον ἐρμῆνευμα μεταγραπτέον καθ' ἡμᾶς: «*ἢ κίονΙα μονόλιΘΑ*». Ἡ μεταγραφὴ αὕτη ἐπιβάλλεται ὑπὸ τε τῆς ἀναγκαίας συμφωνίας τοῦ ἐρμηνεύματος πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ πράγματος. Ὁ κίων νοεῖται *αὐτόκρανος*, ὅταν εἶναι μονόλιθος μετὰ τοῦ κionoκράνου. Ἀλλὰ τοιοῦτοι κίονες οὔτε εὐρέθησάν ποτε οὔτε εἶναι πιθανὴ ἡ κατασκευὴ των. Μόνον *κίονια* νοοῦνται τοιαῦτα καὶ εὐρέθησαν πολλαχοῦ τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων.

Τὸ πρῶτον ἐρμῆνευμα παρέχει μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ λήμματος, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς Α.Β. 467, 10: «*αὐτόκρανον λόγον*· τὸν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ τέλος ἐπιφέροντα». Ἄλλ' ὁ G. Dindorfius ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου ἐν λ., ὀρμώμενος ἐκ τοῦ ΕΜ «*αὐτόκρανα*· αὐτόδηλα, αὐτοκράντα», ἀποφαίνεται ὅτι ὡς πρὸς τὸ ἐρμῆνευμα τοῦτο πρόκειται περὶ τῆς ἀμαρτύρου λ. *αὐτόκραντα* ὡς ἀπὸ τοῦ *κραίνειν* ἐσηματισμένης, καθὰ *μοιρόκραντα*, *πολεμόκραντα*. Ὑποθέτει

δηλ. ὅτι ὁ γράψας τὸ ἐν ΕΜ ἐρμήνευμα *αὐτοκράατα* εἶχεν ὑπ' ὄψιν λῆμμα *αὐτόκραατα*. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς φαίνεται πιθανή· διότι ἄλλως ἢ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ *αὐτόκρανος κίων* εἰς τὸ *αὐτόκρανος λόγος* δὲν ἱκανοποιεῖ.

28. «*βαδελεγεῖ* ἀμέλγει».

Οὕτως ἐκδίδει ὁ Schmidt, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ ἐκδόσει προσθέτει μετὰ τὸ λῆμμα: (Macedones). Παραδίδεται καὶ ὡς παροξύτονον *βαδελέγει* καὶ ἄλλως, περὶ ὧν βλ. τὴν τε τοῦ Schmidt ἐκδοσιν καὶ τὴν τοῦ Albertus¹. Οὐδὲν ἀσφαλὲς περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ λέγεται. Καθ' ἡμᾶς ἐκ τοῦ *ἀμέλγω* προέκυψεν ὁ τύπος *ἀμελέγω* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος ε μεταξὺ λ καὶ γ, περὶ οὗ ἐν ἄλλῃ πραγματεία ἡμῶν γίνεται λόγος, κατόπιν δὲ ἐκ τοῦ τύπου τούτου, παλαιογραφικῶς, προέκυψεν ὁ παραδοθεὶς τύπος *βαδελέγω* ὡς ἐξῆς:

Τὸ β καὶ τὸ α ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ συγχέονται, ἐν δὲ τῇ μεγαλογραμμάτῳ τὸ ΑΔ δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ Μ. Κατὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς ἐγράφη ΑΜΕΛΕΓΕΙ, ἔπειτα δὲ παρανεγνώσθη ΑΑΔΕΛΕΓΕΙ — *ἀαδελέγει*, ἐξ οὗ *ναδελέγει* — *βαδελέγει*.

Ὡς πρὸς τὴν σύγχυσιν τοῦ α καὶ τοῦ β ὁ Schæter ἐν τῇ ἐκδόσει Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου (σελ. 349) διδάσκει ὅτι Alfa et beta (u) aut raro confunduntur καὶ παρέχει παραδείγματα ἄλλα τε καὶ τὸ ἐξῆς: «*ἄρουρα* παρὰ τὸ *ἀρβιούσθαι τὴν γεωργομένην*», οὗτινος τὴν γνησίαν γραφὴν διετήρησεν ὁ γραμματικὸς Ὁρίων «*παρὰ τὸ ἀραιούσθαι αὐτὴν γεωργομένην*» ἢ ὀρθότερον κατ' ἄλλην παράδοσιν «*παρὰ τὸ ἀραιούσθαι τὴν γῆν γεωργομένην*».

29. «*βυτίνη*· λάγυνος ἢ ἀμίς. Ταραντῖνοι [ἦγουν σταμνίον].

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt, περιγράφων δηλονότι τὸ τρίτον ἐρμήνευμα *ἦγουν σταμνίον*. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον λέγεται *σταμνὶ* μικρὰ βυτίνα, ἐν Κύμῃ δὲ καὶ τοῖς περιχώροις λέγεται οὕτω *δοχεῖον*, χαλκοῦν σινηθήως, χωρητικότητος ἑπτὰ ὀκάδων οἴνου ἢ γλεύκοις ὡς μετρικὴ μονάς, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ αὕτη καθ' αὐτὴν ἢ ποσότης ἑπτὰ ὀκάδων.

30. 31. «*γαφάγα*(ς)· σκώληξ, ὃν ἡμεῖς ἔντερον λέγομεν. Συρακούσιοι».

«*γάφυτον*· γηγενές».

Οὕτως παραδίδονται ὑπὸ τοῦ κώδικος αἱ δύο αὗται γλῶσσαι καὶ ἐκδίδονται ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καθ' ἡμᾶς αὗται προέκυψαν ἐκ μιᾶς τῆς ἐξῆς:

¹) Ὁ Χατζιδάκις ἐν Ἀθηνᾶς 8 (1896) 27 καὶ 29 δέχεται αὐτὸ ἀνενδοιάστως ὡς Μακεδονικόν.

«**γαφάγας**· σκώληξ, ὃν ἡμεῖς ἔντερον λέγομεν. Συρακούσιοι γάφυτον».

Δηλαδή ἀνώνυμός τις γραμματικός προσέθεσε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἐρμηνεύματος θέλων νὰ διαστείλῃ τὴν γενικωτέραν Δωρικὴν προσηγορίαν *γαφάγας* τῆς ἰδίας παρὰ Συρακοσίοις εὐχρηστούσης, ἢ ἀπλῶς προσέθεσε ταύτην πρὸς πλουτισμὸν τῆς γλώσσης. Τὸ δὲ ἐρμῆνευμα γηγενὲς προσετέθη ὑπὸ τρίτης χειρός, τῆς λέξεως *γάφυτον* ἐκληφθείσης ὡς γλώσσης. Εἶναι δὲ τὸ *γαφάγας* Δωρικὸς τύπος τοῦ *γηφάγος*.

32. «**γάφυτον**· ἐκ γῆς ρέον».

Τὸ ἐρμῆνευμα οὐδαμῶς στοιχεῖ τῷ λήμματι. Γραπτέον πιθανώτατα:

«**γάφυτον**· ἐκ γῆς ρέον».

δηλ. *γήφυτον*. Ἄλλ' οὐδέτερον τούτων μαρτυρεῖται ἄλλοθεν.

33. «**δάγκολον**· δρέπανον».

Ἡ γλῶσσα αὕτη ἄγει εὐθέως εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ὄνομα *ζάγκλον* = δρέπανον. Ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι τὸ ζ ἀπαγγέλλεται ὡς δ ἐνιαχοῦ τῆς Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς διαλέκτου, συνάγομεν ὅτι παρὰ τὸ *ζάγκλον* ἐλέγετο καὶ *δάγκλον*¹, οὗ τύπος εἶναι τὸ *δάγκολον* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος ο μεταξὺ τῶν φθόγγων γ (γκ) καὶ λ. Πρβ. ἀνωτέρω *ἀγκόλαι* καὶ κατωτέρω *ζεύγελα* καὶ ἐν Ἀθηνᾶς 53 (1950) 280 - 281.

34. «**γυρτός**· σκύφος».

Δικαίως χαρακτηρίζεται ἡ γλῶσσα αὕτη ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζιδάκι (MNE 1, 129) «σκοτεινή!.. καὶ βοηθείας χηρῆς». Ἡ προσπάθεια τοῦ Κοραῆ (Ἀτάκτων, 1, 80) πρὸς ἐτυμολόγησιν τοῦ *γυρτός* ἔξ ἀνυπάρκτου ρήματος *γύρω*, μὴ παραδοθέντος ἡμῖν διὰ τῆς γραμματείας, εἶναι σφόδρα τολμηρὰ καὶ ἄρα ἀπίθανος. Ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Χατζιδάκι (ἐνθ' ἀνωτέρω), ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κοινολεκτουμένου ὀνόματος *γερτός* (ἐκ τοῦ *ἐγερτός* <*ἐγείρω*>), λεγομένου καὶ σήμερον ἰδιωματικῶς ὑπὸ τὸν τύπον *γειρτός* (αὐτόθι 131), κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὸν ἀόριστον *ἐγειρα*. Ὑπὸ δὲ τῶν ὀρθογραφούντων *γυρτός* προσαρμόζεται τοῦτο πρὸς τὸ γῦρος, *γυρίζω*, *γυρνῶ*.

Καθ' ἡμᾶς ἡ Ἑσυχιακὴ γλῶσσα καλῶς θὰ ἔχη, ἂν τὸ ἐρμῆνευμα *σκύφος* μεταγραφῆ *σκυφτός* = κεκυφώς, ὡς λέγεται καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ. Εἶναι δὲ ἡ

¹) Βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 7 (1895) 311 κ.ε. ἐνθα διδάσκεται ὅτι ἡ πόλις *Ζάγκλη* εἰς νομίματα γράφεται *Δάνκλη*. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ Βοιωτικὰ *Δεὺς* ἀντι *Ζεὺς* καὶ τὸ ὄνομα *Δεῦξιππος* ἀντι *Ζεῦξιππος*, περὶ ὧν βλ. Blagdes Ἀριστοφ. Ἀχαρν. εἰς στ. 911.

γλώσσα αὕτη ἐκ τῶν εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους εἰσσχθεισῶν εἰς τὸ Ἑσυχιακὸν λεξικόν¹.

35. 36. 37. «**δεδάλας**· δεσμᾶς».

«**δεελός**· δεσμός».

«**δεημός**· νόμος ἢ δεσμός».

Περὶ τῆς πρώτης γλώσσης ὁ Χατζιδάκις διδάσκει τὰ ἑξῆς: «τὸ *δεδάλας*· δεσμᾶς διέσωσεν ἡμῖν, καθ' ἃ ἀπέδειξεν ὁ κ. Hofm(ann), τύπον παλαιοῦ, *δεθλά – *δεδλά Μακεδ. καὶ περαιτέρω *δεδάλα*...»². Ὁ Χατζιδάκις δηλονότι δέχεται ὅτι ἐκ τῆς ἀμαρτύρου λέξεως *δεθλά* προέκυψεν ὁ Μακεδονικὸς τύπος *δεδλά* (κατὰ τροπὴν Μακεδονικὴν τοῦ δασέος *θ* εἰς τὸ μέσον *δ*), ἐξ οὗ κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος *α* μεταξὺ τῶν συμφώνων *δ* καὶ *λ* προέκυψεν ὁ ἐπίσης ἀμαρτυρὸς τύπος *δεδάλας*. Οὐδόλως δὲ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην τοῦ L. Dindorfius, ὅστις μετέβαλε τὴν γλῶσσαν εἰς *δέθμας*· *δέσμας*».

Καθ' ἡμᾶς ἡ γνώμη τοῦ Dindorfius εἶναι ὀρθή. Διότι ὡς ἔχομεν κατάληξιν *-θμος*³ παρὰ τὴν *-σμος*, οὕτως ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν τὴν κατάληξιν *-θμη* παρὰ τὴν *-σμη*, ὅθεν *δέσμη* καὶ *δέθμη*, καθὰ *θεσμός* καὶ *τεθμός* (<*θεθμός*). Ἦτο δὲ δυνατὴ παλαιογραφικῶς ἢ μεταγραφῇ τοῦ *δέθμας* εἰς *δεδάλας*, διότι τὸ *Μ* μέγα μεταγράφεται εἰς *ΑΛ*, τὸ δὲ *θ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἐκλαμβάνεται ὡς *δ*, ἦτοι ἡ ἐξέλιξις τῆς φθορᾶς ἐγένετο ὡς ἑξῆς: ΔΕΘΜΑΣ>ΔΕΘΑΛΑΣ -*δεθάλας*>*δεδάλας*.

Ἀπορεῖ τις ὅτι οὐ μόνον ὁ Χατζιδάκις, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπίσης διαπρεπεῖς φιλόλογοι δέχονται πολλάκις γλώσσας τοῦ Ἑσυχίου ὡσεὶ οὗτος ἦτο ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, ἀποτέλεσμα τῆς γλυφίδος ἐπὶ μαρμάρου ἢ μετάλλου. Αἱ γλῶσσαι τοῦ Ἑσυχίου καὶ μάλιστα ὅσαι βραχύτατα διατυποῦνται, ὑπόκεινται εἰς μεγάλας, πολλάκις εἰς τερατώδεις μεταβολὰς διὰ τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, ὅπως ἐκ τῶν συμφραζομένων συναγάγωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐπὶ μέρους ἐννοιῶν (πρβ. τὴν κατωτέρω γλῶσσαν «*ἐξότολον*· φανερόν...», τὴν ἐν Ἀθηνᾶς 30(1919)13 «*κούνημα*· κόκων ἢ ὁ κύων... ἀντὶ «*κοίμημα*· κοίτων ἢ οἰσῶν...» κ. ἄ.

Τὰς δύο ἄλλας γλῶσσας συνεξετάζων ὁ Βαλκενάριος θεωρεῖ ἀμφοτέρας ὡς παραφθορὰν τῆς ἀληθῶς γραφείσης *δεθμός*. Παρέχει δὲ ἡ γνώμη αὕτη μεγάλην πιθανότητα, διότι τὸ γράμμα Θ μέγα, ἀποτριβομένης τῆς κορυφῆς καὶ τῆς βᾶ-

¹) Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ ὀρθογραφία *γυρτός* πρέπει νὰ τηρηθῆ, ἅτε ὀφειλομένη εἰς τὴν πρώτην χεῖρα.

²) Βλ. Ἐπιστ. Ἐλετηρ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 7 (1910-11) σ. 94.

³) Πρβ. *ἐνθμός* παρὰ τὸ *ρυσμός*, *κνηθμός* παρὰ τὸ *κνησμός*, *ὄρχηθμός* παρὰ τὸ *ὄρχησμός*, *τεθμός* (<*θεθμός*) παρὰ τὸ *θεσμός*· ἔτι δὲ *μηκηθμός* παρὰ τὸ *μηκασμός*.

σεως αὐτοῦ, ἐμφανίζει Η, ἀποτριβομένου δὲ τοῦ δεξιοῦ τόξου ἐμφανίζει Ε. Τὸ δὲ Μ, ἀποτριβομένου τοῦ ἑτέρου σκέλους, ἐμφανίζει Λ. Εἶναι δὲ αἱ παλαιογραφικαὶ αὗται φθοραὶ ἐκ τῶν πεπιστωμένων.

Ἐν τούτοις θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ *δεελός* προέκυψεν ἐκ τοῦ ΔΕСМОС διὰ τὴν ἀντιμετάληψιν ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ С καὶ τοῦ Ε. Ἐπίσης μετ' ἐνδοιασμοῦ τινος φέρεται τις εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ *δεημός* εἶναι διττὸν τὴν ἀρχήν, τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ *δεθμός*, καθ' ἃ ἀνωτέρω, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ *τεθμός* = νόμος, ὥστε ἡ γλῶσσα αὕτη νὰ εἶναι ἀποτελεσμα δύο γλωσσῶν.

38. «*διδεῖναι*· δῆσαι».

Τὸ λῆμμα μεταβάλλεται (Schulze, Quaest. Ep. 451) εἰς *διδεῖν*. Ἄλλὰ διατὶ ὄχι εἰς *διδέναι*, ὅπερ ἔχει πρὸς τὸ *δίδημι*, ὡς τὸ *τιθέναι* πρὸς τὸ *τίθημι*; Ὁμοίως ὀρθῶς μεταβάλλεται τὸ *διδείασαι* δεσμεύουσιν» εἰς «*διδέασαι* κτλ.».

Ἡ διὰ τοῦ ἀορίστου ἐξήγησις τοῦ ἐνεστῶτος ἐν τῇ ἀπαρεμφάτῳ καὶ μετοχῇ οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον. Οἱ τύποι οὗτοι παρὰ τοῖς παλαιοῖς τίθενται πολλάκις, ὅπου θὰ ἀνέμενέ τις τύπους ἀορίστου χρόνου.

39. «*εἰσόδια*· πρόσοδοι...».

Ἡ σημασία αὕτη τοῦ λήμματος, μὴ μαρτυρουμένη ὑπὸ τῆς παραδόσεως, κινροῦται ὑπὸ τοῦ ἰδιωματικοῦ ἴσοδι (Ἄμοργῶ), ὅπερ σημαίνει τὸ εἰς εἶδος παρεχόμενον μίσθωμα τοῦ ἀγροῦ, οἷον λέγεται «*δὲν μοῦ ἴφερε τὸ ἴσοδι*». Ἄλλως λέγεται αὐτόθι *μαξούλι*.

40. «*ἐκχαρέων*· μαγειρείων. Λάκωνες».

Παρατήρησεν ἤδη ὁ Δέφνερ¹⁾, ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ Τσακωνικοῦ *κχάρα* (<*ἐσχάρα* = ἐστία, ὅτι διὰ τοῦ *κχ* τῆς δευτέρας συλλαβῆς τοῦ λήμματος παρίσταται ἡ παρὰ Λάκωσι προφορὰ τοῦ *σχ*).

Ἄλλὰ τὸ *ἐκχαρέων* τοῦτο ἐτυμολογεῖται ὡς γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ *ἐκχαρεὺς* - *ἐσχαρεὺς*, ὅπερ σημαίνει τὸν μάγειρον. Διὰ νὰ συμφωνήσῃ δὲ τὸ λῆμμα πρὸς τὸ ἐρμῆνευμα προτείνεται παρὰ Schmidt «*ἐκχαρέων*· μαγειρίων», «*ἐκχαρειῶν*· μαγειρείων». Μετὰ τῆς αὐτῆς ὅμως πιθανότητος θὰ ἠδύνατο νὰ προτείνῃ ἴνα, ἀντιστρόφως, συμφωνήσῃ τὸ ἐρμῆνευμα πρὸς τὸ λῆμμα.

Καθ' ἡμᾶς ἡ γλῶσσα οὐχὶ διορθώσεως, ἀλλ' ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως δεῖται, ἥτις ἀπροσκόπτως δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐξῆς:

¹⁾ Βλ. Μ. Δέφνερ, Τσακωνικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *κχάρα*.

«*ἐκχαρεών* μαγειρείον . . . ».

Ἐναφερομένου τοῦ λήμματος εἰς τὸ μεταγενέστερον *ἐσχαρεών*, παρ' ὃ τὸ ἐξ ἐπιγραφῆς Δήλου *ἐσχαρῶν* (βλ. Herwerden, Suppletorium ἐν λ.).

41. «*ἐλεπόδιον* εἶδός τι βάνασος».

Καὶ τί μὲν ἀκριβῶς εἶναι τὸ *ἐλεπόδιον* τοῦτο, ἀγνοοῦμεν, πιθανώτατα ὅμως εἶναι «εἶδός τι *κανάβεως*»· διότι τὸ ΚΑΝΑΒΕΩΣ - ΚΑΝΑΒΕΩΣ εὐκόλως μεταβάλλεται εἰς ΚΑΝΑΥΣΟΣ - ΒΑΝΑΥΣΟΣ. Παραδείγματα συγχύσεως τοῦ Κ καὶ τοῦ Β δύναται τις προχείρως νὰ ἴδῃ παρὰ Schaefer ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου.

42. «*ἐλλόγιμος* γραμματισμένος».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ δὲ Μουσοῦρος ἀποκαθιστᾷ τὸ ἐρμήνευμα εἰς τὸν ἀπαθῆ τύπον *γεγραμματισμένος*, ὅπερ δέχεται ὁ Schmidt καὶ οὕτως ἐκδίδει.

Ἄλλ' ὅμως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ Ἑσυχίου δὲν εἶναι ὠρισμένων χρόνων δημιουργημα, ἀλλὰ μακροτάτου χρόνου, ἐξικνουμένου ἴσως μέχρι τοῦ 15 αἰῶνος¹, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ προκειμένη γλῶσσα εἶναι παρέμβλημα τῶν ἐσχάτων χρόνων, καθ' οὓς ἡ χρῆσις τῆς μετοχῆς τοῦ παθ. παρακειμένου ἄνευ τοῦ οἰκείου ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ τῆς αὐξήσεως ἦτο συνήθης.

Εἰς τὴν ὑπόνοιαν ταύτην φερόμεθα καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ὄνομα *ἐλλόγιμος* κατ' ἀκρίβειαν σημαίνει τὸν ἐν λόγῳ καὶ ἀριθμῶ, τὸν ἄξιον λόγου, τὸν ἐκλεκτόν, τὸν σπουδαῖον, ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ παρακμῇ τῆς γλώσσης κατέστη ἰσοδύναμον τῷ *λόγιος*, ἴσως διὰ τὴν ἐτυμολογικὴν συγγένειαν, ἢ τῷ *ἐγγράμματος*, ὡς ἐνταῦθα.

Διὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ παραμείνῃ, ὡς ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδίδεται².

43. «*ἐνσῶν* ἔλκων».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ δὲ Schmidt σημειοῖ: «*ἐνσῶν* ἐλθὼν» Reiskius quod Ahrens. . . incertius dicit . . . Creticum *εὐκων* ἔλκων Vix latet», ἐν δὲ τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου στίζει τὴν γλῶσσαν διὰ σταυροῦ ὡς ἄπορον. Ὁ δὲ Schulze ἐν Quaest. Epic. 525 γράφει: «quid velit Hes(ychianum) *ἐνσῶν* (<*ἐνθῶν*?)» ἔλκων ignoro. Ὁ δὲ Bourguet ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Le dialecte La-

¹) Βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1928) σελ. 211 κ.έ.

²) Ἰσχυρίζόμενοι ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποδοκιμασθῇ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπος τῆς μετοχῆς δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι δύναται νὰ παραμείνουν ἐν τῷ Ἑσυχιακῷ λεξικῷ πᾶσαι συλλήβδην αἱ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ παραδιδόμεναι μετοχαὶ τοῦ παθ. παρακειμένου (πρβ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 2, 135 κ.έ.).

copien (1927) 142 σημ. 3 χαρακτηρίζει τὸ λῆμμα Δωρικὸν δεχόμενος τὴν διόρθωσιν τοῦ Reiskius.

Εἶναι περίεργον ὅτι μεγάλοι κριτικοί, διαπρεπέστατοι φιλόλογοι, ἐπλανήθησαν εἰς ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπετέλει παλαιογραφικὸν παίγνιον. Ἐπεστρατεύθησαν τρεῖς χαρακτηῆρες τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἡ τροπὴ τοῦ λθ εἰς νθ (*ἦλθον*) *ἦνθον*), ἡ τροπὴ τοῦ θ εἰς σ (*θεὸς* > *σιός*), ἡ ἀπαγγελία τοῦ λ ὡς *ου* ἐν Κρήτῃ (*ἄλας*) *ἄουας*) πρὸς λύσιν προβλήματος προχειροτάτου καὶ εὐκολωτάτου.

Ἡ γλῶσσα κατανοεῖται παραχρῆμα, ὃν μεταγραφῇ εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφήν:

« ENCΩN EΛKΩN »

Δηλαδή, ἂν τὸ Ν τῆς πρώτης συλλαβῆς χωρίσωμεν εἰς ΛΙ, ἐξ οὗ πολλάκις ἐν τοῖς χειρογράφοις προκύπτει, ἐνώσωμεν δὲ τὸ ἀποχωρισθὲν Ι μετὰ τοῦ ἐπομένου C καὶ οὕτως ἀποτελεσθῇ τὸ γράμμα K, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ δῆθεν ἐρμηνευμα εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Ἦτοι ἐν βιβλίῳ ἐκδοθέντι ὑπ' ἀμελεστεύρου βιβλιογράφου ἐγράφη *ἐνσων* (ENCΩN) ἀντὶ *ἐλκων* (EΛKΩN)· πρὸς διόρθωσιν δὲ τούτου παρεγράφη ὕστερον εἰς τὸ περιθώριον *ἐλκων*» ὑπὸ σοφωτέρου ἀναγνώστου ἢ γραμματικοῦ, ὡσεὶ ἔλεγεν «ἀνάγνωθι *ἐλκων*»¹. Τὸ παραγραφὲν τοῦτο ἐξελήφθη ὑπὸ ἀμαθεστεύρου γλωσσογράφου ὡς ἐρμηνευμα καὶ οὕτω τὸ παρανάγνωσμα ἐθησαυρίσθη ὡς γλῶσσα. Πρὸβ. πολλάκις παρατηρηθεῖσαν μεταπτώσιν τῶν προσθέσεων EIC καὶ EK εἰς ἀλλήλας. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη, ἀναγνώσεως χρήζει, οὐχὶ διορθώσεως.

44. «*ἐξότελον*· φανερόν».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ αἰμίμηστος Κόντος πραγματευόμενος (ἐν Ἀθηνᾶς 10,491) τὴν γλῶσσαν ταύτην λέγει τὰ ἐξῆς: «ἄλλοι μὲν εἶκασαν «*Ἐξίτηλον*· οὐ φανερόν», ἢ «*Οὐκ ἐξίτηλον*· φανερόν», ἡμεῖς δ' ὁμοῦ νομίζομεν ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶναι «*Ἐξόφθαλμον*· φανερόν».

Καὶ οὕτω μὲν ἀποκαθισταμένη ἡ γλῶσσα παρέχει ὀρθὸν νοῦν. Καὶ οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, τοῦ Κόντου ἀποκαταστήσαντος. Ἀλλ' ἐκ τῆς διορθώσεως ταύτης προκύπτει τὸ ἐρώτημα, πῶς ἡ λέξις *ἐξόφθαλμον* μὲ γνωριμώτατα τὰ συνθετικὰ αὐτῆς μέρη μετέπεσεν εἰς τὴν ἀκατανόητον *ἐξότολον*; Διὰ ταῦτα ἡμεῖς, ἵνα δηλωθῇ ὅτι τοῦ Κόντου ἡ διανόησις συνέλαβεν, εἰκάζομεν ὅτι ἡ πρώτη χεῖρ ἔγραψεν:

«*ἐξόπτυλον*· φανερόν».

¹) Βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1927) 229 κ.έ.

Σκεπτόμενοι ὅτι ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἦτο δυνατὸν ἡ σπανιωτάτη λέξις *ὀπτύλον* νὰ παραγνωσθῇ ὑπ' ἀμαθεστέρου ἀντιγραφέως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ χειρογράφου παραδοθεῖσαν γραφήν.

Εἶναι δὲ ἡ λέξις Δωρική, διότι ὑπὸ τῶν Δωριέων λέγεται ὁ ὀφθαμὸς *ὀπίλος* (ἢ *ὀπιλλος*), ὅπερ φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐγράφετο διὰ τοῦ *ν* κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς τὰ εἰς *-υλος* καὶ *-υλλος* ὀνόματα, τὰ ὅποια καὶ τονίζονται ὁμοίως πρβλ. (*Αἰσχύλος*, ἀλλὰ *Θράσυλλος*)¹.

Ὅτι δὲ οὕτω, πλημμελῶς, ἐγράφη ἡ γλῶσσα ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς ἀποδεικνύεται ἐκ δύο ἄλλων γλωσσῶν τοῦ Ἑσυχίου, τῶν ἐξῆς:

«*ὀπτοιαλίσις*· ὀφθαλμιάσις» καὶ

«*ὀπτοιαλοί*· ὀφθαλμοί».

αἱ ὅποια προέρχονται ἀναμφισβητήτως ἐκ τῶν:

«*ὀπτυλλιάσις*· ὀφθαλμιάσις» καὶ

«*ὀπτυλλοί*· ὀφθαλμοί».

διὰ τὴν ἀντιμετάληψιν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τοὺς ἐξῆς χρόνους τῶν γραμμάτων *ν* καὶ *οι*, ὁμοίως ἀπαγγελλομένων. Καὶ μεταβάλλονται μὲν αὗται εἰς *ὀπτιλίσις* καὶ *ὀπτίλοι* παρὰ Schmidt, εἰς *ὀπιλίσις* δὲ καὶ *ὀπιλλοί* ὑπὸ τοῦ Κόντου κατὰ τὴν δόκιμον ὀρθογραφίαν, ἀλλ' ἡ κριτικὴ τοῦ Ἑσυχιακοῦ κειμένου δὲν πρόκειται νὰ προσαρμόσῃ αὐτὸ πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἢ τὸν δόκιμον κανόνα, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν πρώτην χεῖρα, ἣτις ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν ὅτι οὕτως, ἐσφαλμένως, ἔγραψεν αὐτὰς διὰ τοῦ *ν* (πρβ. ὅσα περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 1, σελ. 18 κ.έ.).

45. «*ἐπίτερα*· ἐκπέσματα ἐλαιῶν».

Διορθοῦται τὸ λῆμμα εἰς *ἐπίτυρα*, λέξιν παραδεδομένην καὶ ἄλλοθεν, ἵνα οὕτω δηλωθῇ «*edulium quoddam ex contractis olivis*», ὡς διδάσκεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, «*Speise von gebrochenen u. eingemachten Oliven*», ὡς διδάσκεται ἐν τῷ τοῦ Πάπε Λεξικῷ, *quoddam condimenti ex fractis olivis*, ὡς διδάσκεται ἐν τῷ Thesaurus Linguae Latinae, καὶ ἐν τοῖς ἄλ-

¹) Ὅτι ἦτο δυνατὴ τοιαύτη συνεκδρομὴ ἢ παρετυμολογία διδάσκει αὐτὸς οὗτος ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 1, σελ. 96, ἐνθα, πραγματευόμενος περὶ τῆς λ. *Μουνιχία-Μουνυχία*, λέγει: «Εἶναι δὲ ἡ ἐκφορὰ *ΜούνΥχος-ΜουνΥχία* (ἀντὶ *ΜούνΙχος* καὶ *ΜουνΙχία*) ἐρρυθμισμένη πρὸς τὸ *μῶνυξ-μῶνΥχος* καὶ *γαμψῶνυξ-γαμψῶνΥχος*, κτλ. καὶ *ἀκρῶνυξ-ἀκρῶνΥχος-ἀκρωνυχία*», βλ. καὶ Γ. Χατζιδάκι, Γενικῆς Γλωσσικῆς σ. 174.

λοις λεξικοῖς ὁμοίως. Γίνεται δὲ παραπομπὴ εἰς τὸν Οὐάρρωνα καὶ τὸν Κολουμέλλαν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐν τούτοις οὐδὲν λέγεται¹.

Παρ' Ἀθηναίῳ (2,56 C) φέρεται: «Φιλήμων φησὶν *πιτυρίδες* καλοῦνται αἱ φανλῖαι ἐλαῖαι, *στεμφυλίδες* δὲ αἱ μέλαιναι. Καλλίμαχος δὲ ἐν τῇ Ἑκάλη γένῃ ἐλαιῶν καταλέγει... γεργέριμον *πίτυριν* τε...». Καὶ κατωτέρω: «Ἀθηναῖοι δὲ τὰς τετριμμένας ἐλαίας *στέμφυλα* ἐκάλουν, *βρύτεια* δὲ τὰ ὑφ' ἡμῶν *στέμφυλα*, τὰ ἐκπιέσματα τῆς *σταφυλῆς*» (ὑπογραμμίζομεν ἡμεῖς).

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι καὶ *πίτυρα* ἐκαλοῦντο τὰ ἐκπιέσματα τῶν ἐλαιῶν, διότι ὃν λόγον ἔχουν τὰ *στέμφυλα* πρὸς τὸ ἐξαγόμενον γλεῦκος, τὸν αὐτὸν λόγον ἔχουν καὶ τὰ *πίτυρα* πρὸς τὸ ἄλευρον μὲν ἐπὶ σίτου, πρὸς τὸ ἔλαιον δὲ ἐπὶ ἐλαιῶν. Σημαίνουσι ἀμφοτέρωθεν τὸ οἰνεὶ ἀπορριπτόμενον διὰ τὴν εὐτέλειαν, διὸ χρησιμεύουσι ὡς τροφή τῶν βοσκημάτων καὶ τῶν ὀρνίθων. Εἶναι πρὸς τούτοις προφανὲς ὅτι ὁ Ἀθηναῖος λέγων *τετριμμένας* ἐλαίας ἐννοεῖ αὐτὰς μετὰ τὴν ἐκπίεσιν τοῦ ἐλαίου.

Καὶ αἱ ἐλαῖαι ὠνομάσθησαν *πιτυρίδες* ὡς μὴ ἀποδοτικαὶ ἐλαίου, ὅσον αἱ ἄλλαι, αἱ ἐλαιοβριθεῖς, δι' ὃν λόγον καὶ *φανλῖαι* χαρακτηρίζονται. Εἶναι δὲ αὗται, καθὰ διδάσκει ὁ Θεόφραστος (Φυτ. αἰτ. 2,3,8) πλέον σαρκώδεις, ἀλλ' ἦττον ἐλαιώδεις.

Κατὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν *πίτυρα* τὰ ἐκπιέσματα τῶν ἐλαιῶν κατὰ συνεκδοχὴν ἀπὸ τῶν *πιτύρων* τοῦ σίτου. Ἐπειτα δὲ *πίτυρα* καὶ *πιτυρίδες* ὠνομάσθησαν κατὰ περαιτέρω συνεκδοχὴν καὶ αἱ ἐλαῖαι αἱ μὴ περιέχουσαι πολὺ ἔλαιον. Αὗται προσηκόντως παρασκευαζόμεναι πρὸς ἐδωδὴν καὶ οὕτως ὀνομαζόμεναι συνέβη ὥστε νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ *πιτύρου* ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαλούντων καὶ οὕτω ἡ προσηγορία αὐτῶν *πίτυρα* νὰ παρετυμολογηθῇ πρὸς τὴν πρόθεσιν ἐπί, λησμονηθείσης ὅλως τῆς συνεκδοχικῆς χρήσεως τοῦ ὀνόματος.

Εἶναι δὲ ἡ προσηγορία αὕτη παλαιωτάτη, ἀφοῦ ἀναφέρεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Πλαύτου (Miles Gloriosus: «epityra estur, insanum bene»), παρέμεινε δὲ μόνον λαϊκῆ, διασωθείσης τῆς ἐτέρας προσηγορίας *πιτυρίδες* διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως.

¹) Ὁ Κολουμέλλας περιγράφων διαφόρους τρόπους παρασκευῆς ἐλαιῶν (12, 48) λέγει ὅτι εἷς τρόπος συνήθης εἰς τοὺς Ἕλληνας λέγεται *ἐπίτυρον*. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον συλλέγεται ὁ καρπὸς τῆς *φανλῖας* ἐλαίας, καθ' ὃν χρόνον τὸ λευκάζον αὐτοῦ χρωμα ἀρχίζει νὰ γίνεται κιτρινωπόν. Τοῦτον, ἀφοῦ θέσουν ἐντὸς κοφίνου, πιέζουν ἰσχυρῶς, ὥστε νὰ ἐκχυθῇ ἡ περιεχομένη ἀμόλγη. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀκριβές, διότι καὶ σήμερον πιέζουν τὰς ἐλαίας, ἀφοῦ πρότερον αὗται ἀλατισθοῦν καλῶς, ἀλλὰ μόνον τὰς μελαίνας καὶ ἀρχομένας νὰ ὠριμάζουν (οὐχὶ τὰς ὅλως ὠρίμους, τὰς δρυπεπεῖς). Αἱ ἄωροι ἔτι οὐδέποτε πιέζονται, διότι ἀπὸ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐκχυθῇ ἀμόλγη. Αἱ τοιαῦται ἐλαῖαι παρασκευάζονται ἄλλως.

Ἐν τῇ ἀνωτέρω ἄρα γλώσσει πρόκειται περὶ τῶν ἐκπαισμάτων τῶν ἐλαιῶν ὡς *πιτύρων*. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μεταβληθῇ ὁ παραδοθεὶς τύπος *ἐπίτερα*, διότι τὸ μὲν *ε* τῆς παραληγούσης ὀφείλεται εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *ιρ* εἰς *ερ* (πρβ. *κηρός - κερὶ*, *ἄχυρα - ἄχερα* κτ.τ.), καθ' ἃ σήμερον λέγεται ἐνιαχοῦ *πίτερα*, ἢ δὲ πρὸς τὴν πρόθεσιν ἐπὶ παρετυμολογία ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον πρὸς ἑξελληνισμόν. Ἐγρᾶφη δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη πιθανώτατα εἰς χρόνους καθ' οὓς τὸ *υ* εἶχε καταστῆ ἴσον πρὸς τὸ *ι*, ἦτοι μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ προκειμένη γλῶσσα ἐρμηνείας δεῖται, οὐχὶ διορθώσεως.

46. «*ἔρβως*· εὐρώς».

Περὶ τῆς γλώσσης ταύτης πολὺς λόγος ἐγένετο ὑπὸ διαπρεπεσιᾶτων φιλολόγων, ὡς εἶναι ὁ Schulze καὶ ὁ Solmsen¹. Ἐκλαμβάνουσι τὸ λῆμμα ὡς ἀναμφισβητήτου παραδόσεως λέξιν καὶ παλαιωτάτην, τὴν δὲ ἐτυμολογίαν αὐτῆς ἀναζητοῦν εἰς μορφὴν προδιαλεκτικὴν, *ἔρῦως*, τὴν ὁποίαν συνδέουν μετὰ τοῦ *ἔρεβος*. Καὶ ἂν μὲν ἡ τοιαύτη ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς γνώριμον σύστημα παραγωγῆς, ἦτοι ἂν ἡ τοιαύτη παραγωγή ἐνισχύετο καὶ δι' ἄλλων ὁμοίων παραδειγμάτων, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο τοῦλάχιστον εὐλογοφανές. Ἄλλ' ἡ παραγωγή εἶναι μονήρης, ἢ δὲ συσχετίσις αὐτῆς πρὸς τὸ *ἔρεβος* τολμηροτάτη.

Καθ' ἡμᾶς πρόκειται περὶ λέξεως ἰδιωματικῆς τῆς λαλουμένης γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἐθησαύρισεν ὁ ἀνώνυμος γραμματικός, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας μὴ παραδοθείσας γραπτῶς².

Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι σήμερον λέγεται ἰδιωματικῶς *ἀρδάχνω* ἀντὶ *ἀδράχνω* (= δράττομαι), *ἀρδάχτι* ἀντὶ *ἀδράχτι* καὶ ἄλλα, ἐν οἷς τὸ *ρ* ἀπαγγέλλεται προληπτικῶς, δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ σύμπλεγμα *βρ* νὰ ἀπαγγελθῇ τὸ *ρ* προληπτικῶς, ἦτοι ὅτι τὸ *εὐρώς - ἐβρώς* ἀπηγγέλθη ἰδιωματικῶς *ἐρβῶς*. Ἡ διαφορὰ τοῦ τονισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην.

47. «*ἐρέων*· μαντευσόμενος».

Ὁ Schulze, πραγματευόμενος τὴν γλῶσσαν ταύτην (ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 99), λέγει τὰ ἑξῆς: «*μαντευσόμενος* i. e. oraculum consulturus Herod. I 46; hoc significat ἐπερησόμενος... ἐρωτήσων, ζητήσων...». Λέγει δὲ ταῦτα ὁ ἐπιφανὴς φιλόλογος ἐκλαμβάνων τὸ λῆμμα *ἐρέων* μέλλοντα στοιχοῦντα εἰς τὸν ἀόριστον

¹) Schulze, Quaestiones Epicae σελ. 98.

²) Πρβ. Ἀθηνᾶς τόμ. 39 (1927) σελ. 223 κ.έ.

ἐρέαιτο καὶ ἐρέασθαι (ὡς γράφει ὁ ἴδιος ἀντὶ τῶν παραδεδομένων Ὅδ. Δ. 119 ἐξ-ερέοιτο καὶ Υ 106 ἐρέεσθαι) στοιχοῦντα καὶ τοῦτον εἰς τὸν ἐνεστῶτα ἐρέομαι (= ἐρωτῶ) ὁμοίως πρὸς τὸ χέω (ἐνεστ.) ἔχεα (ἀόθ.), χέω ἢ χέομαι (μέλλ.).

Καθ' ἡμᾶς τολμηρότατα ταῦτα εἶναι καὶ μάλιστα ἄνευ ἀνάγκης. Τὸ ἐρέων ἐνταῦθα εἶναι μετοχή τοῦ γνωριμωτάτου μέλλοντος ἐρῶ (ἐρέω) τοῦ ρήματος λέγω, ἀνεγνώσθη δὲ τοῦτο ἐν χωρίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ χρησιμοδοτήσεως τοῦ ἐρέων· ἄρα ὑποκείμενον εἶναι ὁ ἐρωτηθεὶς μαντικὸς θεός, νοεῖται δὲ ὡς συνώνυμον ἀντικείμενον τὸ ὄνομα μαντεῖαν· τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ παρατιθέμενον ἐρμῆνευμα μαντευσόμενος, δηλὸν ὅτι λέξων μαντεῖαν· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ μαντεύομαι ἔχει ἀμφοτέρας τὰς σημασίας, λέγω μαντεῖαν καὶ ζητῶ μαντεῖαν.

48. «**ζεύγλα**· διάβροχα ξύλα καὶ τῶν βοῶν ἢ ἡμίονων ζευκτά...».

Οὐδὲν περὶ τῆς γλώσσης ταύτης παρατηρεῖται. Καθ' ἡμᾶς τὸ δευτέρον ἐρμῆνευμα δηλοῖ τὸ δι' οὗ ζεύγνυνται οἱ βόες ἢ αἱ ἡμίονοι εἰς τὸ ἄροτρον· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λεγόμενον ζεύγη, ὑπὸ τῶν νεωτέρων δὲ ζεύγλα-ζεύλα. Τούτου νομίζομεν ὅτι εἶναι τύπος τὸ προκείμενον λῆμμα κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου ε μεταξὺ τοῦ γ καὶ λ (πρβ. ἀνωτέρω γλώσσαν δάγκολον).

Ἔχοντες ἤδη ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ζεύγη ἀποτελεῖται ἐκ δύο ξύλων παραλλήλων, προσηρμοσμένων σταθερῶς ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ, φερόμεθα εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι τὸ πρῶτον ἐρμῆνευμα, διάβροχα ξύλα, ἀδιανόητον ὄν, προέκυψεν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος διάζυγα ξύλα. Ἀλλὰ πῶς;

49. «**ἡεροφοῖτις Ἐρινύς**· ἡ ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα ἢ ἀέρα ἡμφιεσμένη, ἢ ἀοράτως φοιτῶσα, ἢ ἀεροπλάνος. Οἱ δὲ ὅτι ἐν Ἄδου, ἐν σκοτίᾳ».

Πάντα τὰ ἐρμηνεύματα τῆς γλώσσης ταύτης εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἄμφισβητήσιμος εἶναι ἡ τοιαύτη αὐτῶν διατύπωσις, ὡς λίθοι καὶ πλίνθοι ἀτάκτως ἐρριμμένοι.

Ἀποκαθίστανται δὲ συνακόλουθα τὰ ἐρμηνευτά, ἂν τὸ τέταρτον ἐρμῆνευμα μετατεθῆ μετὰ τὸ πρῶτον, ἵνα λέγη: «**ἡ ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα, ἢ ἀεροπλάνος** κτλ.». Οὕτω τὸ μὲν ἀεροπλάνος¹ ἀποβαίνει ἐξήγησις τοῦ ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα, τὸ δὲ

¹) Ὁ μακαρίτης Γεώργιος Ζηκίδης ἐν τῷ Ὁρθογρ. Λεξικῷ ἐν λ. διδάσκει: «ἀερόπλανον (τό), τὸ ἐν τῷ ἀέρι πλανώμενον (οὐχὶ δὲ ἀεροπλάνον, ὅπερ ἔχον ἐνεργ. σημασίαν θὰ ἐδήλου ὄργανον πλανῶν, ὡς λαοπλάνος κτλ.). Φέρεται δὲ ἡ λέξις παρ' Ἑσυχίου ἐν τῇ λέξει ἡεροφοῖτις Ἐρινύς, ἐνθα κακῶς παροξύνεται...». Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ δὲ ἐκδόσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Liddell - Scott (1925) ἐκδίδεται ἀερόπλανος.

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ζηκίδου διδασκόμενα δύναται τις νὰ ἀντείπῃ ὅτι τὸ ἀεροπλάνος ἀνή-

ἀοράτως τοῦ τρίτου ἐρμηνεύματος ἐπίσης ἐξηγήσεις τοῦ ἀέρα ἡμφιεσμένη, ὅπερ στοιχεῖ εἰς τὸ (Ἰλ. Ξ. 282) «*ἠέρα ἐσσαμένη*», δηλ. ὑπ' ἀγλύος περιβεβλημένη. Οὕτω κατ' ἀκρίβειαν τὰ ἐρμηνεύματα τοῦ λήμματος εἶναι τρία, ἅπερ διακριτέον διὰ τελείας στιγμῆς, ὡς εἴθισται παρ' Ἡσυχίου.

Τὸ πέμπτον ἐρμηνεύμα: «*Ὅτι ἐν Ἄδου, ἐν σκοτίᾳ*» καλῶς ἔχει, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν στίχον (Ἰλ. Ι 571) «*τῆς δ' ἠεροφοῦτις ἐρινὸς | ἔκλυεν ἐξ Ἐρέβεσφιν*», διότι, κατ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ τοῦ στίχου (Ἰλ. Θ 368) «*εἰς Αἶδαο πύλαο προὔπεμψεν | ἐξ Ἐρέβους ἄξοντα κύνα*», ἔρεβος εἶναι ὁ Ἄϊδαο τόπος.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ διαζευκτικοῦ συνδέσμου ἢ εἰς ἄρθρον ἢ καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς στίξεως παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῇ κριτικῇ τῶν κειμένων οἱ τόνοι καὶ αἱ στίξεις ἢ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Ἡ δὲ ἐν τῷ κώδικι ἀνοίκειος θέσις τοῦ ἠ ἀεροπλάνος ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τοῦ περιθωρίου, ὅπου ὑπὸ ὑστέρας χειρὸς ἐγράφη, εἰς τὸ κείμενον εἰσαχθεῖσα.

50. «*ἠλίτισας· ἀμαρτήσας*».

Ἵνα ὑπάρχη ἁρμονία μεταξὺ λήμματος καὶ ἐρμηνεύματος γραπτέον:

«*ἠλίτησας· ἠμάρτησας*» ἢ

«*ἀλιτήσας· ἀμαρτήσας*».

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ λήμματος ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ὡς ἀόριστος τοῦ ἀλιταίνω παρὰ τὸ παραδεδομένον ἠλιτον, ὡς παρὰ τὸν ἀόριστον ἠμαρτον τοῦ ἀμαρτάνω ἐσηματίσθη ὁ νεώτερος ἠμάρτησα. Πρβ. δὲ καὶ κερδαίνω - ἐκέρδησα, ἀσελγαίνω - ἠσέλγησα. Κοινὸς τύπος εἶναι ἢ ἀντιμετάληψις τῶν γραμμάτων Α καὶ Η ἐν τοῖς χειρογράφοις.

καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ἀντικειμενικὰ σύνθετα, τὰ ὅποια βαρύτερα ὄντα τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς, ἂν τὸ δεύτερον συνθετικὸν σημαίνῃ ἐνέργειαν, ἀλλ' εἶναι προσδιοριστικὸν καὶ σημαίνει ὁ ἐν τῷ ἀέρι πλανώμενος, ὡς ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ· ἐπομένως δύναται νὰ παροξύνεται, ὅπως καὶ τὸ ὁμοίωτα ποντοπλάνος = ὁ ἐν τῷ πόντῳ πλανώμενος, ἐρημοπλάνος = ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ πλανώμενος. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ τὰ ὅμοια ἡμεροδρόμος, ἵππομάχος, ναυμάχος, θαλασσονόμος, οἰωνοπόλος κτ.τ.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ νεώτερον ἀεροπλάνον, τὴν πτητικὴν μηχανήν, παρατηρητέον ὅτι τὸ δεύτερον συνθετικὸν -πλάνον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ρῆμα πλανῶ ἢ πλανῶμαι. Περὶ τούτου ὀρθὰ διδάσκονται ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη καὶ ἐν τῇ Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Μακρῇ ἐν λ., ἔνθα λέγεται ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀπόδοσις τῆς Γαλλικῆς aéroplane, παρήχθη δὲ αὕτη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς λ. ἀήρ καὶ τῆς Γαλλικῆς planer = ἰσορροπεῖν τοῦ πρώτου σχηματίσαντος τὴν λ. Γαλάτου ὀρμηθέντος ἐκ τῆς εἰκόνας τῶν πτηνῶν, ὅταν ταῦτα, εἰς τὰ ὕψη πετόμενα, ἐκτείνουσι μὲν τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ἀκίνητοῖσιν αὐτάς. Ὁ δὲ προπαροξύτονος τύπος ἀερόπλανον προέκυψεν ἐν τῇ λαϊκωτέρᾳ γλώσσῃ, ἀναλογικῶς πρὸς τὸ ἀερόστατον, τὸ ὁποῖον ἦτο γνῶριμον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀεροπλάνου.

51. «*ἦντι ὀπότ᾽ ἦσαν* ἐν τινί ποτε ἦσαν».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ, τῇ καὶ νεωτέρᾳ, ὀρθῶς κατ' ἔννοιαν συμπληροῖ τὸ ἐρμηνευμα οὕτως: «ἐν τινί ποτε (χρόνῳ) ἦσαν». Ἀντιστοιχεῖ δὲ τὸ ἐρμηνευμα τοῦτο πρὸς τὴν φράσιν «ἦν ποτε χρόνος, ὅτε ἦσαν»¹. Ἐκ τῆς φράσεως ταύτης καθ' ἡμᾶς κατὰ παράλειψιν τοῦ εὐκόλως δυναμένου νὰ νοηθῇ χρόνος κροέκυψεν ἡ φρ. «ἦν ποτε, ὅτε ἦσαν» καὶ κατὰ συναλοιοφῆν «ἦν ποτ' ὅτ' ἦσαν». Αὕτη δὲ ὕφ' ἐν ἐκφερομένη *ἠνποτοτῆσαν* ἀπετέλεσε τὸ λῆμμα, ὅπερ κατέγραψεν ἐν τῷ Λεξικῷ ἡ πρώτη χεῖρ. Λεγομένη δὲ αὕτη ἄνευ διακρίσεως ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐξ ὧν συνίσταται μερῶν, οἷονεὶ ἐπιρρηματικῶς, ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἀντιμετάθεσιν τῶν φθόγγων π καὶ τ εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην συλλαβὴν, καθ' ἃ ἔχομεν *τιπήδειος* ἀντὶ *ἐπιτήδειος*². Ἦτο δὲ δυνατόν καὶ ἐν τῇ γραφῇ νὰ συμβῇ τοῦτο ὑπὸ ἥττον προσεκτικῶ ἀντιγραφέως.

Κατὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ἦν ποτ' ὅτ' ἦσαν* ἐν | τινί ποτ' ἦσαν».

Ὡς πρὸς δὲ τὴν διατήρησιν τοῦ τ τῆς λέξεως *ποτ'* ἄνευ τροπῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ἀντίστοιχον δασὺ θ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἀφομοιωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν παλαιόθεν³, ἡ δὲ τήρησις αὐτῆς ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἐνταῦθα δὲ ἀποδίδεται ἡ τῶν πολλῶν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ ἐκφορά.

52. «*θεῖον* [θεάριον] ἄπυρον, ἄκαυστον».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt, δηλ. περιγραφομένου τοῦ ἐρμηνεύματος *θεάριον*. Διατί; Καθ' ἡμᾶς ἐγράφη τὸ πρῶτον ἡ γλῶσσα αὕτη ἄνευ τοῦ ἐρμηνεύματος τούτου, ἔπειτα δὲ γραμματικὸς τις παρατηρήσας ὅτι ἡ γλῶσσα *θεῖον* ἐρμηνεύεται δι' ἄλλων γλωσσῶν, χρηζουσῶν καὶ τούτων ἐρμηνεύματος, προσέθεσε τὴν λέξιν εἰς τὸ περιθώριον, ἀπὸ τοῦ ὀποίου εἰσήχθη ἐν νεωτέρῳ ἀντιγράφῳ εἰς ἦν θέσιν ἀναγινώσκειται σήμερον.

¹) Πρβ. Πλάτωνος Πρωτ. 320 C: «ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν κτλ.». Ἡ φράσις αὕτη φαίνεται ὅτι ἦτο σταθερὰ ἀρχὴ λαϊκωτέρων διηγήσεων καὶ ἐπομένως ἐνοεῖτο καὶ οὐχὶ πλήρως λεγομένη. Πρβλ. τὰ τοῦ ἰδιωματικωτέρου λόγου «μιά φορά κ' ἔναν καιρὸ ἦταν» ἢ «κάναν καιρὸ ἦταν...».

²) Βλ. Ἀθηνᾶς 45 (1933) 355 σημ. 3 καὶ Λεξικογρ. Δελτ. 1, 137 ἀριθ. 74, πρβ. δὲ καὶ σελ. 136 ἀρ. 73.

³) Βλ. Γ. Χατζιδ. Γραμμ. 1, 547 κ.έ.

Πιθανώτατον δὲ εἶναι ὅτι καὶ τὸ ἐρμῆνευμα ἄκαυστον προσετέθη ὑπ' ἄλλης χειρὸς πρὸς ἐξήγησιν προτέρου ἐρμηνεύματος ἄπυρον. Πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ φερώνυμον τοῦ Ἑσυχίου λεξικὸν εἶναι πολλῶν χειρῶν καὶ πολλῶν αἰώνων ἀποτέλεσμα.

52. «*ιν[ν]υεται* κλαίει, ὀδύρεται».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Vossius. Παρ' Albertus δὲ γίνεται παραπομπὴ εἰς τὸ *κινύρεσθαι* καὶ *μινύρεσθαι*, ἀλλ' οὐδέτερον τολμᾶται.

Ἐνταῦθα καθ' ἡμᾶς πρόκειται παλαιογραφικὸν πρόβλημα τῶν ἀπλουστάτων. Λύεται δὲ τοῦτο εὐθὺς ὡς μεταγραφῇ τὸ λῆμμα εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφὴν: *INNYETAI*. Ἄν ἤδη συνάψωμεν διὰ κεκλιμένης εὐθείας τὴν κορυφὴν τοῦ ἀρκτικοῦ I μετὰ τῆς βάσεως τῆς καθέτου τοῦ ἐπομένου γράμματος, ἀποδίδεται παραχρῆμα ἢ συλλαβὴ MI, διότι N καὶ LI συνηθέστατα ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἐχοντες πρὸς τούτοις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ P καὶ τὸ E συμπίπτουσι πολλάκις, ὅταν ἡ κάτω ὀριζοντία γραμμὴ τοῦ E ἀποτριβῇ, ἐννοοῦμεν τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἐτέρου τῶν ὁμοίων γραμμάτων, πρᾶγμα ἐπίσης συνηθέστατον ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ὅθεν ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ γλῶσσα μεταγραπτέα *MINY<P>ETAI*, ἦτοι *μινύρεται*.

Εἰσήχθη δὲ ἡ οὕτως, ὡς παραδίδεται, ἐσφαλμένη γλῶσσα ἐξ ἀντιβολῆς πρὸς κρείσσονα νομιζόμενον κώδικα παρὰ τὴν ὀρθῶς ἔχουσαν γλῶσσαν ἐν τῷ ἀντιβαλλομένῳ κώδικι:

«*μινύρεται* κλαίει θρηνεῖ, ὀδύρεται».

Ἔστω καὶ τοῦτο παράδειγμα τῆς ὑποψίας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχη ἀνήρ φιλόλογος¹ πρὸς τὸ κῆρος τῶν ἀντιβολαίων καὶ καθόλου εἰπεῖν τῶν λεγομένων *κρεισσόνων* ἢ *ἀρίστων* κωδίκων.

54. «*καιρότερον* ἐνωρότερον ἀχαιεῖ».

Τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐπραγματεύθημεν ἐν Ἀθηνᾶς 49(1939) 13, μετεγράψαμεν δ' αὐτὴν «*ἐγκαιρότερον* ἐνωρίστερον». Περὶ δὲ τοῦ ἀχαιεῖ εἶπομεν ὅτι ἀνήκει εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Σήμερον ἐπαναξετάσαντες αὐτὴν πειθόμεθα ὅτι τὸ ἀχαιεῖ τοῦτο εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ ἀκαρεῖ. Ὅθεν ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ἐγκαιρότερον* ἐνωρίστερον, ἀκαρεῖ».

¹) Ὁ πολὺς Mommsen εἶπεν ὅτι οἱ φιλόλογοι ὀφείλουσι νὰ εἶναι *suspiciosi homines, ἄνδρες ὑπόπται*.

Τὸ συγκριτικὸν *ἐγκαιρότερον*, ἀπολύτως λεγόμενον, δύναται νὰ σημαίῃ ἐγκαιρῶς, ἀμέσως, *ἀκαρεί*.

55. «*κάπρας*· ἀκολασίας».

Ἡ γλῶσσα αὕτη πράγματα παρέχει τοῖς κριτικοῖς ὅθεν κατὰ διαφόρους τρόπους μεταβάλλεται, ὡς βλέπει τις παρ' Alberti καὶ Schmidt. Καθ' ἡμᾶς ὁ ἄγνωστος γραμματικὸς ἔγραψε:

«*καπρίας*· ἀκολισίας».

Οὐσιαστικὸν *καπρία* δὲν παρεδόθη· ἀλλὰ στοιχεῖ καὶ σημασιολογικῶς καὶ τεχνολογικῶς τῷ ῥήματι *καπριᾶν* = ἀκολασταίνειν, μεμαρτυρημένῳ καὶ ἀναμφισβητήτῳ. Πρβ. *ὀφθαλμία* - *ὀφθαλμιᾶν*, *ναυτία* - *ναυτιᾶν*, *μανία* - *μανιᾶν* κ. ἄ.

56. «*κάρκαρα*· ... ἐπίτυρα ...».

Τὸ *κάρκαρα* τοῦτο, μόνον ἐνταῦθα ἀπαντῶν, φαίνεται λέξις πεποιημένη, αἱ δὲ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς λέξεις *κάρκαρο* καὶ *κάρκαλο* εἶναι πιθανώτατα παραλλαγαὶ αὐτῆς, προελθοῦσαι κατ' ἀνομοίωσιν. Τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐπίσης φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ἡ Ποντιακὴ λ. *καρκάτσιν*, περὶ τῆς ὁποίας, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρω σοφώτατα διέλαβεν ὁ παλὺκλαυστος φίλος Στυλιανὸς Δεινάκης ἐν Λαογραφίας 8 (1925) 489 κ.έ. Δηλοῦται δὲ διὰ τῶν λέξεων τούτων τὸ σκληρὸν τοῦ ἄρτου κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ μαλακόν, τὴν κοινῶς λεγομένην *ψίχαν*, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐσχάρα τοῦ ἔλκου. Δὲν εἴμεθα ἄρα μακρὰν τῆς ἀληθείας ὑποθέτοντες ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἑσυχίου *κάρκαρα* σημαίνει τὸν φλοιὸν τοῦ σίτου, ἦτοι τὰ *πίτυρα*. Καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν προέτεινεν ἤδη ὁ πολὺς Μουσοῦρος.

57. «*κεχραμένη*· ρερυπωμένη».

Ὅρθῶς ποιῶν ὁ Schmidt δὲν εἰσήγαγε τὴν προταθεῖσαν διόρθωσιν τοῦ ἐρμηνεύματος *ἐρρυπωμένη*· διότι ὁ τοιοῦτος ἀναδιπλασιασμός, ἀλλότριος ὢν τῆς δοκίμου χρήσεως, ἦτο οὐχὶ σπάνιος παρὰ μεταγενεστέροις. Σημειωτέον δὲ καὶ τὸ Ὀμηρικὸν (Ὀδ. Ζ, 59) «εἶματ(α) ... τὰ μοι ρερυπωμένα κεῖται» (βλ. Κόντον ἐν *Σωκράτους* 1 (1974) σελ. 160 κ.έ.). Οὐδ' εἶναι πιστευτὸν ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς μετέβαλε τὴν ὀρθῶς ἔχουσαν λέξιν.

Ἄλλὰ τί εἶναι τὸ λῆμμα *κεχραμένη*; Ὡς παρακείμενος τοῦ *χραίνομαι* ὄφειλε νὰ εἶναι *κεχρασμένη* ἢ *κεχραμμένη*. Καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος ἐγράφη ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς, ἀλλ' ἴσως πιθανώτερον εἶναι λῆμμα

κεχρισμένη¹ ἀπὸ τοῦ χρίομαι = μολύνομαι, τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι σήμερον ἐσώθη (βλ. κατωτέρω γλώσσος χρᾶται καὶ χρῶμαι).

58. 59. «**κνύζα**. κν(υζ)ηθμός, ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι. ἐπὶ τῶν κνυῶν».
«**κνυζοί**· οἱ τὰ ὄμματα πονοῦντες».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ πρώτη γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt, δηλ. κατὰ μεταβολὴν τοῦ παραδιδόμενου κνηθμός εἰς κνυζηθμός, ἵνα οὕτως ἔχη λόγον ἢ ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι ἐτυμολογία αὐτοῦ. Καθ' ἡμᾶς ἐτυμολογεῖται ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ οὐχὶ τὸ ἐρμήνευμα, ἀλλὰ τὸ λῆμμα κνύζα. Καὶ εἶναι δυνατὴ τοιαύτη παραγωγή, ὑποχωρητικὴ, καθ' ἃ ἀπὸ τοῦ ἀμύνομαι παρήχθη τὸ ἄμυνα, ἀπὸ τοῦ ἠτιῶμαι τὸ ἦτι κ. ἄ. Εἶχε δὲ τὸ κνύζεσθαι καὶ τὴν σημασίαν τοῦ κνᾶσθαι καθ' ἃ διδάσκεται τις ἐκ τοῦ Μ. Ἐτυμολογικοῦ. Διὰ ταῦτα ἡμεῖς διατηροῦμεν τὸ κνηθμός ἀμετάβλητον.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ λῆμμα κνύζα καὶ τὸ τῆς ἀκολουθίου γλώσσης κνυζός εὐρίσκονται ταῦτα μεταξύ των εἰς σχέσιν πρωτοτύπου καὶ παραγώγου (βλ. Ἐθηνᾶς 49, σελ. 43 κ.έ.)· δηλοῖ ἄρα τὸ κνύζα καὶ νόσημά τι τῶν ὀφθαλμῶν προκαλοῦν κνησμόν, ἀφοῦ βεβαίως τὸ κνυζός σημαίνει τὰ νοσοῦντα τοὺς ὀφθαλμούς.

Τοιοιουτρόπως αἱ γλῶσσαι αὗται ὑποστηρίζουσιν ἀλλήλας καὶ οὐδεμία ἀνάγκη εἶναι μεταβολῆς οὔτε τοῦ κνηθμός εἰς κνυζηθμός οὔτε τοῦ κνυζοί εἰς κνυποί - κνιποί, ὡς προτείνεται.

60. «**λαγχάνειν**· κληροῦν».

Ἐπιγραφῆως νυστάζοντος εἶναι τὸ ἐρμήνευμα, οὐχὶ δὲ γραμματικοῦ διδάγμα. Γραπτέον:

«**λαγχάνειν**· κληροῦσθαι».

καθ' ἃ κατωτέρω: «**λαχών**· κληρωσάμενος».

61. «**λακερόν**· εἰκαῖον».

Ἐπιφανήτων εἶναι τὸ λῆμμα. Εἰκάζομεν:

«**λακερόν**· εἰκαῖον».

παρακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἰδιωματικῆς λέξεως καταλαχοῦ (Μ. Εὐβοία) = τυχαίως καὶ τῆς ἐκ ταύτης παραγώγου καταλαχάρις = τυχαῖος, οἷον «καταλαχάρικα πρόβατα» τὰ τυχαίως εὐρεθέντα που καὶ οὐχὶ ἐπίτηδες ὀδηγηθέντα.

¹) Ὁ παθ. παρακείμενος τοῦ χρίομαι ἐκφέρεται καὶ ἄνευ σ, ἦτοι κέχρισμαι παρὰ τὸ κέχρισμαι (βλ. Ἐθηνᾶς 17 σελ. 446 κ.έ.).

62. «*ληβόλε*· λιθοβόλε, ἄξιε λιθασθῆναι».

Οὕτως ὁ Schmidt χωρὶς νὰ παρατηρῇ τι. Ἐκδοτέον καθ' ἡμᾶς :

«*λήβολε*· λιθόβολε, ἄξιε λιθασθῆναι».

ἵνα καὶ τὸ λῆμμα καὶ τὸ ἐρμήνευμα σημαίνουν τὸν ἄξιον λιθασθῆναι, ἥτοι πάθος. Ὁ Schulze Quaest. Ep. ἐκδίδει :

«*λήβολε*· ἄξια λιθασθῆναι», ἀλλ' ἐκβάλλει ἄνευ λόγου τὸ *λιθόβολε*.

63. «*λιθάξαι*· ῥῖψαι, βάλαι. Κρητες».

Εὐκόλως φέρεται τις, μὴ ἀποδεχόμενος τὸ ἄλλως ἀμάρτυρον λῆμμα, εἰς τὸ *λιθάξαι* τοῦ μεμαρτυρημένου ρήματος *λιθάζω* = *λιθοβολῶ*. Ἐχων τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἐναλλαγὴν τῶν δασέων θ, φ, χ δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοιοῦτον πρόκειται παράδειγμα¹.

64. «*μάθναι*· γνάθοι».

Ἡ γλῶσσα αὕτη τοῦ Ἡσυχίου, μολονότι οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν μαρτυρεῖται, οὐ μόνον δὲν ἠμφισβητήθη σοβαρῶς, ἀλλὰ μάλιστα λαμβάνεται ὡς μαρτύριον πρὸς πίστωσιν γραμματικοῦ κανόνος. Οὕτως ὁ Schulze (Quaest. Epic. 261) θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἐν τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν μὲ τὴν κατάληξιν τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου *νία* ὑποσημειῶν: «Cf. praeter trita exempla Hesychii *μάθναι*· γνάθοι = φαγόνες· σιαγόνες (μαθ = mandere κτλ.)». Ἐπίσης ὁ Χατζιδάκις παραλαμβάνων τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς ἀναμφισβητήτου ὑποστάσεως λέξιν καταλέγει αὐτὴν μετὰ τῶν «ἀρχαίου τύπου ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ μετοχῶν *εἰδώς*, καὶ *εἰκῶς οἰκῶς*, *ἄγναια*, *αἰθναια μάθναια...*» (Γραμματ. 2, 262). Καὶ κατωτέρω δὲ (σελ. 301) ποιούμενος λόγον περὶ τῆς καταλήξεως -*νία* λέγει «πρβλ. ἔτι *μάθναι*· γνάθοι, σιαγόνες (μαθ - Lat. mandere)». Δέχεται δηλ. καὶ οὗτος τὴν ὑπὸ τοῦ Schulze προταθεῖσαν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως.

Καθ' ἡμᾶς ἡ τηλικαύτη πίστις εἰς μονήρεις γλώσσας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπόστασις δὲν κυροῦται ὑπὸ τῆς γραμματικῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ἀναμφισβητήτου παραδόσεως συναγομένης εἶναι παρακεκινδυνευμένη. Εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν ἡμεῖς ἀπιστοῦμεν ὅλως, νομίζομεν δὲ ὅτι πρέπει αὕτη νὰ ἐκδοθῇ.

«*μάθοι*· αἱ γνάθοι».

¹) Τὸ παλαιὸν ἐκ *στήθους* λέγεται ιδιωματικῶς *ξεστήθου* καὶ *ξεστήχου*. Ὁ ἐφ' ἡμῶν μοῖρα καλλιεργητῆς λέγεται, ἐν Χάλκῃ *φήμισος*, ἐν Ρόδῳ δὲ *θήμισος* καὶ *χήμισος*. Βλ. Tsoranakis, La phonétique des parlers de Rhodes 97 κ.έ.

ἵνα οὕτως ἢ θέσιν ἐρμηνεύματος ἔχουσα λέξεις σημαίνῃ ἐπανόρθωσιν τοῦ λήμματος. Ἐγνωστος δηλ. γραμματικὸς ἀνέγνωσεν ἐν βιβλίῳ τινι τὸ μάθοι τοῦτο ἀντὶ τοῦ γνάθοι· δὲν εἶναι δὲ δύσκολον ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τὸ γν νὰ παραναγνωσθῇ ὡς μ. Παρέγραψε δὲ ἐν τῷ περιθωρίῳ αἱ γνάθοι διορθῶν οὕτω τὸ κείμενον. Ἀμαθέστερος δὲ τις γλωσσογράφος παρέλαβε τὸ παρανάγνωσμα ὡς γλῶσσαν: «μάθοιαι γνάθοι», ὅπερ ἀνεγνώσθη «μάθυιαι γνάθοι» (διότι τὸ ο καὶ τὸ υ ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ μεταπίπτουσιν εἰς ἄλληλα) καὶ ἀκολούθως ἐξελήφθη «μάθυιαι γνάθοι» (πρβ. τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τοῦ «ἔνσων ἔλκων».

65. «*ναύκληρος*· ὁ συνοικίας προεστὼς ἢ μεμισθωμένην ὅλην καὶ ἀπομισθῶν κατὰ μέρος».

Οὕτως ἐκδίδομεν ἡμεῖς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει: «... καὶ ἀπὸ μισθῶν...», ὅπερ ὁ Κοραῆς *Observationes in Hesychii Lexicon* σελ. 112) διορθοῖ ἀπομισθῶν, ἐξαλείφει δὲ τὸν σύνδεσμον καὶ ἄνευ ἀνάγκης. Καθ' ἡμᾶς τὸ δεύτερον ἐρμηνεῦμα νοητέον «ἢ μεμισθωμένην ὅλην (ἔχων τὴν συνοικίαν) καὶ ἀπομισθῶν (αὐτὴν) κατὰ μέρος». Τοῦτο δηλ. ἐτέθη κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν προεστῶτα ἢ ἐπιστάτην τῆς συνοικίας. Διὰ δὲ τοῦ συνοικία δηλοῦται οἶκημα εὐμέγεθες διηρημένον εἰς περισσοτέρας οἰκήσεις, παρεχομένης ἐπὶ ἐνοικίῳ (πρβ. τὸ σημερινὸν *πολυκατοικία*).

Διὰ τὴν μεταφορικὴν χρῆσιν τοῦ *ναύκληρος* πρβ. τὸ νεώτερον *καραβοκύρις*, ὅπερ σημαίνει ἐν Λακεδαιμόνι καὶ Μάνῃ τὸν προϊστάμενον τῶν ἐργατῶν τοῦ ἐλαιοτριβείου, τὸν διευθύνοντα τὴν λειτουργίαν τοῦ καταστήματος.

66. «*νεολαία*· ... νέος λαός».

Τὸ ἐρμηνεῦμα τοῦτο παρέχεται προφανῶς ὡς ἐτυμολογικὴ σημασία τοῦ λήμματος. Ἄλλὰ κατὰ ποῖα πρότυπα ἐσχηματίσθη;

Ὡς ἀδελφὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τούτου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ παρὰ Φωτίῳ *νεόλεως*. Καὶ τοῦτο μὲν ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ *Μενέλεως*, ἤτοι ἐκ δευτέρου συνθετικοῦ τοῦ *λεώς*. Ὡς δὲ ἔχομεν ἐκ τοῦ *Μενέλαος* τὸ ἐπίθετον *Μενελαίος*, οὕτως ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ *νέος λαός* τὸ *νεολάιος - *νεολαῖος, οὗ τὸ θηλ. *νεολαία* ἀπέβη οὐσιαστικὸν περιληπτικόν.

Ἐποπτεύομεν δὲ ὅτι τῆς παρὰ Φωτίῳ γλώσσης *νεολέως* - *νεόλεως* τὸ παρεχόμενον ἐρμηνεῦμα *ἔφηβος* εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ *ἔφηβοι* (πληθυντικῶς), ὁπότε ἡ γλῶσσα αὕτη ἀποβαίνει ὁμόλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω τοῦ Ἡσυχίου.

67. «*ὄγδοδιον*» θυσία παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις . . .».

Ὁ τύπος *ὄγδοδιον* οὔτε τεχνολογικῶς νοεῖται ὁμαλῶς οὔτε σημασιολογικῶς. Ὑποπτεύομεν ὅτι εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ ὄγδοΑΙΟΝ. δηλονότι *ἱερόν*¹⁾, ἀντὶ *ὄγδοαῖα ἱερά*.

68. «*οἰνοπέπηκτον*» οἰνόδεσμον, μέλαν, οἰνωπόν, ἀμαυρόν, οἰνοειδές».

Τό τε λῆμμα καὶ τὸ πρῶτον ἐρμῆνευμα εἶναι ἀκατανόητα. Διὸ ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν:

οἰνοπέπαντον οἰνώδες μέλι, μέλαν κτλ.».

Ἀμαυρωθέντων δηλονότι τῶν γραμμάτων ΑΝ τῆς παραληγούσης τοῦ λήμματος, ἦτο δυνατόν ἀμαθέστερος ἀντιγραφεύς, παραγόμενος ὑπὸ τῆς γνωρίμου λέξεως *πηκτός*, νὰ πλάσῃ τὸ τέρας *οἰνοπέπηκτον*. Ἄλλὰ καὶ παλαιογραφικῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ Α ὡς Θ. Εἶναι δὲ παραδεδομένη ἡ λ. *οἰνοπέπαντος* πρὸς δῆλωσιν τῆς *πεπέρας* σταφυλῆς καὶ ὡς εἰκὸς μελαίνης, ἣτις ἦτο καὶ ἡ συνήθης παρὰ τοῖς παλαιοῖς.

Τοῦ δὲ παραδοθέντος ἐρμηνεύματος *οἰνόδεσμον* ἡ μεταγραφή τῶν τριῶν πρώτων συλλαβῶν εἰς *οἰνώδες* οὐδὲν παρέχει πρᾶγμα, διότι ἐφ' ἡμῖν κεῖται ἡ μεταγραφή τοῦ Ο εἰς Ω ἢ ἀντιστρόφως, τοῦ δὲ ὑπολειπομένου μέρους ΜΟΝ ἡ μὲν μεταγραφή τοῦ Ν εἰς ΛΙ ἐπίσης ἐφ' ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ Ο δύναται νὰ ἔχῃ προέλθει ἐκ τοῦ Ε, ἀμαυρωθείσης τῆς ἐν τῷ μέσῳ κεραίας, ὡς πολλὰ ἀναμφισβήτητα παραδείγματα δηλοῦσιν.

Τὸ δὲ *οἰνώδες μέλι* τοῦτο κάλλιστα δύναται νὰ σημαίῃ τὸ ἄλλως καλούμενον *οἰνόμελι*, ἣτοι κρᾶμα ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος. Εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τοῦ λήμματος καὶ τοῦ πρώτου ἐρμηνεύματος στοιχοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ ἐρμηνεύματα.

69. «*ὄμοῦ*» ἐγγύς, τοπικόν ἢ ἄνδρες Ἀθηναῖοι δισμύριοι».

Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ *ὄμοῦ* διέλαβεν ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς 1 (1889) σελ. 157 κ. ἔ. Ἐνταῦθα διεσάφησε τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ Ἡσυχίου, ἐξηγήσας ὅτι ὑπὸ τὸ φερόμενον παράδειγμα «*ἄνδρες Ἀθηναῖοι δισμύριοι*» λανθάνει τὸ χωρίον τοῦ κατ' Ἀριστογείτονος λόγου τοῦ Δημοσθένους (785, 51) «*εἰσὶν ὄμοῦ δισμύριοι πάντες Ἀθηναῖοι*», ἔνθα τὸ *ὄμοῦ* σημαίνει *περίπου*.

Φαίνεται δ' ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ ἐρμηνεύματος εἶναι προσθήκη δευτέρας χειρός, τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ θελήσαντος νὰ ἐμφανίσῃ χρῆσιν τοῦ ἐπιρρήματος ἄλλην παρὰ τὴν τοπικὴν, ἔγραψε δὲ τὸ χωρίον ἀπὸ μνήμης διὰ τὴν

¹⁾ Περβ. Ἰλ. Κ 571 «ὄφρ' ἱερόν ἐτοιμασσαίαιτ' Ἀθήνη».

δύσκολον χρῆσιν τῶν εἰληταρίων¹ «πάντες Ἀθηναῖοι <δοῦ> δισμύριοι» ἀντὶ τῆς γνησίας σειρᾶς «δοῦ δισμύριοι πάντες Ἀθηναῖοι». Τὸ δὲ ΠΑΝΤΕC, ἀπαλειφθέντος τοῦ ἀρκτικοῦ Π εὔκολον ἦτο νὰ παραναγνωσθῆ ANPEC καὶ ἀκολούθως νὰ διορθωθῆ εἰς ANΔPEC².

70. «οὔνον· ὑγιές».

Ἰσως γραπτέον :

«οὔλιον· ὑγιές»

πρβ. «οὔλιος Ἀπόλλων» ὁ ὑγιαίνων Ἀπόλλων, καὶ ρῆμα οὔλω = εἶμαι ὑγιής.

71. «παχύμερον· τὸ Μενδήσιον λεγόμενον».

Ὅρθως μὲν ἀνάγει ὁ Κοραῆς (Παρατηρήσεις εἰς τὸν Ἡσύχιον σελ. 120) εἰς τὸ παχύμυρον unguentum crassum, ἀλλὰ τηρητέα ἢ παραλίγουσα -με-, ἵνα λέγη παχύμερον καὶ θεωρητέον ὅτι ἡ λέξις ἐλήφθη ἐκ τῆς λαλουμένης εἰς χρόνους καθ' οὓς τὸ ἶρ εἶχε τραπῆ εἰς ερ· πρβλ. μερωδιά ἀντὶ μυρωδιά, βλ. δὲ καὶ ἀνωτέρω § 45 γλῶσσαν ἐπίτερα ἐκ τοῦ πίτυρα.

72. «πηγάδα· τὴν οὐ πολλῶ ὕδατι κεχρημένην γῆν, ὕστερον γενομένην ξηρὰν καὶ πεπηγεῖαν».

Ὁ γράψας τὴν γλῶσσαν ταύτην ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ἔδαφος ὑδρῆλὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ἔπειτα δὲ ξηρὸν σφόδρα, ὡς ἐκ πήξεως προελθόν, καὶ οἶονεὶ ἔκκροτον. Ἀλλ' ἵνα τοιοῦτον ἀποβῆ τὸ ἔδαφος, πρέπει πρότερον νὰ εἶναι πολλῶ ὕδατι κεχρημένον. Ὁβελιστέα ἄρα ἢ ἄρνησις οὐ, ἵνα ἡ γλῶσσα παρέχῃ νοῦν.

Τὰ τοιαῦτα ἐδάφη λέγονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν λιβάδες, εἶναι δὲ πολλάκις ἄβατα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸ τοῦ θέρους· πρβλ. Θεοφρ. Ἱστορ. Φυτ. 2, 44 «ξηρανομένων τῶν λιβάδων». Κατὰ ταῦτα πηγὰς εἶναι ἢ ἀπεξηραμμένη, ἢ πεπηγνῖα λιβάς.

¹) Οἱ παλαιοί, δυσκόλου οὔσης τῆς χρήσεως τῶν κυλίνδρων, ἐπεκαλοῦντο πολλάκις τὴν μνήμην αὐτῶν, ἧτις καὶ ἐξηπάτα αὐτοὺς ἐνίοτε. Βλ. ὅσα ἐγράψαμεν περὶ τοῦ πράγματος ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 228, καθ' ἃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς περιέπεσεν εἰς τὴν πλάνην

²) Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Δημοσθένους παρέχουσι διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ δοῦ καὶ ὁ Ἀρποκρατίων καὶ ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σουΐδας καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῶν γραμματικῶν ἀπαντᾷ, περὶ οὗ βλ. Κόντου ἐνθ. ἀν. Καὶ ὁ Schmidt δὲ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου παραπέμπει εἰς τὸ χωρίον τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ἐν τούτοις τηρεῖ τὴν παράδοσιν. Νομίζει πιθανώτατα ὅτι, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ἔχει ἢ παραδοθεῖσα φράσις, ταύτην ἔγραψεν ἢ πρώτη χεῖρ. Καθ' ἡμᾶς τοῦτο εἶναι ἀπιθανώτατον. Πιστεύομεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἡμεῖς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν αὐτό.

72. «*πιλοῖς*· πιλωτοῖς».

Μεταβάλλεται τὸ λῆμμα εἰς *πίλοις*. Ἄλλὰ τί εἶναι *πιλωτός*; ἢ ὁ πεπιλωμένος ἢ ὁ δυνάμενος *πιλωθῆναι*; *πίλος* ὅμως οὐχί. Ταῦτα κατὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ συνήθη τεχνολογίαν. Διὰ ταῦτα ὑποθέτομεν ὅτι καλῶς ἔχει ὁ ὀξύτονος τύπος *πιλός*, ἵνα σημαίνῃ ὁ δυνάμενος νὰ καταστῆ *πίλος*, ἦτοι *πιλωτός*. Περὶ τῆς ἀντιστοιχίας *πίλος* - *πιλός* βλ. Ἐθνη 49 (1939) 43 κ. ἔξ.

73. «*ράχι*· τὸ στέμφυλον».

Ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στραβῶνος (4, 316) γράφει: «τὸ ἐκ τῆς ὀρύξης οἰνόπνευμα οἱ Ἴνδοι ἐκάλουν *arack* ἢ *rack*, παρ' Ἑσυχίῳ κεῖται «*ράχι*· τὸ στέμφυλον».

Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ καὶ σήμερον καλουμένου *ρακί*, τοῦ ἐκ τῶν στεμφύλων ἀποστάγματος ἄνευ προσθέτου τινὸς ἀρώματος ἢ ζακχάρεως. Λαμβανόμενον δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ σήμερον λέγεται τὸ ἀπόσταγμα τοῦτο ὡς ποτὸν *τσιπούρο*, *τσιπούρα* δὲ πληθυντικῶς λέγονται τὰ στέμφυλα, συνάγεται ἡ ἀκρίβεια τῆς παραδοθείσης γλώσσης.

Παρατηρητέον δ' ὅτι τὸ μὲν ἐκπίεσμα τῶν σταφυλῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς προσηγορίας λέγεται πληθυντικῶς, εἰς δὲ τὴν συνεκδοχικὴν σημασίαν ἐνικῶς. Ὁμοίως ἐνικῶς λέγεται *μοῦρο* τὸ ἐκ μόρων ἢ συκαμίνων οἰνοπνευματῶδες ποτόν.

74. «*ρόχανον*· σκυταλίδα, <ᾰ>πορακτήριον, ἢ ἀπορηγλιῶσι τὸ μέτρον».

Τὸ *ρόχανον* εἶναι πιθανῶς τύπος τοῦ *ρὺκάνη*, κοιν. *ροκάνι*; ἐνδέχεται δὲ νὰ ἐγράφη τὸ πρῶτον *ρόκανον*, διότι τὸ X καὶ τὸ K ἐνίοτε ἀντιμεταλαμβάνονται (πρβ. τὰ ἀνωτέρω *ράχι* - *ράκι*, *ἄχαιει* - *ἄκαρει*). Τὸ πρᾶγμα πολλαχοῦ λέγεται *ρήγλα* (ἐκ τοῦ Λατ. *regula*), εἶναι δὲ σκυτάλη τις εὐθεῖα καὶ στρογγύλη. Τὸ δὲ μέτρον νοεῖται ὡς δοχεῖον ὠρισμένης χωρητικότητος ξηρῶν καρπῶν. Τοῦτο πληροῦται ὑπὲρ τὰ χεῖλη, καὶ διὰ τοῦ *ροχάνου* ἢ τῆς *ρήγλας* ἀπωθουμένου τοῦ πλεονάζοντος καρποῦ, καθίσταται ἰσοχειλές. Ἡ ἐνέργεια αὕτη λέγεται *ἀπορηγλιῶν*, *ἀρχ. ἀπομάσσω*. Τὸ *ἀπορακτήριον* ἄρα οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ *ἀπομακτήριον*, ἄλλως *ἀπομάκτρα*, ὡς ἦδη ἄλλοι ἀποκατέστησαν.

Ὁ Hasius προτιμᾷ *ἀπομάκτραν* ἔνεκα τοῦ ἀκολουθοῦντος ἢ ἄλλ' ἢ φθορὰ τούτου εἰς *ἀπομακτήριον* δὲν εἶναι πιθανή, εἶναι δὲ πιθανὸν τοῦτο νὰ προσετέθη ὑπὸ δευτέρας χειρός, ὁπότε τὸ ἀναφορικὸν καλῶς ἔχει, συμφωνοῦν πρὸς τὸ *σκυταλίδα*.

Κατὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ρόχανον* (ἢ *ρόκανον*)· σκυταλίδα, ἀπομακτήριον, ἢ ἀπορηγλιῶσι τὸ μέτρον».

Βλ. ἄνωτέρω γλῶσσαν ὑπ' ἀριθμ. 22 ἀπόμακτρα.

Παρὰ τὸ *ρόχανον* τοῦτο ἔχομεν καὶ τὸν τύπον *ρόγανον*, τὸν ὁποῖον εὐρίσκομεν εἰς τὸ σύνθετον *ἐπιρρόγανον* ἐπίσης παρ' Ἡσυχίῳ μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας. Συγγενῆς εἶναι καὶ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος *ροκάνη*, συγγενὲς δὲ καὶ τὸ φωνητικὸν περιεχόμενον τῆς ρίζης πάντων, ὥστε ἐπιβάλλεται νὰ συνεξετασθῶσι. Καὶ πρῶτον αἱ καταλήξεις *-ανον*, *-άνη* τεκμηριοῦσι τὸν Ἑλληνικὸν σχηματισμὸν αὐτῶν (πρβ. *δρέπανον* - *δρεπάνη*, *θήγανον* - *θηγάνη*), ἀλλὰ ἡ ρίζα ὑπὸ οὐδεμίαν τῶν τριῶν αὐτῆς μορφῶν, *ροχ-ρογ-* καὶ *ροκ-*, εὐρίσκεται ἐν ἄλλῃ τινὶ λέξει. Ἄλλὰ καὶ ἡ παράδοσις αὐτῶν τούτων τῶν ὀνομάτων δὲν εἶναι πολὺ παλαιά· τὸ μὲν *ροκάνη* ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ, τὸ δὲ *ρόχανον* καὶ *ρόγανον* (*ἐπιρρόγανον*) μόνον παρ' Ἡσυχίῳ. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται ἡ χρῆσις αὐτῶν νὰ εἶναι παλαιωτάτη, ἀλλὰ μὴ παραδοθεῖσα γραπτῶς.

Ἄν πράγματι τὸ *ροκάνη* συνάπτεται ἔτυμολογικῶς μετὰ τοῦ Λατινικοῦ *runco* - *ōnis*, ὡς διδάσκεται παρὰ Boisacq (*Dictionnaire Etymol. de la langue Grecque* ἐν λ.), πρέπει τότε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τοῦλάχιστον ἡ λ. αὕτη ἀνάγεται εἰς προελληνικοὺς χρόνους. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο *runco* παρὰ Ernout - Meillet (*Dictionnaire Etymol. de la langue Latine* ἐν λ.) συνάπτεται μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ *δρύσσω*, *δρυχή* κτλ. ἔπεται ὅτι καὶ τὸ *ροκάνη* συνάπτεται μετὰ τοῦ *δρύσσω*, ὡς ἤδη διδάσκει καὶ ὁ Χατζιδάκις ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ (τόμ. 1, 530). Αἱ λέξεις ὅμως *ρόχανον* καὶ *ρόγανον* οὐδὲ μνημονεύονται ὅλως ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι αὐταὶ θεωροῦνται ἄλλης ἔτυμολογικῆς ἀρχῆς. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ *ροκάνη* δὲν εἶναι ἡ τοῦ *δρύσσειν*, ἀλλ' ἡ τοῦ *ἰσοῦν*, *ἐξισοῦν*, *ομαλίζειν*, *σύρειν*, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίσης καὶ τοῦ *ρόχανον* καὶ *ρόγανον*.

Διὰ ταῦτα ἡμεῖς νομίζομεν τὰς τρεῖς ταύτας λέξεις ἀδελφάς, προελθούσας ἐκ μιᾶς τινος. Καὶ ὁ μὲν διάφορος χαρακτήρ τῆς ρίζης, γ, χ, κ, οὐδὲν σημαίνει, διότι οἱ φθόγγοι οὗτοι, συγγενεῖς ὄντες, πολλάκις ἐναλλάσσονται, οἷον *δρογχος* καὶ *δρογκος*, *δέγγω* καὶ *δέγκω*, *δρυγος* καὶ *δρυκος*, *σκελῖς* καὶ *σχελῆς* (βλ. Γ. Χατζιδάκι ἐν Γραμματ. 1, 414), τὸ δὲ ριζικὸν φωνῆεν *υ* παρὰ τὸ *ο* ἐπίσης οὐδὲν σημαίνει, διότι δύναται τὸ *ο* νὰ τραπῇ μεταπτωτικῶς εἰς *υ*, καθ' ἃ εἰς τὰ γνωριμώτατα *ὄνομα* - *ὄνομα* - *ἀνώνυμος*, *ἀγορά* - *πανήγυρις* καὶ ἄλλα, περὶ ὧν βλ. Γ. Χατζιδάκιν ἐνθ' ἄνωτ. 1, 241. Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἀρχικὸν θέμα *ροκ-*, ὅπερ μεταπτωτικῶς μετεβλήθη εἰς *ροκ-* ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐξ οὗ τὸ *ροκάνη*, εἰς *υ* δὲ ἐν τῇ Λατινικῇ, ἐξ οὗ τὸ *runco* μετ' ἀναπτύξεως ἐνρίνου, παρέμεινε δὲ τὸ φωνῆεν τοῦ θέματος ἀμετάβλητον εἰς τοῖς τύποις *ρόχανον* καὶ *ρόγανον*. Ἐκ τῶν τύπων τούτων πιθανῶς προῆλθεν ὁ σήμερον κοινολεκτούμενος τύπος *ρόκανο* - *ροκάνη* πρὸς δὴλῶσιν τοῦ τεκτονικοῦ ἐργαλείου, δι' οὗ λειαινόνται

αί σανίδες. Ἐπίσης ἡ γεωργικὴ ὑποτυπώδης μηχανή, (ἡ) *ροκάνα* δι' ἧς συντριβονται ἐν τῷ ἄλωνίῳ οἱ στάχυες πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ καρποῦ ἀπὸ τῶν ἀχύρων.

Παρὰ ταῦτα ὁ Ἡσύχιος παραδίδει καὶ τὴν γλῶσσαν:

«*ῥάγανον* ῥάδιον»,

τῆς ὁποίας τὸ ἐρμήνευμα μεταβάλλεται εἰς *ρα(β)δίον*, ἵνα οὕτω δηλωθῇ ἡ ἀπομακτῆριος σκυτάλη, ὁρθῶς δὲ ὁ Schmidt λέγει περὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης «*mihi maxime placet*» εἶναι ἄρα τὸ *ῥάγανον* ἕτερος τύπος τοῦ *ῥόγανον*. Ἀλλὰ πῶς ἔχει τὸ *α ρα-*; Ὁ Blumentahl ἀνάγει τὸν τύπον τοῦτον εἰς τὸ ρῆμα *ῥάσσω* (= κτυπῶ τοὺς πόδας εἰς τὸ ἔδαφος) καὶ ὑποθέτει τροπὴν τοῦ *α* εἰς *ο*, ὅθεν οἱ τύποι *ῥόγανον* καὶ *ῥόχανον*. Τὴν τροπὴν δὲ ταύτην ἀναζητεῖ εἰς τὴν ὑποθετικὴν Δυτικοῦ-λυρικὴν γλῶσσαν¹. Τὴν τοιαύτην τροπὴν ἡμεῖς τοῦλάχιστον θεωροῦμεν ἀπαράδεκτον.

Καθ' ἡμᾶς, ἂν δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος ὑπεισελθόντος εἰς τὸ κείμενον ἐξ ἀντιβολῆς, πρέπει νὰ δεχθῶμεν φωνητικὴν τροπὴν τοῦ *ο* κατ' ἀφομοίωσιν πρὸς τὸ τῆς γειτονικῆς συλλαβῆς *α*.

Τοιαῦτα παραδείγματα ἱκανὰ εὐρίσκομεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, οἷον *ἄλατρο* ἀντὶ *ἄλοτρο-ἄροτρον*, *μαναχός* ἀντὶ *μοναχός*, *φανάζω* ἀντὶ *φονάζω*. Ἀλλὰ καὶ ἀρχαῖα παραδείγματα τοιαύτης ἀφομοιώσεως ὑπάρχουν, οἷον *ἄστακός* ἀντὶ *δοστακός*, *ἄναιρον* ἀντὶ *δναιρον*. Πρβ. πρὸς τούτοις Ἀκάδημος ἀντὶ Ἐκάδημος. Δὲν νομίζομεν ὁρθὸν νὰ καταφεύγωμεν εἰς ὑποθέσεις σφόδρα παρακεκινδυνευμένας πρὸς ἐξήγησιν ζητημάτων δυναμένων νὰ ἐξηγηθῶν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλληνικῇ γλῶσση παραδόσεως.

75. «*σιλλός* ἀναφάλ[λ]αντος, μῶμος, κακολογία καὶ χλευασμός».

Ἡ γλῶσσα αὕτη φαίνεται ἀποτέλεσμα συμφύρσεως δύο γλωσσῶν: τῶν ἐξῆς:

«*σιλλός* ἀναφάλ[λ]αντος, μῶμος» καὶ

«*σίλλος* κακολογία καὶ χλευασμός».

Ἔχει δὲ τὸ *σιλλός* πρὸς τὸ *σίλλος* ὡς ἔχουν τὰ προηγούμενα *πιλός* πρὸς τὸ *πίλος*, *κνύζα-κνυζός*, ἔτι δὲ τὸ *γριφος-γριφός*, *σάβος-σαβός*, *δκνος-δκνός* καὶ ἄλλα, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) 43 κ.έ.

Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ Schmidt *ἀναφάλ[λ]αντος* κατὰ περιγραφὴν τοῦ ἑτέρου *λ*, ἵνα δηλωθῇ οὕτως ὁ *ἀναφαλαντίας*. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποίαν σχέσιν δύνα-

¹) Albrecht von Blumentahl, Hesych, Studien σελ. 11.

²) Βλ. Ἰ. Χατζιδάκι, ἐν Ἀθηνᾶς 24 (1912) 24 καὶ Γραμματ. 1, 407.

ται νὰ ἔχη ὁ ἀρχόμενος ἀποφαλακροῦσθαι πρὸς τὸν χλευάζοντα ἢ πρὸς τὴν χλεύην.

Τὴν λέξιν ταύτην ἡμεῖς συνδέομεν πρὸς τὴν ἰδιωματικὴν ἀναφάνταλος (Πελοπόν.), ἣτις σημαίνει τὸν κοῦφον, τὸν μωρολόγον. Προῆλθον δὲ ἀμφοτέροι οἱ τύπου ἐκ τῆς λέξεως ἀλαλάφαντος (ἄλαλος + ἄφαντος) διὰ μεταθέσεως φθόγγων κατὰ τὸ ἐξῆς σχῆμα :

ἀλαλάφαντος	ἀλαφάνταλος > ἀναφάνταλος
	ἀλαφάλαντος > ἀναφάλαντος

Ἡ δευτέρα μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἴτε διὰ παρετυμολογίας πρὸς τὴν πρόθεσιν ἀνά εἴτε μᾶλλον κατ' ἀνομοίωσιν (πρβ. ἀλληλοπρόγονα > λημοπρόγονα καὶ ληνοπρόγονα, ἀλληλοβοήθεια-ληνοβοήθεια) ¹.

Τὴν λέξιν μῶμος ὡς ἐρμήνευμα τοῦ σιλλὸς ἐννοοῦμεν οὐχὶ ὡς ἀφηρημένον, ἀλλ' ὡς ἐπίθετον, ὁ μωμώμενος, ὁ κακολογῶν.

76. «σιπαλόν· ἀκάθαρτον, εἰδεχθέστατον».

Τοῦ λήμματος, ἀγνώστου ἄλλοθεν ὄντος καὶ ἀτεχνολογήτου, νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὕπαρξιν ἢ ἰδιωματικὴ λ. ἀνεσοῦμπαλος (Ἄμοργός) = ἀκατάστατος. Προσκρούομεν εἰς τὸ ὑπερθετικὸν εἰδεχθέστατον. Ἴσως ὑπὸ τὴν κατάληξιν -τατον κρύπτεται ἄλλη τις λέξις.

77. «σίπια· σιώπα Μεσάπιοι».

Τὸ ὡς ἐρμήνευμα παραγραφόμενον εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Τὸ πτ ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ ωπ. Τὸ ἀργὸν παραμένον Μεσάπιος παρεισῆλθεν εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν ἐξ ἄλλης, πρᾶγμα ἐπαιλλημμένως παρατηρηθὲν εἰς τὸν Ἡσύχιον.

78-85. «σκ[ε]ῖρον· λατύπην ἢ σκληρόν».

Ἐνταῦθα πρόκειται σύγχυσις δύο γλωσσῶν, τῶν ἐξῆς :

«σκ[ε]ῖρον· λατύπην» καὶ
«σκ[ε]ῖρόν· σκληρόν».

Ἡ διὰ τοῦ εἰ γραφὴ τῆς λέξεως ὀφείλεται εἰς παράδοσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων π.Χ. αἰώνων, ὅτε τὸ μακρὸν ι ἐγράφετο διὰ τῆς διφθόγγου εἰ, οἷον *τειμή, νείκη* κτ. Παρὰ ταύτην τὴν γραφὴν τῆς προκειμένης λέξεως παραδίδεται καὶ ἡ

¹) Βλ. τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα περὶ τῆς λέξεως ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940) 119.

γραφὴ *σκῖρον* καὶ *σκίρρον* καὶ *σκίρον*, βραδύτερον δὲ καὶ *σκῦρον* καὶ *σκύρον*.

Ἄθετουμένης τῆς ἄπαξ παρ' Ὀμήρω (Ἰλ. Ψ 333) παραδόσεως τῆς λέξεως καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ Ξενοφῶντος σταθερῶς μαρτυρουμένης, ἀποβαίνει πιθανὴ ἢ ὑπόθεσις, ὅτι πρόκειται περὶ ξένης λέξεως κατὰ περισσοτέρους τρόπους παραδοθείσης. Πάντως ἢ διὰ τῆς διφθόγγου *ει* γραφὴ μαρτυρεῖ τὴν μακρότητα τῆς παραληγούσης, ἢ δὲ διὰ τοῦ διπλοῦ *ρ*, *σκίρρον*, δεικνύει τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀπόδοσιν τῆς μακρότητος τοῦ *ι*, ἢ δὲ διὰ τοῦ *υ* γραφὴ, κατὰ πολὺ νεωτέρα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατὰ συνεκδρομὴν ἔχουσα πρὸς τὸ ὄνομα *Σκῦρος*, γνωριμωτάτης νήσου, πετρώδους οὔσης κατὰ τὸ πλεῖστον. Κατὰ ταῦτα ἢ ὀρθότερα γραφὴ ἀποβαίνει ἢ διὰ τοῦ *ι* μακροῦ: *σκῖρον*, τὰ *σκῖρα*.

Ἐπὶ τοῦ Ἑσυχίου παραδίδεται πρὸς τούτοις:

- α' «σκ[ε]ιρώσασθαι· σκληροῦσθαι»
- β' «σκιρεῖται· σκιρὸς ἐστὶν ἢ λατύπη»
- γ' «σκιρώσασθαι· ἀποσκληροῦσθαι»
- δ' «σκιρ(ω)θῶσι· σκληρυνθῶσιν»
- ε' «σκῦρος· . . Λυσίμαχος τὴν λατύπην»
- ς' «σκυρωθῶσι· λιθωθῶσιν»
- ζ' «σκυρωτὴ ὁδός· ἱππόκροτος».

Ἡ διὰ τοῦ *υ* ἔκδοσις τῆς πρώτης συλλαβῆς τῶν τριῶν τελευταίων γλωσσῶν ὀφείλεται εἰς τὴν γνώμην τοῦ ἐκδότου, ὅτι οὕτως ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου καταλέξαντος αὐτὰς εἰς τὸ Ἑσυχιακὸν Λεξικὸν κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν *Σκῦρον*, τὴν νήσον, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπομεν.

Ὁ τύπος *σκιρεῖται* τῆς δευτέρας γλώσσης στοιχεῖ εἰς ῥῆμα *σκιρέομαι*, τοῦ ὁποίου ὁ ἐκ τοῦ ὀνόματος *σκῖρον* σχηματισμὸς παρὰ τὸ *σκιρόω-σκιρόομαι* δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἀλλὰ τὸ ἐρμηνευμα αὐτοῦ, ὡς ἐκδίδεται παρὰ Schmidt, δὲν ἔχει ὀρθῶς. Καθ' ἡμᾶς ὁ πρῶτος θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν ἠρμήνευσεν αὐτὴν διὰ τοῦ *σκιρὸς ἐστὶν* δηλῶν διὰ τούτου τὸ *σκιρωτὸς ἢ ἀπόκροτός ἐστιν*. Ἐπειτα δὲ ὑπὸ ἑτέρου γραμματικοῦ ἐκλαβόντος τὸ ὄνομα *σκιρὸς* ἀντὶ τοῦ *σκῖρον* προσετέθη «ἢ λατύπη» διὸ τὸ ὄνομα τοῦτο διακριτέον διὰ στιγμῆς τινος μετὰ τὸ *ἐστίν*, ἵνα λέγη:

«*σκιρεῖται*· σκιρὸς ἐστίν· ἢ λατύπη».

Δὲν φερόμεθα δὲ εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ λήμματος *σκιροῦται*, δὲν νομίζο-

¹⁾ Πρβ. *κύκλος* > *κυκλέω* παρὰ τὸ *κυκλώω*, *πίλος* > *πιλέω* παρὰ τὸ *πιλώω*, *σκηνή* > *σκηνέω* παρὰ τὸ *σκηνώω*, *σκότος* > *σκοτέω* παρὰ τὸ *σκοτόω*.

μεν πιθανήν τὴν φθορὰν τοῦ *ου* εἰς *ει*, καὶ διότι, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπομεν, ὁ σχηματισμὸς ρήματος εἰς *-έομαι* παρὰ τὸν ἀναμφισβήτητον εἰς *-όομαι* δὲν εἶναι ἀτεχνολόγητος.

Ἡ τελευταία γλῶσσα «*σκυρωτὴ ὁδός· ἱππόκροτος*» εἶναι ἀκατανόητος· διότι θὰ ἀνέμενέ τις ὡς ἐρμήνευμα τὸ *ἀπόκροτος* ἢ *ἔκκροτος* ἢ τοιοῦτόν τι. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ καταγράψας τὴν γλῶσσαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Πινδάρου (Πυθιον. 5, 92, W. Christ, 1899) «*πεδιάδα πομπαῖς ἔμμεν ἱππόκροτον σκυρωτὰν ὁδόν*», ἔνθα ἐξέλαβε τὸ *ἱππόκροτον* ὡς κατηγορούμενον τοῦ *σκυρωτὰν ὁδόν* ἀντὶ προσδιορισμοῦ.

Ἐκ τῆς δευτέρας καὶ πέμπτης γλώσσης δύνатаί τις νὰ συναγάγῃ μετὰ πιθανότητος ὅτι τὸ οὐδέτερον *σκῖρον* ἐλέγετο καὶ *σκῖρος* ἀρσενικῶς, ὅθεν καὶ ὁ γνωστός ἱατρικὸς ὄρος.

Ἡ λέξις αὕτη *σκῖρον* εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ τῆς οἰκείας σημασίας κατέστη κοινοτάτη καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκ ταύτης ἐσχηματίσθησαν, οἷον *σκιροδετῶν*, *σκιρόδεις*, *σκιρόδετος*, *σκιροδεσία*, *σκιρόδεμα*, *σκιροκονίαμα*. Ἐπίσης δύνатаι νὰ λεχθῇ *ἐπισκιρῶ* (-όω) παρὰ τὸ *σκιρῶ* (-όω), καὶ *σκίρωσις* ἢ *ἐπισκίρωσις* παρὰ τὸ *σκιρόστρωσις*, καὶ *ἀποσκιρῶ* (-όω) = διαλύω τὸ ἐσκιρωμένον δάπεδον, καὶ τὸ ἀφηρημένον *ἀποσκίρωσις*. Τὸ ρῆμα τοῦτο δύνатаι νὰ ληφθῇ καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ μεταβάλλω εἰς *σκῖρα* μεγάλους λίθους· ἐπίσης καὶ τὸ ἀφηρημένον *ἀποσκίρωσις*. Δὲν δύνатаι δὲ νὰ γίνῃ σύγχυσις τῶν σημασιῶν ἐν τῇ χρήσει, διότι αὗται συνάγονται ἀμέσως ἐκ τῶν συμφραζομένων.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι διδακτικώτατον δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀποδέχονται ἀδιστάκτως ξενογλώσσους ὄρους, ἀποφεύγουσι δὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἢ *λ. μπειτὸν* κατέστη μὲν κοινοτάτη, ἀλλ' οὐδεμία λέξις ἐξ αὐτῆς παρήχθη. Καὶ θὰ ἠδύναντο μὲν οἱ τολμηρότεροι νὰ σχηματίσωσιν ἐξ αὐτῆς τὸ *μπετονάρω*, *μπετοναρισμένος*, *μπετονάρισμα*, καὶ *ξεμπετονάρισμα* κτλ. ἀλλὰ τότε τί γίνεται ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου;

Εἶναι προφανὲς ὅτι καὶ οἱ ἱατρικοὶ ὄροι *σκῖρος*, *σκιρόω*, *σκίρωσις*, *σκίρωμα*, *σκιρώδης* κτλ. πρὸς δήλωσιν νοσημάτων ἐμφανιζόντων ὑφὴν σκληρὰν ἐντεῦθεν ἔχουσι τὴν ἀρχήν.

Οὐδεμίαν πρὸς ταῦτα ἔχει σχέσιν τὸ ὄνομα *σκῖρον* (μὲ τὸ *ι* βραχὺ) = *σκιάδιον* καὶ τὰ ἐκ τούτου σχηματισθέντα *σκιροφόρια* ἢ ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς, *Σκιροφοριῶν* ὁ μῆν κτλ.

86. «*σ[κ]οίθης*· διάβολος. Ἀττικὰ *λάλος*, *στωμύλος*».

Οἱ κριτικοὶ ἐκβάλλοντες τὸ *κ* τοῦ λήμματος ἀνάγινώσκουσι *σοίθης* καὶ συν-

δέουσιν αὐτὸ πρὸς τὸ *ψοίθης*. Περὶ τούτων βλ. ἔκδοσιν Schmidt, Alberti καὶ Θησαυρὸν ἐν λ. *Ψύθης*.

Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε *σκύθης*, ἠθέλησε δὲ νὰ δηλώσῃ τὸν Σκύθην δοῦλον ἢ δημόσιον ὑπηρέτην ἀποδίδων εἰς αὐτὸν τὴν ιδιότητα τοῦ λάλου καὶ τοῦ διαβολέως. Ἐλήφθη δηλ. τὸ ἐθνικὸν μετωνυμικῶς ἀντὶ προσηγορικοῦ. πρβ. τὰ νεώτερα *Τουρκος* = σκληρός, *Κατελάνος* = πειρατῆς κ.ἄ.

Ἡ δὲ διὰ τῆς *οι* διφθόγου γραφῆ τοῦ ὀνόματος οὐδένα ξενίζει ἐνθυμούμενον ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ *οι* καὶ τὸ *υ* ἀντιμεταλαμβάνονται διὰ τὴν αὐτὴν προφορὰν μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἔτι περαιτέρω.

87-88. «*σुकάμινα*· ἡ παρ' ἐνίοις μορέα· τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπός».

«*σुकάννης*· συνετός τῆς συκομορέας».

Τὰς γλώσσας ταύτας ἐπραγματεύθη ὁ ἀείμνηστος Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 3 (1891) σελ. 573, ἐνθα διδάσκει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Πεάρσων ἐν *Adversar. Hesych.* Τόμ. Β' σελ. 637 ἔθηκε τὴν γενικὴν *συκομορέας* μετὰ τὸ ὁ *καρπός*. Γραπτέον δ' ἴσως «*Συκαμιν ΕΑ*: ἡ παρ' ἐνίοις μορέα· τὸ δένδρον· καὶ ὁ καρπός *σुकάΜΙΝΟΝ*. (*συκόμορον* δὲ) *συν(θ)έτω*ς (ὁ *καρπός*) τῆς *συκομορέας*».

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ μεταγραφὴ τοῦ *σुकάμινα* εἰς *συκαμινέα* καὶ τοῦ *σुकάννης* εἰς *σुकάμινον*. Τοῦ δευτέρου τούτου τὰ λήγοντα γράμματα *NNHC*¹ προέκυψαν ἐκ τῶν γραφέντων *MINON*, τῶν μὲν *MIN* παραναγνωσθέντων ὡς *NNH* (τοῦ *N* πολλάκις ὡς *H* ἀναγινωσκομένου), τῶν δὲ τελευταίων *ON* ἀποτριβέντων καὶ ὑπολειφθέντος μόνον τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ γράμματος *O* καὶ οὕτω συμπεσόντος πρὸς τὸ *C* = *Σ*. Καὶ παρέχει μὲν ἢ οὕτως ὡς μία γλῶσσα ἔκδοσις τῶν δύο διακεκριμένως παραδοθειῶν γλωσσῶν ἄρτιον διανόημα, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται δι' ἀπιθάνων προσθηκῶν. Καὶ ἡ ὄλη δὲ διατύπωσις ἔχει τι τὸ βεβιασμένον καὶ ἀνώμαλον.

Καθ' ἡμᾶς δύο εἶναι αἱ τὸ πρῶτον γραφεῖσαι γλῶσσαι ὑπὸ τὰ λήμματα ὡς ἀποκατέστησεν αὐτὰ ὁ Κόντος. Τὸ ἀπροσδιόνυσον *συνετός*, ἡμεῖς μεταγράφομεν *συνεχῶς* ἐπὶ τῆς σημασίαις τοῦ *οὐ σπανίως*, *πολλάκις*, *συχνῶς*, ἐκδίδομεν δὲ τὰς γλώσσας ὡς ἑξῆς:

«*συκαμινέα*· ἡ παρ' ἐνίοις μορέα».

«*σुकάμινον*· *συνεχῶς* τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπός τῆς *συκομορέας*».

¹) Διὰ διττοῦ *υ* ἐκδίδει τὴν λέξιν ὁ Κόντος ἐνθ' ἀν. Αἱ ἐκδόσεις τοῦ τε *Albertus* καὶ τοῦ *Schmidt* ἐκδίδουσιν αὐτὴν δι' ἀπλοῦ *υ*, *σुकάνης*. Ὅπωςδήποτε τοῦ *MI* εὐκολώτατα παραναγινωσκομένου *NN*, ἡ μεταγραφὴ τῆς λέξεως δι' ἐνός *N* οὐδὲν πρᾶγμα παρέχει. Πολλάκις τὰ διττὰ σύμφωνα μεταγράφονται εἰς ἀπλά.

Ἡ μετάθεσις τῶν λέξεων τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς ἀπὸ τῆς ὑστέρας γλώσσης εἰς τὴν προτέραν οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον. Πολλάκις λέξεις παραλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως προστίθεται κατὰ τὴν ἀντιβολὴν εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ἀντιγράφου· ἔπειτα δέ, νέου ἀντιγράφου λαμβανομένου ἐξ αὐτοῦ, ἡ παραλειφθεῖσα λέξις δύναται νὰ τεθῆ ὑπὸ ἀπροσέκτου ἀντιγραφέως οὐχὶ ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Βλ. περὶ τούτου ἸΑθηνᾶς 48 (1938) σελ. 195 κ.έ., ἔτι δὲ 45 (1933) σελ. 213 κ.έ. καὶ 217.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐπίρρημα *συνεχῶς* (= οὐ σπανίως) οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, διότι τὸ ἐπίθετον *συνεχῆς* μαρτυρεῖται, μάλιστα παρὰ μεταγενεστέροις, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *πολὺς* (βλ. ἸΑθηνᾶς 48 σελ. 197 κ.έ.), ἀντίθ. τοῦ *σπάνιος* καὶ τὸ ἐπίρρ. *συνεχῶς* ἀντίθ. τοῦ *σπανίως* (βλ. Sophokles ἐν λλ.).

89. [«*ταρήφη*· κόφινος μέγας· οἱ δὲ νεκροφορικὸν ἄγγειον»].

Οὕτω περιγραφομένην ἐν ἀγκύλαις, ὡς ὀβελιστέαν, ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ στίζει αὐτὴν διὰ σταυροῦ, ὡς ὑποπτον καὶ προσθέτει ἐν παρενθέσει: *ταφήρες*?. Ἐρωτᾷ δηλονότι μήπως τὸ παραδιδόμενον λῆμμα προέρχεται ἐκ φθορᾶς ἀπὸ τοῦ *ταφήρες*.

Τὰ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Alberti ἀναγινωσκόμενα, τοῦτο μὲν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος, *ταρίφη*, τοῦτο δὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι πρόκειται περὶ τύπου τῆς κατωτέρω ἀναγινωσκομένης γλώσσης *τάρπη* καὶ *τάρφη*, παρέρχεται ὅλως ὁ Schmidt.

Ἡμεῖς ὀρμώμενοι ἀπὸ τῆς πολλαχοῦ τῶν σημερινῶν ἰδιωμάτων ἀκουόμενης λέξεως *ταπί(ον)*, ἣτις σημαίνει μέγαν κόφινον, πλεκτὸν ἐκ κλάδων λύγου, πρὸς μεταφορὰν ἰδίᾳ σταφυλῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πραγμάτων, πιστεύομεν ὅτι ἡ γλῶσσα καλῶς ἔχει, ἂν μόνον ἡ παραλήγουσα γραφῆ διὰ τοῦ *ι*, *ταρίφη*, ὅπερ εἶναι συνοδίτης φθόγγος, ἀναπτυχθεὶς μεταξὺ τοῦ *ρ* καὶ τοῦ *φ*¹.

Τὸ δεύτερον μέρος τῆς γλώσσης, *νεκροφορικὸν ἄγγειον*, παρήγαγε τὸν μὲν Schmidt νὰ ὑποθέσῃ λῆμμα *ταφήρες*, λέξιν μὴ παραδοθεῖσαν, ἄλλοις δὲ νὰ προτείνουσι *ταφήια* ἀντὶ τοῦ παραδοθέντος.

Ἄλλὰ νεκροφορικὸν ἄγγειον δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ἡ νεκροφόρος, ὡς θήκη τις, διὰ τῆς ὁποίας μεταφέρεται ὁ νεκρὸς πρὸς ταφήν. Θήκη ὅμως πλεκτὴ ὡς κόφινος οὔτε παραδίδεται ποθεν οὔτε κἂν νοεῖται.

Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπ' ἄλλης γλώσσης ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ EM (746,54), τῆς ἐξῆς: «*τάρπη*· κοφίνους μεγάλους· ἡ νεκροφορικὰ ἄγγειᾶ». Διαφέρει δ' αὕτη κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ λῆμμα εἶναι οὐδέτερον, τὸ *τάρπος*· τὸ ἐρμῆνευμα ὅμως εἶναι τὸ αὐτό. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἀμφοτέροι οἱ γρά-

¹) Περὶ τούτων βλ. πραγματεῖαν ἡμῶν. Ἐνάπτυξις φωνήεντος, ὡς συνοδίτου φθόγγου ἐν Byz. - Neugr, jahrbücher XVIII, 1949, 154 - 169.

ψαντες τὰς γλώσσας ταύτας ἤντλησαν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς. Τὸ λάθος ἄρα, ἂν ὄντως ὑπάρχει λάθος, ὡς ἡμεῖς πιστεύομεν, ἐγένετο παλαιότερον τῆς καταγραφῆς τῶν γλωσσῶν τούτων.

Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε *κοπροφορικὸν ἀγγεῖον*, ἀποτριβέντων δὲ τῶν τριῶν πρώτων γραμμῶν, ἐγένετο ἔπειτα ἐσφαλμένη αὐτῶν ἀναπλήρωσις¹. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἀγόμεθα ἐκ τοῦ παρὰ Ξενοφῶντι (Ἄπ. 3,8,6) ἀναγινωσκομένου «*κόφινος κοπροφόρος*», ὅστις εἶναι ὅ,τι καλεῖται σήμερον *κοπρόταρπο* (χωρίσις παρὰ τὴν Χαλκίδα). Τὰ ταρπία ταῦτα διαφέρουν τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὸν πυθμένα, ὅστις εἶναι περιαιρετός, ἵνα, ὅταν τὸ ὑποζύγιον φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς μετακομίσεως, ἐκκενοῦνται παραχρῆμα, ἅμα ἀποκινηθέντος τοῦ πυθμένος.

Κατὰ ταῦτα ἡ παρ' Ἡσυχίου γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ταρίφη*· κόφινος μέγας· οἱ δὲ κοπροφορικὸν ἀγγεῖον».

ἢ δὲ ἐν τῷ ΕΜ «... κοπροφορικὰ ἀγγεῖα».

90. «*τετράγομαι*· εἰς ἐκεῖνο τραπήσομαι».

Ἐπιπροσδιορισμὸς εἰς ἐκεῖνο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ λῆμμα, ὅθεν:

«*τετράγομαι εἰς ἐκεῖνο*· τραπήσομαι».

91. «*τρή[ι]ρον*· ἐλαφρόν. δειλόν. ταχύ. πλοῖον μικρόν».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καὶ παρατηρεῖται μὲν ὀρθῶς ὅτι «*Confundit τρηρόν. . cum τρήρον, vel τρήριον, quod infra memoratur*». Παρατηρεῖται πρὸς τούτοις ἐν τῷ Θησαιρῶ (ἐν. *τρήρων -ωνος*): «*cum . . . τρήρων* significante *δειλόν*, conjunge *τρηρόν* (leg. *τρηρόν*), quod Hesych. exp. *itidem δειλόν*: subjungens tamen et hoc expross. *ἐλαφρόν, ταχύ* [quae ad *δτρηρός* alludunt . . .], item *πλοῖον μικρόν*». Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα δεῖται περαιτέρω ἐρμηνείας.

Τὸ ἐρμηνεῦμα *ἐλαφρόν* δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ *τρηρόν*-*δτρηρόν*, ὡς ἐνταῦθα διδάσκεται, ἀλλ' εἰς τὸ *τρήρον*-*τρήριον* ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἐρμηνεύματος *πλοῖον μικρόν*, ὅπερ ἀναγινώσκεται καὶ κατωτέρω ἐν τῇ κατὰ διττογραφίαν γλώσσῃ:

«*τρήριον*· πλοῖον μικρόν».

¹ Εἶναι προφανές ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω γλῶσσαν τριῶν γλωσσῶν ἐρμηνεύματα

¹) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι παλαιογραφικῶς Ε καὶ Ο συγχέονται, δι' ὃ ἀνεγνώσθη «*Εντες* ἀντὶ «*Οντες*, *ἐβδΕμήκοντα* ἀντὶ *ἐβδΟμήκοντα* κ.ἄ., ἢ ὡς Ε ἀνάγνωσις τῶν ἰχνῶν τοῦ δευτέρου γράμματος διηκούλυτε τὴν ψευδῆ ἀποκατάστασιν εἰς «*Εκ* ἀντὶ «*Οπ*».

ἀτάκτως παρατίθενται, τῶν ἑξῆς: *τρήρον* (ἀντὶ *τριήριον*), *τρηρόν* (ἀντὶ *δοτρηρόν*) καὶ *τρήρων*, αἱ ὁποῖαι συνεχύθησαν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε:

«*τρήρον*· ἔλαφρόν πλοῖον μικρόν».

Ἐπειτα, ἀντιγραφέντος ἐν μεταγενεστέρω κώδικι ἐσφαλμένως *τρηρόν* καὶ ἀναγνωσθέντος *τρηρόν*, προσετέθη τὸ ἑρμῆνευμα *ταχύ*. Ὑπ' ἄλλου δὲ ἔχοντος ἐν τῇ συνειδήσει τὸ ἐπίθετον τῶν περιστερωῶν *τρήριον* καὶ νομίσαντος τὸν τύπον ὡς οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου τούτου, προσετέθη τὸ ἑρμῆνευμα *δειλόν*. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἑρμηνεύματα ταῦτα ἐγράφησαν *inter lineas*, πρᾶγμα συνηθέστατον, ἔλαβον κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν εἰς ἕτερον κώδικα ἀκατάλληλον θέσιν. Πρβ. ἀνωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθμ. 45 γλῶσσαν.

Ἄν τις νομίση ὅτι ἡ κατὰ διττογραφίαν κατωτέρω γλῶσσα ἐπιβάλλει νὰ νομίσωμεν ὅτι καὶ ἡ προκειμένη γλῶσσα ἐγράφη τὸ πρῶτον ἄνευ τοῦ *ἐλαφρόν*, οὐδὲν σημαίνει. Θὰ ὑποτεθῆ μία ἐπὶ πλέον χεὶρ πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς γλώσσης.

92. «*ὕγρός*· εὐκαταφερής . . .».

Πιθανὴ εἶναι ἡ προτεινομένη μεταβολὴ τοῦ *εὐκαταφερής* εἰς *εὐκατάφορος*, ὡς ἀναγινώσκεται παρὰ Σουΐδα καὶ Φωτίω ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα, ἵνα οὕτω δηλωθῆ ἡ αὐτὴ πηγὴ τῆς γλώσσης, ἀποβῆ δὲ καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν Ἀττικὸν κανόνα.

Ἄλλ' ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ ὑπόνοια, ὅτι ὁ καταγράψας τὴν γλῶσσαν, ἔχων ἐν τῇ συνειδήσει τὴν *λ. καταφερής*, ἔπλασε τὸ κακόζηλον σύνθετον τὸ *εὐκαταφερής*, καθ' ἃ ἐπλάσθησαν τὰ σύνθετα *εὐδιακριτικός*, *εὐσυνήγορος* κ.ἄ. Καθ' ὃν χρόνον ἐγράφησαν ταῦτα, μεγάλη ὑπῆρχεν ἡ ἄδεια ἀπὸ τοῦ Ἀττικοῦ κανόνος.

93. «*ὕδρηχός*· ἰχθύες».

Οὕτως παρέχει ὁ κῶδιξ καὶ ἐκδίδεται ὑπὸ τε τοῦ Albertus καὶ ὑπὸ τοῦ Schmidt. Ὑποσημειοῦσι δ' ἀμφοτέροι τὴν ὑπὸ τοῦ Runkenius προταθεῖσαν διόρθωσιν *ὕδρονηχέες* ὡς ἀπὸ ὀνομαστικῆς *ὕδρονηχής*, πλασθείσης βεβαίως κατὰ τὸ *άλινηχής*, ἀλλ' ἀμαρτύρου.

Τὴν ἐκ τῆς ἑλλείψεως μαρτυρίας προκαλουμένην ὑποψίαν τῆς προταθείσης λέξεως καθιστᾷ ἰσχυροτέραν ἢ ἀπίθανος μετάπτωσις αὐτῆς εἰς τὸν παραδοθέντα τύπον, καὶ τοῦτον ἀτεχνολόγητον γραμματικῶς. Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀληθῶς γραφὴν εἶναι *ὕδρηχός*, ἕτερος τύπος τοῦ *ὕδροχός*. Μετεβλήθη δὲ ἡ κατάληξις εἴτε παλαιογραφικῶς δι' ἀποτριβῆς τοῦ δεξιοῦ ἡμίσεος τοῦ Ο εἴτε εἰκαστικῶς κατὰ σπουδὴν συμφωνίας τῆς καταλήξεως τοῦ λήμματος πρὸς τὴν κατάληξιν τοῦ ἑρμηνεύματος.

Ἔλαβε δὲ ὑπόστασιν ἡ γλῶσσα αὕτη κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐν βιβλίῳ τινὶ κατεγράφη ὁ ζωδιακὸς κύκλος ὡς σταθερῶς παραδίδεται, ἀλλὰ παρελείφθη τυχαίως τὸ ζῳδιον *ιχθύες*, ὅπερ κατόπιν ἐξ ἀντιβολῆς προσετέθη εἰς τὸ περιθώριον, ὅπου συνήθως καταγράφονται τὰ παρλειπόμενα, συνεδέθη δὲ μετὰ τοῦ προηγούμενου *ὕδρηχος* διὰ παραπεμπτικοῦ σημείου. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ περιθώριον καταγράφονται πολλάκις καὶ ἐρμηνείματα λέξεων τοῦ κειμένου, ἐθεωρήθη τὸ προστεθὲν *ιχθύες* ὑπὸ ἀμαθεστέρου ἀντιγραφέως ὡς ἐρμήνευμα τοῦ *ὕδρηχος* καὶ οὕτως ἔλαβεν ὑπαρξιν ἡ ἀδιανόητος αὕτη γλῶσσα. Συνέβη δηλ. ἐνταῦθα, ὅτι καὶ μὲ τὰς διορθουμένας λέξεις, οἷον τὴν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 43 γλῶσσαν ENCΩN - EΛKΩN.

94. «*ὕπνω* κοιμῶμαι ἢ ἀγρυπνῶ».

Ἡ ἀτυπία τῆς γλώσσης εἶναι προφανής. Ἐξ ὧν ἀναγινώσκομεν παρὰ Schulze (ἐνθ' ἀν. 372 σημ. 2) θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν ὡς ἐκ δύο γλωσσῶν προελθοῦσαν: «*ὕπνω* κοιμῶμαι» καὶ *ὕπνω* (i.e. *ὕπνω*) ἀγρυπνία» ὁρμώμενος ἐκ τῆς Ὀμηρικῆς (Ὀδ. Μ 281, Ἴλ. Κ 98) φράσεως «καμάτῳ ἀδικότες καὶ ὕπνω», τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύουσί τινες «καμάτῳ καὶ ἀγρυπνία». Ἄλλ', ὡς ἤδη παρατηρήθη ὑπὸ παλαιοῦ γραμματικοῦ, τὸ ὕπνος ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ταύτῃ ρῆσει σημαίνει μεγάλην ἔφεσιν ὕπνου, οὐχὶ δὲ ἀγρυπνίαν.

Καθ' ἡμᾶς εἶναι ὄντως ἡ γλῶσσα αὕτη σύμφυρσις δύο γλωσσῶν, ἀλλ' ἡ δευτέρα γλῶσσα εἶχεν ἐπίσης «*ὕπνω* ἀγρυπνῶ». Δηλ. τὸ βιβλίον ἐξ οὗ ἐθησαυρίσθη εἶχεν «... *υπνω*» κατ' ἀφανισμόν τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων¹, παρεγράφη δὲ εἰς τὸ περιθώριον *ἀγρυπνῶ* ὡς ἐπανόρθωσις τοῦ ἐλλιπῶς γεγραμμένου. Ἐπειτα δέ, ὡς πολλάκις συνέβη, παρελήφθη τὸ μὲν ἐλλιπὲς ὡς γλῶσσα, ἡ δὲ ἐπανόρθωσις ὡς ἐρμήνευμα.

95. «*φρέαρ* πηγῆ, λάκκος».

Καὶ τὸ μὲν ἐρμήνευμα *λάκκος* στοιχεῖ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ λήμματος· διότι *φρέαρ* καθόλου εἰπεῖν δηλοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀρύγματος. Ἀλλὰ τὸ ἐρμήνευμα πηγῆ πῶς θὰ νοηθῆ;

Λέγονται σήμερον ἐν Καρούσιῳ (ταῖς συνοικίαις) *πηγάδια* φρέατα ἀβαθῆ, κτιστὰ σχήματος ὀρθογωνίου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ρεεῖ τὸ ὕδωρ κρήνης ὑψηλότερον κειμένης. Ἀπὸ τῆς κρήνης δὲ ταύτης ἀπ' εὐθείας ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς τὰ τοιαῦτα φρέατα ἐλέγοντο *πηγαὶ* ἢ ὑποκοριστικῶς

¹) Οὕτω καταλέγεται παρ' Ἡσυχίου τὸ λῆμμα *τίθειον* ἀντὶ *ἀντίθειον*, καθ' ἃ παρατήρησεν ὁ Salmassius. Πρβ. Ἀθηνᾶς 46 (1935) σελ. 223 κ.έ. καὶ *ισχερῶ* ἀντὶ *ἐπισχερῶ*, ὡς ἤδη ὑπ' ἄλλων ἐδείχθη.

πηγάδια¹, βραδύτερον δὲ ἢ χρῆσις αὕτη ἐπεξετάθη ἐπὶ οἰωνδήποτε φρεάτων. Ἡ πρώτη μνεία, καθ' ἣν τὸ φρέαρ καλεῖται πηγὴ, φέρεται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ 4,6 «ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ Ἰακώβ... οὔτε ἀντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ». Βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 9 (1897) 87 κ.έ.

96. «φύρακες» ἔλαφροί».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt, ἀλλ' ὑποσημειοῖ: «ἔλαφοι Sorpingus quod verum videtur».

Νομίζομεν ὅτι καλῶς ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδιδόμενον. Ἡ γλῶσσα οὕτη ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐκ τῶν ἐσχάτως εἰς τὸ Ἑσυχιακὸν λεξικὸν εἰσαχθεισῶν, τὸ δὲ φύρακες νὰ ἔχη ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ φύρακος ἐκ τοῦ νεωτέρου φυρὸς (= ἔλαφρος), καθ' ἣν ξέρακας ἐκ τοῦ ξερὸς, ἀνομίτακας ἐκ τοῦ ἀνομίτης ἀκληρίτακας ἐκ τοῦ ἀκληρίτης κ.ά. Ὅτι δὲ εἰσηλθὼν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦτο νεώταται λέξεις βλ. ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 221 κ.έ.

97. «φύραμα» ζύμη, σπέρμα ἢ ζημία».

Διὰ μὲν τῶν δύο πρώτων ἐρμηνευμάτων ἀποδίδεται εἰς τὸ λῆμμα ἡ ἔννοια τῆς κοινῶς λεγομένης μαγιάς, τὸ δὲ τρίτον ἐρμηνεῖται ἐγράφη ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τῆς κοινῶς λεγομένης φύρας.

98-99. «φυστὴ μᾶζα» ἄτριπτος».

Τὸ λῆμμα τοῦτο προφανῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνειον στίχον (Σφηξίν 610) «καὶ τὸ γύναιόν μ' ὑποθωπεῦσαν (ὅταν) προσενέγκῃ», τὸν ὁποῖον πραγματευόμενος ὁ Blaydes ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους (in Vespas στ. 610 σελ. 293) λέγει: «φυστὴν μᾶζαν] Harmodius Lepreates apud Athen. IV 149 A τὸ δὲ δεῖπνον ἦν τοιοῦτον, τυρὸς καὶ φυστὴ μᾶζα etc. Chionid II 8 ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τιθέναι τυρὸν καὶ φυστὴν (φύστη vulg.) δρυπεπεῖς τ' ἐλάας καὶ πράσα. Anaxandri III 184 πράσα, γήτειον, κρόμμου, φυστὴ (φύστη vulg.). Placentam intellige ex farina et vino confectam non multum subactam. Thuc. III 49 οἶνον καὶ ἐλαίω ἀλφίτα πεφυρμένα. Schol. φυστὴν μᾶζαν Φυστὴ μᾶζα ἢ ἐξ ἀλφίτων καὶ οἴνου. δξυτόνωσ, ὡς φησιν Ἡρωδιανός».

Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι πρόκειται περὶ καυροῦ τινος παρασκευάσματος, περὶ ποπάνου τινός, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Τὸ πόπανον δὲ τοῦτο ἴδιον γνώρισμα εἶχεν, ὅτι τὰ ἄλευρα συνεφύροντο μετ' οἴνου ἀντὶ ὕδατος. Πρέπει ἐπίσης ἀναμφι-

¹ Ἐν Γρεβνοῖς καὶ τοῖς παρ' αὐτὰ χωρίοις πηγὰδι λέγεται ἡ πηγὴ, ἢ κρήνη.

σβήτητον νὰ θεωρηθῆ ὅτι μετὰ τὴν φύρασιν ἐτρίβοντο μετ' ἐλαίου ὡς πάντα τὰ εἶδη τῶν ποπάνων, παρελείφθη δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ ὡς εὐκόλως νοούμενον· διότι τοῦτο ἀκριβῶς συντελεῖ ὥστε νὰ ἀποβαίνουν ταῦτα εὐθρυπτα καὶ ἡδέα. Ὁρθότατα δὲ ὁ Blaydes παραβάλλει τὴν φυστὴν μᾶζαν πρὸς τὰ «οἶνω καὶ ἐλαίω ἄλφριτα πεφυρμένα», τὰ ὁποῖα «ἤσθιόν τε ἅμα καὶ ἐλαύνοντες» οἱ τῆς ἀποσταλείσης ὑστέρας τριήρους κωπηλάται, ἦτις «ἔφθασε τοσοῦτον ὄσον Πάχητα... μέλλειν δράσειν κτλ.» (Θουκ. 3, 49, 3 κ.έ.).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ἐρμήνευμα τῆς γλώσσης ἄτριπτον εἶναι ἀκατανόητον. Ἐν τούτοις, τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Blaydes, ἔτι δὲ καὶ τὸ παρ' Ἀθηναίω 114 F ἀναγινωσκόμενον «παρ' Ἀθηναίους μὲν φυστὴν τὴν μὴ ἄγαν τετριμμένην ἐνν. μᾶζαν», παρήχθη εἰς τὴν ἐρμηνείαν non multum subactam. Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται ἐν τῷ Θησαυρῷ ἐν λ. *φυστή*, ὅπου καταχωρίζεται τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀθηναίου, «perperam enim ommissa negatione scribitur in VV LL. ἢ ἄγαν τετριμμένη» καὶ ἐπιφέρεται τὸ παρ' Ἡσυχίου ἐρμήνευμα, *τὴν ἄτριπτον*. Καθ' ἡμᾶς ἀληθέστατον εἶναι τὸ ἐν VV LL μαρτυρούμενον «ἢ ἄγαν τετριμμένη», δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἶπομεν. Τὸ δὲ ἐρμήνευμα τῆς Ἡσυχιακῆς γλώσσης ἄτριπτος μεταγράφομεν εἰς ἔκτριπτος, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τὸ ἀρκτικὸν α- καὶ τὸ ἐκ- συγγέονται¹.

Καὶ τὸ παρὰ Μοίριδι σελ. 384: «φυστὴ· τὸ φύραμα τῶν ἀλφίτων, ὅταν μὴ γένηται μᾶζα», ὅπερ οὕτως ἔχον εἶναι ἀδιανόητον, ἀποκαθίσταται καὶ νοεῖται, ὅταν ἐκβληθῆ ἢ ἄρνησις μὴ, ἵνα λέγη: «ὅταν γένηται μᾶζα. Εἶναι δὲ ἡ μᾶζα δηλωτικὴ καὶ εἶδους ποπάνων, καθ' ἃ διδάσκεται τις ἐκ τοῦ Ἡσυχίου παρέχοντος: «μᾶζα· ἄλφριτα πεφυρμένα ὕδατι καὶ ἐλαίω».

Τὸ δὲ παρὰ Ζωναρᾶ (18,33) ἀναγινωσκόμενον «φύστα καὶ φύστη ἐπὶ θηλυκοῦ ἢ ὕδατώδης μᾶζα» καὶ τὸ παρὰ Ψελλῶ «φύστη· εἶδος πέφυκε μᾶζης ὕδατουμένης» εἶναι ἀδιανόητα διότι παντὸς ποπάνου γνώρισμα εἶναι ὀλιγώτερον ὕδωρ, ἵνα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτριβῆ μετὰ ἐλαίου καὶ οὕτως ἀποβῆ εὐθρυπτον.

Πιθανὸν νομίζομεν ὅτι ἐνταῦθα συγγέονται δύο διάφορα πράγματα ἢ φύστη ἢ φυστὴ καὶ ἡ ραντὴ λεγομένη μᾶζα, ἦτις δὲν παραδίδεται μὲν τί ἀκριβῶς εἶναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀνόματος πρέπει νὰ νοηθῆ ὕδατῶδές τι παρασκεύασμα, πιθανώτατα ὅ,τι σήμερον καλεῖται ἐν Σκύρῳ ἀραντὲς (ραντός), ἦτοι εἶδος τραχανᾶ ἄνευ γάλακτος. Τὸ αὐτὸ παρασκεύασμα ἐν Κρήτῃ καὶ πολλαχοῦ τῶν Κυκλάδων καλεῖ-

¹) Βλ. Schaefer εἰς Γρηγόριον Κορίνθου σελ. 567: «unus eorum (codicum) habet ἀτρόπως, vitiose pro ἐκτρόπως... Saepius commutata sunt a et eu Conf... ἀτενῶς pro ἐκτενῶς».

ται *ἀραντᾶς* (ὄ), *ραντὸ* (τὸ) καὶ ἄλλως. περὶ οὗ βλ. Ἐθηνᾶς 38 (1926), 121 κ.ε. 1.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς συστάσεως καὶ παρασκευῆς τοῦ ποπάνου τούτου, ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν καλεῖται *φυστή* ἢ *φύστη* ἢ *φύστα*. Ἀλλὰ τεχνολογικῶς πῶς ἔχει ἡ λέξις αὕτη; Οὐδεὶς ὑπάρχει τρόπος νὰ στοιχηθῇ πρὸς ἄλλην τινὰ λέξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Θησαυροῦ, οὐδ' ἐπεχείρησέ τις τοῦτο. Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ξένης λέξεως, εἰσαχθείσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, θὰ ἦτο ἀποφυγὴ μᾶλλον ἐξηγήσεως παρὰ ἐξήγησις αὐτῆς.

Καθ' ἡμᾶς πρόκειται περὶ παραναγνώσματος παλαιοτάτου. Ἐνθυμηθῶμεν ὅτι τὸ *υ* καὶ τὸ *οι* ἀντιμεταλαμβάνονται ἐν τοῖς χειρογράφοις, γράψωμεν δὲ τὸ ὄνομα διὰ τῆς διφθόγγου καὶ εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφὴν ΦΟΙCΤΗ, ἂν ἐνθυμηθῶμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἐφ' ἡμῖν κεῖται νὰ ἀναγνώσωμεν IC ἢ K, εὐκόλως θὰ ἀποδοθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους γραφὴν ΦΟΚΤΗ-ΦΩΚΤΗ-φωκτῆ, ὅπερ εἶναι θηλυκὸν τοῦ παραδιδόμενου *φωκτός*, παραγώγου τοῦ ρήματος *φώγω* ἢ *φώζω* = φρυγανίζω, ξεροψήνω. Σημαίνει ἄρα τὸ *φωκτῆ μᾶζα* πόπανον *ξεροψημένο* καὶ εὐθρυπτον, ἐσθιόμενον συνήθως μετὰ τυροῦ.

Ἄλλ' εὐλόγως θὰ ἐρωτήσῃ τις, πῶς εἶναι δυνατὸν λέξις τοσοῦτον σταθερῶς παραδιδόμενη, ἢ λ. *φυστή*, ὑπὸ τε τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, ἔτι δὲ ὑπὸ γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθῇ; Ἡ ὁμαδικὴ αὕτη μαρτυρία δὲν σημαίνει γνησιότητα τῆς λέξεως;

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται *μᾶζα* ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημερινὸν παρασκεύασμα, ὅπερ λέγεται ἄλλαχού μὲν *τριμμάδα* (Κονίστρ. Εὐβ.) διὰ τὴν μετὰ ἐλαίου ἐκτριψιν τῆς ζύμης, ἄλλαχού *τριβίδι* (Κρήτ.) καὶ *τρίμμα* (Ἄνδρ. Σίφν. κ.ἄ.) διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἄλλαχού *ροδινῆ* (Κύμη) καὶ *ροδόπιττα* (Λήμνῳ) διὰ τὸ ρόδινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον λαμβάνει κατὰ τὴν ὄπτησιν. Διὰ τὸν αὐτὸν ἴσως λόγον λέγεται *φλαούνα* καὶ *φλαγούνα* (Θράκ., Ἡπείρ. Στερελλ. Πελοπν. κ.ἄ.). Ἄλλαχού λέγεται *πρόπιττο* (πρόφερε *πρόπ' το*, Σκύρω) καὶ *πολλαχού πίττα* διὰ τὸ σχῆμα, ἄλλαχού *προπύρα* (Ἄττικῆ) καὶ *μπροστοφούρι* (Κεφαλλην. Μάν. κ. ἄ.) διὰ τὴν τοποθέτησιν του εἰς τὸ ἐξώτατον σημεῖον τοῦ κλιβάνου, καθὰ τὰ παρὰ Προδρόμῳ (4,105)

¹⁾ Πραγματευόμενος ἐνταῦθα ὁ Στεφ. Ξανθουδίδης τὰ ὀνόματα ταῦτα διδάσκει ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι ἀπὸ τοῦ ὀνόματος *ραντήριον-ραντούρι* παρήχθη τὸ ρῆμα *ραντουρῶ*. Εἶναι ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ὅτι τοιαύτη παραγωγὴ ρήματος εἰς *-ῶ* εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ. Τὸ *ραντουρῶ* τοῦτο εἶναι μετάπλαστος τύπος τοῦ *ραντουρίζω* (πρβ. *χαιρετίζω*) *χαιρετῶ*). Τοῦτο δὲ παρήχθη ἐκ τοῦ *ραντίζω* ὡς ὑποκοριστικὸν αὐτοῦ καθὰ ἐκ τοῦ *ἀλέθω* τὸ *ἀλεθουρίζω*, ἐκ τοῦ *κλαίω* τὸ *κλαουρίζω* κ. ἄ. Τὸ δὲ ὄνομα *ραντούρι* παρήχθη ἀναδρομικῶς ἐκ τοῦ ρήματος *ραντουρίζω*.

προφούρνια. Παρασκευάζεται δὲ συνήθως ἐκ τῆς ὑπολειφθείσης ζύμης μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἄρτοποιίαν. Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ κοινότερον *λαγάνα*, τὸ παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἄρτοποιῶν τὴν Καθαρὰν Δευτέραν.

Ἄν ἤδη σκεφθῶμεν ὅτι καὶ πάλαι, ὅτι ἐλέγετο ἐν Ἀθήναις *φωκτὴ*, ἀλλαγῶς ἄλλως δυνατὸν νὰ ἐλέγετο καὶ ὅτι ἐπομένως τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διὰ ποικίλων ὀνομάτων ἐχαρακτηρίζετο, ὡς καὶ σήμερον, συνάγομεν ὅτι τὸ ὄνομα *φωκτὴ*, συνδεόμενον μετὰ τοῦ δηλουμένου πράγματος, δὲν εἶχεν ἰσχυρὰν σταθερότητα, ἥτοι τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ παραδόσει τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἀνεκάλει σταθερῶς εἰς τὴν συνείδησιν τὴν οἰκείαν προσηγορίαν. Ἐνεκα τούτου ὁ μεταγενέστερος ἀντιγραφεὺς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλάβῃ τὸ παραναγνωσθὲν ὡς τὸ ἀληθὲς ὄνομα καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦτο εἰς τοὺς μετέπειτα ἀναγνώστας καὶ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῇ συνειδήσει σταθερὸν τὸ ὄνομα τοῦ πράγματος.

Εἰς τὸν δισταζόντα νὰ δεχθῇ τὴν προτεινομένην ἐξήγησιν ὑπενθυμίζομεν τὸ τέρας *ἐνδελείχεια*, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ *ἐντελέχεια* (= τὸ *ἐντελὲς ἔχειν*), ἀλλὰ παραναγνωσθὲν ποτε διὰ τὴν φωνητικὴν συγγένειαν τῶν συμπλεγμάτων *ντ* καὶ *νδ* ἐπεκράτησεν ὡς ἰδία λέξις καὶ οὕτω ἐν τοῖς λεξικοῖς διακρίνεται τοῦ *ἐντελέχεια*.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πόπανον τοῦτο παραδίδεται *φυστὴ μᾶζα* καὶ *φυστὴ*, ὡς οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ προσδιοριζομένου, καὶ κατ' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου *φύστη* καὶ *φύστα* (πρβ. *γαληνός-γαλήνη*, *δάφνη* καὶ *δάφνα*), ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐτυμολογικῶς ὀρθὴ προσηγορία εἶναι *φωκτὴ μᾶζα* ἢ *φωκτὴ* ἢ *φώκτη* καὶ *φώκτα*. Ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ παρ' Ἀριστοφάνει χωρίον πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ὀρθῶς ἔχον ὄνομα· εἰς τὰ λοιπὰ χωρία πρέπει τὸ παραδοθὲν ὄνομα νὰ μείνῃ ἀκίνητον, διότι τοῦτο ἔλαβεν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ κατὰ παρανάγνωσιν προκύψαντος, δηλ. διότι οὕτως ἐγράφη ὑπὸ τῆς πρώτης χειρός¹.

Τοῦ βαρυτόνου τύπου ἀναμφισβήτητον παράδειγμα εἶναι τὸ παρὰ Λουκιανῷ (Λεξικ. 3) «τοῦ βοὸς τὸ πολύπτυχον ἔγκατον καὶ *φώκτας*».

100-102. «*χρᾶται*· μολύνεται καὶ τὰ τοιαῦτα ἢ *χρηται*».

«*χρῶμαι*· μολύνομαι».

Τὰς γλώσσας ταύτας ἐπραγματεύθημεν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 241, ὅποτε παρατηρήσαμεν ὅτι ὑπόκειται λῆμμα εἰς μὲν τὴν πρώτην *χρίεται*, εἰς δὲ τὴν δευτέραν *χρίσμα* ὀρμηθέντες ἐκ τῆς ἰδιωματικῆς χρήσεως τοῦ ρήματος τούτου σημαίνοντος *ρुπαίνομαι*, ὅπως καὶ τὸ ἐνεργητικὸν *χρίω* = *ρुπαίνω*. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐμμένομεν καὶ σήμερον.

¹) Ὁ σεβασμὸς εἰς τὴν πρώτην χεῖρα ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ ὀρθοῦ νομιζομένου κατὰ τὴν σύγχρονον παράδοσιν. Τὰ λοιπὰ λάθη ἐπανορθοῦνται.

Θὰ ἡδύνατό τις ὅμως νὰ ἀντείπη εὐλόγως ὅτι τὸ δεύτερον ἐρμῆνευμα *χρη-*
ται στοιχεῖ εἰς τὸ λῆμμα *χρᾶται* ὡς Ἴωνικὸς τύπος αὐτοῦ, καθὰ ἤδη παρατη-
ρήθη ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καὶ ἡ ἀντίρρησης αὕτη ὀρθῶς θὰ εἶχεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον
θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι εἶχεν ἤδη φθαρῆ τὸ *χρίεται* εἰς *χρᾶται*, ὅτε προσετέθη τὸ
δεύτερον ἐρμῆνευμα ἢ *χρηται*.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἀκριβὴς ἔκδοσις τῶν γλωσσῶν τούτων θὰ εἶχεν
ὡς ἑξῆς:

«*χρίεται*· μολύνεται καὶ τὰ τοιαῦτα».

«*χρίομαι*· μολύνομαι».

«*χρᾶται*· *χρηται*».

Παρασημειωτέον ὅτι ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς 1 (1889), 421 κρίνων τὰς γλώσ-
σας ταύτας, ὡς παραδίδονται ὑπὸ τοῦ κώδικος, χαρακτηρίζει αὐτὰς «ἤκιστα ἀσφαλῆ
τεκμήρια» διὰ νὰ πεισθῆ τις ὅτι ἐγένετο *χρησις* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ρήματος
χράω-χρῶ ἀντὶ τοῦ *χραίνω*, ὡς φαίνονται πιστεύοντες οἱ ὀρθῶς ἀποδεχόμενοι τὰς
γλώσσας ταύτας.

Παρὰ τῷ αὐτῷ λεξικογράφῳ ἀπαντᾷ ἡ γλῶσσα:

«*χρῶ*· μολυσμῶ».

Τὸ ἐρμῆνευμα *μολυσμῶ* θὰ ἐστοίχει εἰς λῆμμα *χρασμῶ* ἀπὸ τοῦ *χραίνω* ἢ
χρισμῶ ἀπὸ τοῦ *χρίω* ἢ *χρωσμῶ* ἀπὸ τοῦ *χρώζω*. Εἰκάζομεν ὅτι ἡ πρώτη χεῖρ
ἔγραψε:

«*χρωσμῶ*· μολυσμῶ».

παραλειφθέντος δὲ τοῦ πρώτου *μω* ἔνεκα τῆς ἀκολουθούσης ὁμοφώνου συλλαβῆς
μο, προέκυψε τὸ παραδοθὲν ἀποκεκρουμένον λῆμμα.

Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐπικουρεῖ ἑτέρα γλῶσσα: «*χρωσθῆναι* ἤγουν *μο-*
λυνθῆναι» (παρὰ Φαβωρίνῳ ἐν λ. *χρῶ*).

103. «*ψάκταν*· τὴν ψωκτὴν μᾶζαν».

Ὁ Schmidt ὑποσημειοῖ: «*Latetne* ψαιστὰν vel ψαιστήν, *solemni confu-*
sione literarum IC et K?».

Ἡ διόρθωσις τὴν ὁποίαν δι' ἐρωτήσεως προτείνει ὁ Schmidt εἶναι ὀρθο-
τάτη. Ἀλλ' ἵνα ἡ ὅλη γλῶσσα νοῦν παρέχη καὶ τὸ ἐρμῆνευμα *ψωκτὴν* μεταγρα-
πτέον εἰς *φωκτὴν*, ὅθεν ἀναγνωστέον.

«*ψαίσταν*· τὴν φωκτὴν μᾶζαν».

Τὸν τόνον τοῦ λήμματος τηροῦμεν εἰς τὴν παραλήγουσαν κατὰ τὴν παρά-
δοσιν, πιστεύοντες ὅτι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἦτο δυνατόν ἐκ τοῦ ἐπι-

θέτου *ψαιστός* νὰ σχηματισθῆ τὸ οὐσιαστικὸν *ψαίστα*, καθὰ ἐκ τοῦ *ἐχθρός* τὸ *ἐχθρα*, ἐκ τοῦ *ψυχρός* τὸ *ψύχρα*, ἐκ τοῦ *στεγνός* τὸ *στέγνα*, ἐκ τοῦ *τυφλός* τὸ *τύφλα*, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939), 47 κ.έ. Σημαίνει δὲ τὸ *ψαιστός* τὸν ἐκτετριμμένον, καὶ τὸ *ψαιστὴ μάζα* ἢ *ψαίστα* τὴν δι' ἐκτριβῆς παρεσκευασμένην μάζαν. Πιθανώτατα δὲ ἐλέγετο καὶ μόνον *ψαιστὴ* ἢ *ψαίστη* καθ' ἃ λέγεται παρὰ τὸ *φωκτὴ μάζα* ἢ *φώκτα* καὶ μόνον *φωκτὴ* ἢ *φώκτη*. Δηλοῦσι δὲ ἀμφοτέρω τὸ αὐτὸ πόπανον, ἀλλ' ἡ μὲν μία προσηγορία προέκυψεν ἐκ τῆς παρασκευῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἐκ τῆς ὀπτήσεως τοῦ ποπάνου.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ τὸ παρομοίως παρασκευαζόμενον σημερινὸν πόπανον λέγεται *τριμμάδα* καὶ *τριβίδι* καὶ *τροῖμμα* ἀπὸ τῆς παρασκευῆς, *ροδινὴ* δὲ καὶ *ροδόπιττα* ἀπὸ τῆς ὀπτήσεως. Βλ. ἀνωτέρω γλώσσας ὑπ' ἀριθ. 98 καὶ 99.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἑσυχιακὰ προβλήματα συνδεόμενα μετὰ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς.

« Οὐκ ἔστιν ὀρθῶς γλωσσολογεῖν
ἐὰν μὴ φιλόλογος ᾖ »¹

Α'. *λερός*, *λειρός* κτλ.

Ἐξετάζομεν ἐν ἐπιμέτρῳ γλώσσας τινὰς τοῦ Ἑσυχίου καὶ ἄλλων λεξικογράφων παρεχούσας ὅμοιον ἢ συγγενὲς περιεχόμενον, ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὁποίων ἐξηγεῖται, ὡς νομίζομεν, τὸ ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι στοιχεῖον τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, κοινότατον μὲν εἰς πάντα τὰ γνωστὰ ιδιώματα αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ περιωθὲν εἰς ἡμᾶς ἀπηκριβωμένον ὑπὸ τῆς ἄλλης γραπτῆς παραδόσεως.

Ἦδη πρὸ δύο γενεῶν ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐδίδαξεν² ὅτι τὸ κοινότατον τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης *λερώνω* καὶ τὰ σύστοιχα αὐτοῦ ἔχουν τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσαν:

« *ὄλερόν*· βορβορῶδες, τεταραγμένον ».

Τὸ δίδαγμα τοῦτο ἐπανέλαβεν οὗτος βραδύτερον (τὸ 1892) ἐν τῇ Einleitung σελ. 96, ἀνετύπωσε δὲ αὐτὸ τὸ 1905 ἐν MNE (2, 135) ἄνευ μεταβολῆς τινος. Καὶ πάλιν ἔγραψεν ἐκτενέστερον περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι

¹) Περβ. Πλάτ. Μένωνι 97: « Οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἠγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ ».

²) Περιοδ. Kuhn τόμ. 27 (1882) σελ. 70 σημ.

Πανεπ. Ἀθηνῶν τὸ 1911 (τόμ. 7, σελ. 64 κ.έ.), χωρὶς οὐδόλως νὰ ἀποστῆ μετὰ μίαν γενεὰν ἔτων ἀπὸ τῆς τὸ πρῶτον ἐξενεχθείσης γνώμης αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα αὕτη τοῦ Ἑσυχίου, εἰς τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπίστευσεν ὁ Χατζιδάκις, εἶναι τῶν ἀμφιβολωτάτων. Ὁ Schmidt, ὅστις ἐξέδωκε τὴν οὕτω παραδοθεῖσαν γλῶσσαν ἀνυπόπτως, σημειοῖ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου τὴν εἰς τὸν Ἱπποκράτην (2, σελ. 668 K) παραπομπήν, ὅπου μόνον ἐκ τῆς ἄλλης παραδόσεως τῆς γλώσσης ἀναγινώσκειται τὸ λῆμμα *ὄλερόν*.

Ἄλλ' ἤδη πρὸ πολλοῦ διωρθιώθη ἡ λέξις ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἰς *θολερόν*, ἐπικουρούσης εἰς τὴν διόρθωσιν ταύτην ἄλλης γλώσσης τοῦ Ἑσυχίου :

«*θολερόν* . . . βορβορῶδες, τεταραγμένον»,

νομισθέντος ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ διττογραφίας, καθ' ἣν δηλονότι παρὰ τὴν ἡμαρτημένως καταγεγραμμένην γλῶσσαν ἀναγινώσκειται καὶ ἡ κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκφορὰν παράδοσις αὐτῆς¹.

Ὅμοίως ἀναγινώσκειται μετὰ τῶν Ἱπποκρατείων παρὰ Γαληνῶ λέξεων *ὄλωδης* καὶ *θολώδης* ὑπὸ τὴν αὐτὴν καὶ τὸ *θολερός* ἔννοιαν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐξέπεσε τὸ *θ* ἀπὸ τοῦ *θολώδης*.

Καὶ παράγεται μὲν ὑπὸ τινων τό τε *ὄλερόν* καὶ τὸ *ὄλωδης* ἐκ τοῦ ὀνόματος *ὄλος*, ὅπερ σημαίνει τὸ μέλαν τῆς σηπίας καὶ τῶν ἄλλων μαλακίων· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως, πῶς ἀπὸ τῆς ἐννοίας ταύτης προέκυψεν ἡ ἔννοια τοῦ βορβορῶδους καὶ τεταραγμένου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔτυμολογία τοῦ δημοτικοῦ *λερός* ἀπὸ Ἑσυχιακοῦ *ὄλερός* δὲν εὐσταθεῖ.

Ὁ Ν. Πολίτης ἐξετάζων τὴν λέξιν ταύτην (ἐν Παροιμιῶν 3, 319) ἀποφαίνεται ὅτι μᾶλλον εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑσυχίου :

«*ἀλέρον*· κόπρον».

πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ τὸ ἔτυμον τῆς λ. *λερός*, παραβάλλει δὲ τὴν γλῶσσαν ταύτην πρὸς τὴν παρὰ Σουΐδα *λερόν* = τὸ λεῖον, παρὰ τὴν διάφορον σημασίαν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης ταύτης ἀποτρεπόμεθα διὰ τε τὴν διαφορωτάτην σημασίαν καὶ διότι τὸ *λερόν* τοῦτο τοῦ Σουΐδα δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *λειερόν, καθὰ τὸ *γερός* ἐκ τοῦ *ὕγιερός* - *ὕγιηρός*.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι τῶν ἀμφιβολωτάτων. Ὁ Schmidt εἰκάζει «*ἀαδέρ*· κόπρον», δηλ. ὡς Δωρικὸν τύπον τοῦ *ἀηδές*. Εἶναι προφανὲς τὸ ἐξεζητημένον τῆς διορθώσεως ταύτης καὶ ἄρα τὸ ἀπίθανον αὐτῆς.

¹) Περὶ τοῦ πράγματος βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1927) σελ. 230 κ.έ. Διὰ δὲ τὴν ἔκπτωσιν ἀρκτικῶν γραμμάτων βλ. ἀνωτέρω γλῶσσαν ὑπὸ ἄριθμ. 94.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἐρμήνευμα τῆς ἀνωτέρω γλώσσης τονιστέον ἐπὶ τῆς ληγοῦσης, ἵνα οὕτω σημαίνῃ τὸ κοπρωῶδες, τὸ βορβορῶδες, τὸ ἀκάθαρτον. Οὕτω φερόμεθα παραχρῆμα εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ λήμματος ἀλέρον εἰς ὀλερόν-θολερόν. Κατὰ ταῦτα ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε:

«*θολερόν* κόπρον».

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ ὀνόματα κόπρος, κοπρωῶδης ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀφοδεύματος φέρονται εἰς τὴν ἐννοιαν τοῦ ρυπαροῦ, τοῦ ἀκαθάρτου, τοῦ βορβορῶδους.

Κατὰ ταῦτα οὐδ' εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ἔτυμολογία τῆς λ. λερός.

Ὁ Κοραῆς ἐδίδαξεν (ἐν Ἀτάκτων τόμ. I, σελ. 51) ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἔτυμολογεῖται ἐκ τῆς παρὰ τῷ αὐτῷ λεξικογράφῳ γλώσσης:

«*ἀλαρῦναι* ρυπᾶναι».

Ἡ σημασία τῆς γλώσσης καὶ ἡ σύμπτωσης τῶν δύο φθόγγων, λ καὶ ρ, τοῦ λήμματος καὶ τοῦ ὀνόματος λερός, παρήγαγε τὸν σοφώτατον φιλόλογον εἰς τὴν παρακεκινδυνευμένην ταύτην ἔτυμολογίαν. Κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ συναφθῶσι γραμματικῶς αἱ δύο αὗται λέξεις, οὐδ' εἶναι τὸ λῆμμα λέξις ἀνύποπτος, οὔτε παραδίδεται ἄλλοθεν, οὔτε δύναται νὰ συναφθῇ κατὰ τινὰ τρόπον μετ' ἄλλης γνωστῆς καὶ ἀναμφισβητήτου λέξεως. Διὰ τοῦτο ὁ τε Χατζιδάκις καὶ ὁ Πολίτης δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν ἔτυμολογίαν ταύτην.

Ὁ αὐτὸς λεξικογράφος παρέχει τὴν γλῶσσαν:

«*λειρώς* ὁ ἰσχνὸς καὶ ὠχρός· καὶ *ληρίας* λέγουσι κύνας τὰς κατισχνωμένας καὶ ἀποβαλούσας τρίχας».

Ἀκούεται σήμερον ἐν Μάνη (Γέρμα κ.ἄ.) ἡ λ. λειρός = ὁ ἀτροφικὸς καὶ μὴ ἀδρὸς καρπός, οἷον λέγεται ἐνταῦθα: «τὸ καλοκαίρι δὲν ἔβρεξε καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἔλιες εἶναι λειρὸς» καὶ «τὰ ἀπίδια εἶναι λειρὰ ἐφέτος γιὰτὶ οἱ ἀπιδιὲς εἶναι γιομᾶτες». Εἶναι δὲ αὐτονόητον ὅτι τοῦτο λεγόμενον ἐπὶ ἀνθρώπου νοεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς ὠχρότητος. Λέγεται πρὸς τούτοις καὶ ρῆμα λειριάζω (Καρύστω, Κεφαλλ. κ.ἄ.) = ἀδυνατίζω, ἰσχναίνομαι, οἷον λέγεται «τ' ἀφτιά του ἐλειριάσανε» ἐπὶ ἀσθενοῦς ἢ πειναλέου (Κεφαλλ.) καὶ ἡ παθ. μετοχὴ λειριασμένος (αὐτόθι) ἐπὶ τοῦ ἰσχνοῦ καὶ ὠχροῦ, καὶ ἐντονώτερον ἀχνολειριασμένος (αὐτόθι), ἦτοι ἀχνὸς (= κίτρινος) καὶ λειριασμένος. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ρῆμα τοῦτο εἶναι σύστοιχον πρὸς τὴν ἀνωτέρω Ἑσυχιακὴν γλῶσσαν.

Καὶ ρῆμα ξελειρίζω ἐσχηματίσθη ἐν Πελοποννήσῳ (Ἀκράτα) ἐπὶ τῆς ἐν-

νοίας τοῦ ἀναλαμβάνω ἐκ τῆς πείνης ἢ ἐκ τοῦ κόπου ἢ ἐκ τῆς νόσου, οἷον λέγεται «ἔφαγα καλὰ καὶ ξελείρισα», «ἔγινε καλὰ καὶ ἄρχισε νὰ ξελειρίζῃ», «ξελειρισμένος φαίνεται». Λέγεται δὲ καὶ ξελείρισμα ἢ ἀνάρρωσις, ἀνάληψις δυνάμεων κττ. Σύστοιχον ὄνομα ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ρῆμα τοῦτο δὲν λέγεται ἐνταῦθα, ὡς μὲ ἐβεβαίωσαν, ἀλλὰ πάντως ὑπῆρξεν εἴτε τὸ λειρός εἴτε τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον λείρης, ὡς λέγεται ὁ καταβεβλημένος σωματικῶς, ὁ ἰσχνὸς ἐν Εὐβοίᾳ (Κονίστραις), οἷον «λείρης γένη πὸ τὴν ἀρρώστια», «φάε, καημένε λείρη, νὰ πάρης λίγο πά-νου σου».

Καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς γλώσσης καλῶς νοεῖται, ἂν ἀντὶ τοῦ ληρίας ὑποθέσωμεν ληράς-λειράς, διότι οὐ μόνον οἱ κύνες, ἀλλὰ τὰ ζῶα καθόλου, ὅταν κατισχναίνονται, τριχορρουῶσιν, ὅθεν ἡ γλῶσσα αὕτη δύναται νὰ ἐκδοθῇ οὕτως:

«**λειρός**· ὁ ἰσχνὸς καὶ ὠχρός. καὶ λειράς λέγουσι κύνας τὰς κατισχνωμένας καὶ ἀποβαλ(λ)ούσας τρίχας»,

ἵνα οὕτω δηλωθῇ «τὰς κατισχνωμένας καὶ τριχορρουούσας».

Καταδειχθέντος οὕτως ὅτι τὸ λειρός παρὰ τὸν ἰσχνὸν σημαίνει καὶ τὸν ὠχρόν, ἦτο δυνατόν νὰ επικρατήσῃ ἡ δευτέρα αὕτη ἔννοια καὶ νὰ ἐξελιχθῇ ἔτι περαιτέρω πρὸς δήλωσιν τῆς κηλίδος. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ *ιρ* τρέπεται εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν εἰς *ερ*, τὸ λειρός ἦτο δυνατόν νὰ τραπῇ εἰς *λερός*· ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ κηλιδωμένος, ἀκάθαρτος κ.τ.τ. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἔννοια τῆς κηλίδος ὁμαλώτατα καὶ ἀβιάστως προκύπτει ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ὠχρότητος, ἐνῶ τοῦναντίον ἐκ τοῦ βορβορώδους καὶ τεταραγμένου, ὅπερ νοεῖται μόνον ἐπὶ ὑγρῶν, ὡς εἶναι τὸ ὕδωρ, τὸ αἷμα κ.τ.τ., δυσκόλως φέρεται τις εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κηλίδος. Πιθανώτατα δὲ καὶ ὁ πρῶτος γράψας τὴν παρ' Ἑσυχίῳ φερομένην γλῶσσαν: «*θολερόν*· βορβορώδες, τεταραγμένον» εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν παρὰ Γαληνῶ ἐπὶ τοῦ αἵματος χρῆσιν τῆς λέξεως¹.

Ἦδη δὲ καταλέγομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου καὶ ἄλλων λεξικογράφων ἢ γραμματικῶν παραδοθείσας γλῶσσας ὑπὸ τὸ λῆμμα λειρός (ἢ *λιρός*) καὶ *λιρόφθαλμος* πρὸς σύλληψιν τῆς χρήσεως καὶ ἐννοίας αὐτῶν καὶ σύγκρισιν πρὸς τὴν ἐξετασθεῖσαν Ἑσυχιακὴν γλῶσσαν λειρός.

Α'. ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου:

1) «*λιρός*· ἀναίσχυντος, ἀναιδής, θρασύς».

¹) Τὸ παρὰ Γαληνῶ ἐρμήνευμα «ἀπὸ τοῦ ὀλοῦ τῶν σηπιῶν» σημαίνει μὲν ὅτι ὁ γράψας αὐτὸ γραμματικὸς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν τύπον *ὀλερόν*, ἀλλὰ δὲν συνάγεται συγχρόνως ἐξ αὐτοῦ ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἦτο καὶ ὀρθός· ἡ ἔκπτωσις τοῦ *θ* εἶχε γίνεαι πρότερον.

2) «*λιρά*· ἀναιδῆ».

3) «*λιρός*· ἀναιδής».

Ὡς διορθοῦται ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει, ἀντὶ ἀερός. Καθ' ἡμᾶς μᾶλλον *λειρός* μεταγραπτέον.

Β'. ὑπὸ τοῦ Σουῖδα:

4) «*λιρός*· ἀναιδῆς καὶ λιρόφθαλμος».

5) «*λιρόφθαλμος*· ὁ προσηνεῖς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς».

Γ'. ὑπὸ τοῦ Ζωναρά:

6) «*λίρος*· ὁ ἀναιδῆς παρὰ τὸ *λίαν* ὄρᾶν ἢ *λιρός*».

Τὸ τελευταῖον ἢ *λιρός* ἐγράφη προφανῶς ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἐπανορθούσης τὸ λῆμμα ὡς πρὸς τὸν τόνον.

7) «*λειρόφθαλμος*· εἰ μὲν σημαίνει τὸν προσηνῆ, διὰ τῆς *ει* διφθόγγου γράφεται. . . εἰ δὲ διὰ τοῦ *ι* σημαίνει τὸν ἀναιδῆ, τοῦτο παρὰ τὸ *λίαν* ὄρᾶν».

Δ'. ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ 2, 543, 32.

8) «*λειρόφθαλμος*· εἰ σημαίνει τὸν προσηνῆ, διὰ τῆς *ει* διφθόγγου γράφεται καὶ γίνεται παρὰ τὸ *λείρια* τὰ ἄνθη· εἰ δὲ σημαίνει τὸν ἀναιδῆ παρὰ τὸ *λίαν* ὄρᾶν».

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἢ ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 ἢ ἀμφότεραι ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γραμματικοῦ.

Ε'. ὑπὸ τοῦ Χοιροβοσκοῦ 237,30 (παρ' Ἡρωδιανῶ):

9) «τὸ δὲ *λειρός* ὁ ἀναιδῆς διὰ τοῦ *ι* παρὰ τὸ *λίαν* (ὄρᾶν· οἱ γὰρ παῖδες ὄρῶσιν)».

Ϛ'. ὑπὸ τοῦ Ὠρίωνος εἰς Ἴλ. Ε 93,4:

10) «*λιρός*· ὁ ἀναιδῆς. παρὰ τὸ *λίαν* τινὶ προσκεῖσθαι ἢ παρὰ τὸ *λίαν* ὄρᾶν ἐπεὶ ἀτενεῖς εἰσὶ τούτων αἱ ὄψεις».

Ζ'. Ἐν τῷ Θησαυρῶ, λ. λιρόφθαλμος:

11) Gram. An. vol. 3, p. 70, 16: «τοὺς δὲ μεγαλοφθάλμους καὶ ἀτενὲς ὄρωντας *λιροφθάλμους* τινὲς ὠνόμασαν».

Καὶ πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος τούτου παρατηροῦμεν ὅτι ἢ διὰ τοῦ *ι* γραφῆ δὲν ἐμφαίνει διάφορον ἐτυμολογικὴν ἀρχήν· διότι τὸ μακρὸν *ι* ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος ἠδύνατο νὰ γράφεται διὰ τοῦ *ει*, ἀλλὰ καὶ

τὸ ἔτυμολογικῶς ἔχον *ει* ἠδύνατο νὰ γράφεται διὰ τοῦ *ι*. Ὅθεν ἐκ τῆς παραδιδομένης ὀρθογραφίας δὲν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν πότερος τύπος πρότερος.

Ἐπειτα δὲ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ *λ* παραδίδεται ὑπὸ δύο σημασίας ἐναντιωτάτας, ἀναιδῆς καὶ προσηνῆς. Ἡ ἐναντιότης αὕτη τῶν σημασιῶν δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ λέξις ἦτο ἰδιότητός τινος τῶν ὀφθαλμῶν δηλωτικῆ· ἀναλόγως δὲ τοῦ ὕφους τοῦ λόγου ἦτο δυνατόν νὰ ἐκκληφθῆ ἄλλοτε μὲν ὡς συμπαθείας, ἄλλοτε δὲ ὡς ἀναιδεΐας δηλωτικῆ. Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ *λειρός* (ἢ *λιρός*) ἴσως ἦτο ἡ τοῦ καμμῦναι¹· διότι καμμῦναι τις ὑπ' αἰδοῦς, ἀλλ' ἐπίσης καμμῦναι ὁ περιφρονητικῶς πρὸςβλέπων τινά.

Ἄν ὑπάρχη σχέσις ἔτυμολογικῆ μεταξὺ τοῦ *λειρός* τούτου, τοῦ σημαίνοντος τὸν καμμύοντα, καὶ τοῦ *λιρός*, τοῦ σημαίνοντος τὸν ἰσχνὸν καὶ ὠχρὸν οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ. Ἡ σημασία μᾶλλον ἀποτρέπει ἀπὸ τῆς τοιαύτης σχέσεως.

Πολλαχοῦ λέγεται *λειρὶ* τὸ κάλλιον τῶν ἀλεκτοροειδῶν. Τούτου γνώρισμα εἶναι τὸ ὄλως γυμνὸν καὶ τὸ λεπτόν. Δύναται δὲ ἡ ἔννοια αὕτη νὰ σχετισθῆ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰσχνοῦ καὶ λεπτοῦ, ἥτις δηλοῦται διὰ τοῦ *λειρός*. Δύναται πρὸς τούτοις τεχνολογικῶς νὰ παραχθῆ ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ *λειρὶ* τὸ ἐπιθέτου *λειρός*, καθὰ ἐκ τοῦ οὐσ. *μολίβι* παρήχθη τὸ ἐπίθ. *μολιβός* (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μολύβδου)². Ἄλλ' ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ *λειρὶ* τοῦτο, ἐκ τοῦ πλήρους *λειρίον*, δύναται νὰ εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ *λειρός* (ὁ) ἢ *λειρόν* (τὸ) ὡς οὐσιαστικοῦ λαμβανομένου.

Ἐκ τῶν διδομένων τούτων συνάγομεν τὴν ἑξῆς σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐπιθέτου *λειρός*: *λειρός* = ὁ ἰσχνός > *λειρός* = ὁ ὠχρός > *λειρός* = ὁ καμμύων καὶ ἐκ τούτου παραλλήλως: *λειρός* = ὁ ἀναιδῆς καὶ *λειρός* = ὁ προσηνῆς.

Ἄλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν προκύπτει ἀβιάστως ἡ ἔννοια τοῦ καμμύοντος ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὠχροῦ, οὐδ' ἡ ἔννοια τοῦ ἀναιδοῦς καὶ προσηνοῦς ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ καμμύοντος. Ἡ διατυπωμένη αὕτη ἐξέλιξις ἀποτελεῖ ἀπλῆν ἀπόπειραν.

Περίληψις τῶν ἀνωτέρω.

1) Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει τὸ κοινολεκτούμενον *λερός* = ρυπαρὸς πρὸς τὴν Ἑσυχιακὴν γλῶσσαν: «*ὀλερόν*· βορβορῶδες κτλ.», διότι μάλιστα ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις αὐτῆς εἶναι «*θολερόν*· βορβορῶδες κτλ.».

¹) Πολλαχοῦ τῶν ἰδιωμάτων (Μέση Εὐβοία, Μάνη κ.ἄ.) ὁ ἀκανθόχοιρος χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ προσηγορικοῦ *λείρης*, οἷον λέγεται ἐν ἄσματιφ «*ὁ σκανιζόχοιρος ὁ λείρης | κάμνει τῆς χελώνας μάτι*», δηλ. ἐρωτικῶς νεύει πρὸς τὴν χελώνην. Χαρακτηρίζεται δὲ οὕτω, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι μικροὶ καὶ καμμύοντες.

²) Πρβ. τὸ Ἑσυχιακόν: *μολυβδόν*· τὸ μολυβδοειδές. Βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) σελ. 33.

Τὸ *λερός* τοῦτο παράγεται ἐκ τοῦ Ἑσυχιακοῦ *λειρός* (γρ. *λειρός*) κατὰ τροπὴν τοῦ *ιο* εἰς *ερ* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *ὠχρός*, ἐξ ἧς δύναται νὰ προκύψῃ ἡ ἐννοια τοῦ *ρυπαρός*.

2) Τὸ τοῦ Ἑσυχίου καὶ τῶν ἄλλων λεξικογράφων *λειρός* ἢ *λιρός*, ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ καμμύοντος, ἄγνωστον εἶναι ἂν συνδέεται ἐτυμολογικῶς μετὰ τοῦ προηγουμένου.

3) Τὸ δημοτικὸν ἢ μᾶλλον ἰδιωματικὸν *λείρης* στοιχεῖ εἰς ἀμφοτέρας τὰς προηγουμένας σημασίας, ἥτοι *λείρης* = ἰσχνός, ὠχρός, καχεκτικός, καὶ *λείρης* = ὁ καμμύων, ἄλλως *κανυαρός* ἢ *κανυάρης*.

Β'. *ταρός*, *καλοταρία*, *μονιάρου* κτλ.

Ὑπάρχουν λέξεις τινὲς τῆς λαλουμένης νεωτέρας Ἑλληνικῆς, κοινόταται μὲν καὶ γνωριμώταται καὶ Ἑλληνικὸν ἠχοῦσαι, ἀλλ' ὅμως, μὴ παραδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ παλαιότερου ἐγγράφου λόγον, ἀγνοοῦνται ἱστορικῶς καὶ γραμματικῶς¹. Τῶν τοιούτων λέξεων εἶναι τὸ οὐσιαστικὸν *ταρός* (ὀ) καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ σύνθετα καὶ παράγωγα, παρεχόμενα ὑπὸ πολλῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς.

Τῆς λέξεως ταύτης τὸ μόνον μαρτύριον ἐκ τῆς παλαιότερας ἐγγράφου παράδοσεως νομίζεται ἡ παρ' Ἑσυχίου γλῶσσα:

«*ταρόν*· ταχύ».

ὡς ἐκδίδεται αὕτη ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου.

Ἀνερευνῶν ὁ Γ. Χατζιδάκις τὴν ἱστορίαν τῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τῆς παραλλήλου πάντοτε ἐξετάσεως τῆς γραπτῆς καὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως αὐτῶν προκειμένου περὶ τῆς λέξεως *ταρός* διδάσκει τὰ ἐξῆς: «λέγεται ἐν Κρήτῃ *ταρός* = *ταχύς*, λ. γ. *πάει ταρός*· τὴν λέξιν δὲ ταύτην παρέχει ἡμῖν ὁμοίως ὁ Ἑσυχίος γράφων *ταρόν*· *ταχύ*» (MNE 1,368). Ταυτίζει δηλ. ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τὴν σημερινὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ταύτης πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου ὡς ἀνωτέρω μαρτυρουμένην.

Ὅμοιως ὁ καθηγητὴς Φαίδων Κουκουλὲς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ Ἑσυχίου καὶ ἀποκρούων πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς διόρθωσιν αὐτῆς λέγει «τὸ ἐπίθετον *ταρός*... σφύζεται καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ καὶ Λάστα τῆς Πελοποννήσου καὶ σημαίνει τὸν ταχύν, μάλιστα ἐπὶ ἀνέμου λεγόμενον» (Ἀθηνᾶς 27 Ἀρχ. 96).

¹) Τοιαύτη λέξις εἶναι ἢ ἐν τῷ Α' Ἐπιμέτρῳ ἐξετασθεῖσα *λερός*, ἐτι δὲ καὶ αἱ λ. *ζαβός*, *τρειλλός*, *μουρλός* καὶ ἄλλαι τῶν ὁποίων ἢ ἀνυπόστολος χρῆσις ἀπόζει χυδαῖσμοῦ, δι' ὃ καὶ ἀποφεύγονται, ἀντ' αὐτῶν δὲ χρησιμοποιοῦνται αἱ τοῦ γραφομένου λόγου, αἱ ὁποῖαι διὰ τὸ ἀηθέστερον ἐν τῇ χρήσει ἀποβαίνουσιν εὐφημότεραι.

Καὶ ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν λ. *ἄταρος* διδάσκειται ὅτι αὕτη παράγεται ἐκ τοῦ ἀποφατικοῦ μορίου *ἀ-* καὶ τοῦ οὐσ. *ταρός*. Ἐν ὅμως ἀναζητήσῃ τις τὴν ἔννοιαν τοῦ *ταχὺς* εἰς τὰς παρεχομένας παραδειγματικὰς φράσεις, μάτην θὰ κοπιήσῃ.

Πολλαὶ λέξεις σύνθετοι καὶ ἀπλαῖ φαίνονται παραγόμεναι ἐκ τῆς μυστηριώδους ταύτης λέξεως *ταρός*, τῆς ὁποίας οὔτε ἡ ἀρχὴ οὔτε ἡ ἔτυμολογικὴ σημασία εἶναι γνωστὴ.

Τὰ πρῶτα παράγωγα τῆς λέξεως ταύτης ἡμεῖς εὐρίσκομεν ἐν ἔγγραφῳ τοῦ 10ου πρὸς τὸν 11ον αἰῶνα, δημοσιευθέντι ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (9,173 κ.έ.). Ἀπαντᾷ ἐνταῦθα ἡ λ. *κακοταρία* δωδεκάκις καὶ ἡ ἀντίθετος αὐτῆς λ. *καλοταρία* δίς. Δηλοῦται δὲ διὰ ταύτης μὲν ἡ *γαλήνη* ἐν τῇ θαλάσῃ, δι' ἐκείνης δὲ ἡ *τρικυμία*, ὅφ' ὧν καὶ δύνανται νὰ ἀντικατασταθοῦν χωρὶς οὐδόλως νὰ πάθῃ ἡ σαφήνεια τῆς ἐκφράσεως· οὕτω λέγεται αὐτόθι «*γίνεται κακοταρία πολλὴ καὶ βαθυστροφία τῆς θαλάσσης*», «*κακοταρία πολλὴ καὶ ζάλη*», καὶ πάλιν «*κακοταρίαί πολλαὶ καὶ ζάλαι ἐν τῇ θαλάσῃ*», «*ταραχὴ καὶ κακοταρία γίνεται ἐν τῇ θαλάσῃ*», «*κακοταρία ἀπὸ νότου*» καὶ «*ἀπάρχεται τὸ μικρὸν λεγόμενον καλοκαίριον*¹... ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἡμέραις εἰσὶ καλοταρίαί τῆς θαλάσσης», «*ἀπολιβάζει καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον γίνεται καλοταρία*».

Παρὰ ταῦτα παρέχεται σήμερον ἐκ Καρπάθου ἡ λ. *ἀπαλοταρέα* καὶ *ἀπαλοταρά* (κατὰ συναλοιφήν) μὲ τὴν σημασίαν μέτριος καὶ δροσερὸς ἄνεμος, οἷον λέγεται «*φυσοῦν ἀπαλοταρές*». Λέγεται πρὸς τούτοις αὐτόθι *γλυκοταριά*, καὶ *κακοταριά* (βλ. Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐν λλ.).

Τοῦ οὐσιαστικοῦ *ταρός*, στοιχοῦντος κατὰ τὴν σημασίαν πρὸς τὰ εἰρημένα σύνθετα, ἡ παλαιότερα μνεῖα ἀπαντᾷ παρὰ Προδρόμῳ 2, 96 (ἔκδ. Hesseling-Pernot) εἰς τὴν φρ. «*ἂν οὐκ ἀλλάξουν οἱ ταροί*», ἣτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν κοινὴν «*ἂν δὲν ἀλλάξουν οἱ καιροί*». Ἄλλὰ πιθανώτατα εἶναι ἀκόμη παλαιότερον. Δηλοῖ δὲ τὴν παλαιότητα τούτου ἡ διάσωσις αὐτοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, διεσώθησαν πολλαὶ λέξεις μεσαιωνικαὶ καὶ ἀρχαῖαι, μὴ παραδοθεῖσαι ἔξ ἄλλων ἰδιωμάτων. Οὕτως ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Lagarde γενομένῃ μεταφράσει περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ Καππαδοκικὸν ἰδίωμα ἀναγινώσκειται: «*Λέει ὁ χότζας Ἔρχεται ὁ ταρός μου*» = Ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστιν» Ματθ. 2, 18, «*Ἄ τότε τὸν ταρό ὁ Χριστὸς εἶπεντι ἀτζέινους*» = Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς» Ματθ. 22, 31.

¹) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης δηλοῦται προφανῶς τὸ κοινῶς λεγόμενον *μικρὸ καλοκαίρι* ἢ *γαϊδουροκαλόκαιρο*, δηλ. ὁ περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου καὶ ἀρχῆς Νοεμβρίου χρόνος.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν παλαιότητα τῶν ὀνομάτων τούτων. Ἐὰν δὲ τεχνολογήσωμεν τὸ *ταρός*, θὰ ἐλέγομεν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο σημαίνει *καιρός*, τὰ δὲ ὀνόματα *καλοκαιρία*, *κακοκαιρία* κτλ. εἶναι σύνθετα ἐξ αὐτοῦ, καθὰ ἀκριβῶς τὸ *καλοκαιρία* καὶ *κακοκαιρία* ἐκ τοῦ *καιρός*. Ὅμοίως τεχνολογῶντες τὸ *ἄταρος*, ὅπερ κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ προώρως γεννηθέντος νηπίου ἢ ζῶντος ἢ ῥοῦ, θὰ ἐλέγομεν ὅτι εἶναι ἐπίθετον ἐκ τοῦ ἀποφατικοῦ *ἀ-* καὶ τοῦ οὐσ. *ταρός*, καθὰ τὸ *ἄκαιρος* ἐκ τοῦ *ἀ-* καὶ τοῦ *καιρός*. Καὶ καλῶς θὰ ἐλέγομεν.

Ἄλλὰ παρὰ ταῦτα λέγεται *μονόταρος* ἐν Μ. Εὐβοίᾳ (Κονίστραις κ.ἄ.) = ὀλοκληρος. ἀκέραιος, οἷον «*ἔφαγε ἓνα καρβέλι ψωμί μονόταρο*», *ἔβαλε τὴν κόττα νὰ βράσῃ μονόταρη* = ἀκεραίαν, ἀκομματίαστην. Ἐνταῦθα δηλ. τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *ἀτόφνος*, *μονόβολος*, ὡς λέγεται αὐτόθι, ἤτοι ἡ ἔννοια τοῦ καιροῦ οὐδὲ πόρρωθεν ὑπάρχει. Νὰ διαστείλωμεν αὐτὰ ὡς ἄσχετα, θὰ ἦτο μᾶλλον ἀποφυγὴ περαιτέρω ζητήσεως.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τόσον εὐτυχέστερος ἀποβαίνει ὁ ἔτυμολογῶν, ὅσον ἀκριβέστερον ἔχει ἐξετασμένας τὰς χρήσεις καὶ σημασίας τοῦ ἔτυμολογουμένου. Οὕτω παρὰ τὴν ἀνωτέρω χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τούτου λέγεται αὐτόθι καὶ «*ἐπούλησα τὰ σταφύλια μονόταρα*», δηλ. *ὄλα μαζί*, οὐχὶ τμηματικῶς ἢ κατ' ἐπιλογήν. Ὅμοίως λέγεται καὶ ἐπὶ ἄλλων καρπῶν. Ἄλλὰ ἡ ἔννοια αὕτη δηλοῦται ἀλλαγῶν (ἐν Σπάρτῃ) διὰ τῆς λ. *μονοτάρι*, οἷον ἐνταῦθα θὰ ἔλεγέ τις «*ἐπούλησα τὰ σταφύλια, — τὰ πορτοκάλια μονοτάρι*». Ἐν Τσακωνίᾳ δὲ ἡ αὕτη ἔννοια ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἐπιρρήματος *μονοτάρον*¹ ἢ *μονοταρικά* (ὡς ἀπὸ ἐπιθέτου *μονοταρικός*), ὡς κοινότε-

¹) Καὶ ἐν Κρήτῃ λέγεται *μονοτάρον* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας καὶ παρὰ τοῦτο *μονιάρου* ὁμοίως. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθη ὁ Ἀθανάσιος Μπούτουρας ἐν *Φωνητικοῖς καὶ Ὀρθογραφικοῖς* τῆς Νεοελληνικῆς (1911) σελ. 38, ἐνθα ἐξετάζων τὴν ἐμφάνισιν τοῦ *ι* τῆς δευτέρας συλλαβῆς ἀντὶ τοῦ *ο* ἐδέχθη ὡς πρότερον τύπον τὰ *μονοτάρον*. Πῶς ὁμως ἔχει ἡ λέξις αὕτη παραγωγικῶς οὐδὲν λέγει. Ὁ Χατζιδάκις ἐπικρίνων τὴν πραγματείαν ταύτην τοῦ Μπούτουρα ἐν Ἀθηνᾶς 24 (1912) σελ. 47 κ.ἑ. ὁρθῶς μὲν ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τοῦ Μπούτουρα ἐν σελ. 61 ὅτι τὸ *μονιάρου* προήλθεν ἐκ τοῦ *μονοτάρον* «κατ' ἐξασθένωσιν τοῦ *ο* διὰ τοῦ *ου* εἰς *ι*», οὐχὶ ὁρθῶς ὁμως παρατηρεῖ ὅτι «κατ' ἀλήθειαν τὸ *μονιάρου* ἔχει τὸ *ι* ἐξ ἀναπτύξεως μεταξὺ *ν* καὶ *τ* ἐκ τοῦ *montare* ἐν τῇ φράσει *ὄλα μονιάρουν* = ὄλα ἀνέρχονται, συμποσοῦνται, ἐγένετο *ὀλομονιάρου* καθ' ὀλοκληρίαν, ἐντελῶς. Ἐν τούτῳ ἀνεπτύχθη τὸ *ι* ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις, πρβλ. *πινίγω*, *καπινός*, *βόλιτα*, *ψαλιτήρι*, *βαλιμένος* κλπ. ὅθεν *ὀλομονιάρου* καὶ ἄνευ τοῦ *ὀλο-* ἀπλῶς *μονιάρου*. Τοῦτο δὲ μόνον ἤκουσα ἐγὼ ἐν Κρήτῃ. Ἐκ τούτου δὲ ἐγένετο *μονοτάρον*, ἐπειδὴ τὸ *ο* εὐχρηστεῖ παρ' ἡμῖν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν συνθετικὸν φωνῆεν». Ταῦτα διδάσκει ὁ Χατζιδάκις.

Τὰ αὐτὰ περίπου ἐδίδαξε περὶ τῆς λέξεως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Στέφανος Ξανθοῦδίδης ἐν Χριστιανικῆς Κρήτης τόμ. 1 (1912) σελ. 339. Μετὰ δύο ἔτη ἐπανεξήτασε τὸ πρᾶγμα ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 26 (1914) Ἀρχ. σελ. 160 κ.ἑ., ἐνθα διδάσκει ὅτι ἡ λ. ὑπὸ τὸν τύ-

ρον θὰ ἔλεγέ τις *μαζεμένα* ἢ *χονδρικῶς*. Εἶναι προφανές ὅτι τὰ ἐπιρρήματα ταῦτα εἶναι ἀδελφὰ ἐτυμολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἐπιθ. *μονο-ταρος*. Ἄλλὰ πῶς ἔχει ἡ ὑπόστασις αὐτῶν;

Τὸ Λακωνικὸν *μονοτάρι* φέρει εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ἐπίρρημα *ἀπανωτάρι*, οἷον λέγεται ἐν Λακωνικῇ «*ἔβαλα τὰ ψωμιὰ ἀπανωτάρι*,» τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο. Τὸ *ἀπανωτάρι* δὲ τοῦτο ἀνάγει παραχρῆμα εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ἐπίθετον *ἀπανωτός*, διότι εἰς τὸν αὐτὸν τύπον λέγεται ἐπίσης «*ἔβαλα τὰ ψωμιὰ ἀπανωτά*» ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς σημασίας. Ἦδη προκύπτει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα, ποῖα εἶναι ἡ σχέσηις μεταξὺ τοῦ *ἀπανωτός* καὶ *ἀπανωτάρι*; Προφανῶς τὸ *ἀπανωτάρι* θὰ θεωρηθῆ οὐδέτερος τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ *ἀπανωτάρης*, τοῦτο δὲ παράγωγον τοῦ *ἀπανωτός* καὶ τῆς καταλήξεως *-αρις*. Κατὰ τὸ *ἀπανωτάρι* = *ἀπανωτά* ἐσχηματίσθη προφανῶς καὶ τὸ *μονοτάρι* = *μονοτρόπως*, συνολικῶς ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *μόνος* = *μονότροπος*. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη σημασία αὐτοῦ μαρτυρουμένη ἀπὸ πλείστων τύπων τῆς σήμερον λαλουμένης. Καὶ ὁ Γεράσιμος Βλάχος (Θησ. ἐν λ.) ἐπίσης ἐξηγεῖ *omnino, totalmente*, ἔτι ὁ Legrand καὶ ὁ Lowndes. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Σομαβέρα παρεχομένη σημασία, *ἀμέσως, praesto*, προκύπτει κατ' ἐξέλιξιν, μαρτυρεῖται δὲ ἀπὸ τριῶν μόνον τύπων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. Λέγεται δὲ καὶ θηλυκὸς τύπος *ἀπανωταρέα*¹ ἐν Κυθήροις, οἷον «*φόρτωσα τὸν γάϊδαρο, τῶβαλα*

πον *μονιάρου* καταλέγεται ἐν Βλάχου Θησαυρῷ, παρὰ Σομαβέρα, παρὰ Πασπάτη ἐν Χιακῷ Γλωσσαρίῳ, ἔτι δὲ ὅτι περὶ τοῦ πράγματος διέλαβεν ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτων τόμ. 4 σελ. 393, ὅστις διδάσκει ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ *μόνη τῆ ὥρα* ἢ *μόνον τώρα*. Προσέθεσε πρὸς τούτοις ὁ Ξανθουδίδης ὅτι ἐσχηματίσθη ἐν Κρήτῃ καὶ ρῆμα *μονιταρίζω* = *ἀνταμώνω, σμίγω, μεταβατικῶς* καὶ *ἀμεταβάτως*, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ἐπιθ. *μονιταριστός*, οἷον «*ἦρθανέ μας ὄλα τὰ καλά μονιταριστά* = ὁμοῦ, ἀθρόως.

Τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ὑφ' ἡμῶν ἐπίθετον *μονοτάρος* καὶ τὸ ἐπίρρημα *μονοτάρι* λύουν τὸ πρόβλημα τῆς προτερότητος μεταξὺ τῶν Κρητικῶν τύπων. Τὸ Κρητικὸν καὶ Τσακωνικὸν *μονοτάρου* εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ Λακωνικοῦ *μονοτάρι*, τὸ δὲ Ἰταλικὸν ρῆμα *montare* εἰς τὸ ὁποῖον κατέφυγον ὁ τε Χατζιδάκης καὶ ὁ Ξανθουδίδης οὐδεμίαν ἔχει σχέσηιν πρὸς τοῦτο. Ὁ φθόγγος *ι* τοῦ τύπου *μονιάρου* δύναται νὰ ἔχη ἀναλογικῶς ὑποθέτομεν ὅτι ἡ μεταβολὴ ἐγινε κατὰ τὸ *μονήμερα*—*μονημερίς* παρὰ τὸ *μονομερίς* ἢ κατ' ἄλλο τοιοῦτον.

Εἰς τὰ τοῦ Χατζιδάκη καὶ τοῦ Ξανθουδίδου ἀντεῖπεν ὁ Ν. Π. Ἀνδριώτης ἐν Λεξικογρ. Ἀρχείου τόμῳ 2 (1940) σελ. 150 κ.ε. Ἀποδέχεται δ' οὗτος τὴν γνώμην τοῦ Hesselring καὶ Pernod (Roémans Prodrômiques σελ. 251), ὅτι πρόκειται περὶ συνθέτου λέξεως, τῆς ὁποίας δευτέρον συνθετικὸν εἶναι ἡ λ. *ταρός* = *καιρός*. Ἐξετάζων δὲ περαιτέρω τὸν τύπον *μονοτάρου* παραβάλλει διὰ τε τὴν σύνθεσιν τῆς λέξεως ἐκ τοῦ *μόνος* καὶ διὰ τὴν κατὰ γενικὴν ἐκφορὰν πρὸς τὰ ἐπιρρήματα *μονοβραδυνῆς, μονομιᾶς, μονοκοπανιᾶς* κ.ἄ.

¹) Τὸ *ἀπανωταρέα* τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ ἀνωτέρω Καρπάθια *γλυκοταρέα* καὶ *ἀπαλοταρέα*, λέγονται παρὰ τοὺς τύπους *ἀπανωταρία, γλυκοταρία* καὶ *ἀπαλοταρία*. Περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἀλλοῦ.

κι' *ἀπανωταρέα*», και *ἀπανωταριά* ἐν Πελοποννήσῳ¹. Φερόμεθα ἄρα πρὸς τὸν ἀδιάφθορον τύπον *ἀπανωταρία*, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη τὸ ὄνομα *ταρός* = *καιρός*. Εἶναι δὲ ὁ τύπος οὗτος τὸ ἀφηρημένον τοῦ *ἀπανωτάρις* ἢ *ἀπανωτός* και σημαίνει τὸ νὰ εἶναι τι ἀπανωτό, ἀπάνω ἀπὸ ἄλλα, ἢ και θηλ. τοῦ *ἀπανωτάρις*.

Κατὰ τὸ *ἀπανωτάρις* ἐλέχθη και *ἐξωτάρις-ξωτάρις* πρὸς δήλωσιν τοῦ ἔξω, ἐκτὸς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, διαμένοντος (Ἀραχόβη Παρνασσοῦ, Καρύστῳ, Κύθνῳ² κ.ἄ.) και ἰδίᾳ τοῦ βοσκοῦ. Ὅμοίως ἐλέχθη ἐν Ἀραχόβῃ και *ἀλλοταριά* ὡς ἔξ ἀρσενικοῦ *ἀλλοτάρις* πρὸς δήλωσιν τῆς ἔξ ἄλλου τόπου καταγομένης γυναικός, ὡς ἤδη παρετηρήσαμεν ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 45 (1933) σελ. 358. Ἦτοι ἐνταῦθα ἀπεκόπη ἀπὸ τοῦ *ἀπανωτάρις* και τοῦ *ἀπανωταριά* ὁλόκληρον τὸ τέλος *-τάρις* και *-ταριά* ὡς κατάληξις, καθ' ἣ ἀπεκόπη τὸ *-τικός* ἀπὸ ὀνομάτων, ὁποῖον τὸ *πολιτικός*, *δημοτικός* κττ. διὰ τοῦ ὁποῖου ἐσχηματίσθησαν τὰ μεταγενέστερα *ἐξωτικός*, *ἐσωτικός*³, ὅθεν και τὸ κοινολεκτούμενον τὰ *σωτικά μου* (= τὰ σπλάγχνα μου). Ὅμοίως ἐσχηματίσθη και τὸ ὄνομα *κατωτάρι* ἐκ τοῦ ἐπιρρ. *κάτω* και τῆς κατάληξεως *-τάρι* πρὸς δήλωσιν τῆς *κάτω πέτρας* τοῦ μύλου (Ἀθηνᾶς 25, 1913, 258). Και ἐκ τοῦ ὀνόματος *μοῖρα* = ἵπποτικὸν τιμάριον, φέουδον, ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα *μοιρατάρις* = φεουδάρχης, φερόμενον ἐν τῇ συνθήκῃ Ἐνεϊῶν και Καλλιέργου, συνταχθεῖση περὶ τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰῶνος (βλ. Ἀθηνᾶς 14, 1902, 320). Εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀναφέρεται και τὸ *μειταρίες* = *μεισιτεῖαι*, ὡς ἀπὸ τοῦ *μεισιτάρις*, ὅπερ ὁμως ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ *μεισίτης* και τῆς κατάληξεως *-αρις* (βλ. Χριστιανικῆς Κρήτης 1, 1912, 338).

Ὅπως κατὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ὀνόματος *ἀπανωτάρις* ἐλήφθη ὡς κατάληξις τὸ *-τάρις*, ὁμοίως ἦτο δυνατόν ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου *ἀπανωταρία* νὰ ληφθῇ ὡς κατάληξις δηλοῦσα τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τὸ *-ταρία* και νὰ σχηματισθοῦν δι' αὐτῆς τὰ ὀνόματα *καλοταρία* και *κακοταρία* πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας τοῦ *καλὸς* και *κακός*⁴, καθ' ἣ τὸ *καλωσύνη* και *κακωσύνη*⁵. Ὅπως ἐπίσης τὰ δύο ταῦτα, και ἰδίᾳ τὸ πρῶτον, περιορίσθησαν ἐπὶ τοῦ καιροῦ, ὅθεν και ρῆμα *καλωσυνεύει* = γίνεται καλὸς καιρός, εὐδιάξει, οὕτω και τὸ *καλοταρία* και *κακοταρία* περιορίσθησαν ἐπὶ τοῦ καιροῦ και συνέπεσον ἐντελῶς πρὸς τὸ *καλοκαιρία*

¹) Βλ. Χατζ. ΜΝΕ 2, 263.

²) Βλ. Ἀγγελικὴν Κόλια ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 45 (1933) σελ. 262.

³) Περὶ τοῦ πράγματος βλ. Γ. Χατζιδάκι Γενικῆς Γλωσσικῆς σελ. 158.

⁴) Ὅμοίως ἔχουσι και τὰ Καραπαθιακά *ἀπαλοταρία* και *γλυκοταρία* πρὸς τὰ ἐπίθετα *ἀπαλὸς* και *γλυκός*.

⁵) Οὕτω και παρὰ Δουκαγκίῳ ἐξηγεῖται τὸ *κακοταρία* διὰ τοῦ *κακότης*, και αὕτη εἶναι ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως.

καὶ κακοκαιρία. Ὅπως δὲ νοεῖται καλοκαιρία = καλὸς καιρὸς, κακοκαιρία = κακὸς καιρὸς, οὕτω νοεῖται καὶ καλοταρία = καλὸς ταρὸς, κακοταρία = κακὸς ταρὸς, καὶ ἐπομένως ταρὸς = καιρὸς, ὅθεν ἄταρος = ἄκαιρος, πρόωρος, ἀτελής¹.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κακοταρία (δηλ. κακότης) ἐκδηλοῦται καὶ διὰ πνοῆς ἰσχυροῦ ἀνέμου², τὸ ταρὸς λαμβάνει τὴν σημασίαν ἄνεμος ἢ ἀέρας, ὅθεν λέγεται ἐν Κρήτῃ «κάμνει δυνατὸ ταρὸ καὶ δὲν ἀλέθει ὁ μύλος». Καὶ ἡ φράσις ἄρα «πάει ταρὸς» = πάει τρέχοντας, οὕτω νοητέα, φεύγει ταχέως ὡς ἄνεμος, πρβλ. τὴν φρ. «ἄνεμος ἔγινε» ἄλλως «ἄφαντος ἔγινε» = ταχέως. Λέγεται πρὸς τούτοις ἐν Κρήτῃ: «φυσᾶ ταρὸς στή μιὰ μεριά, φυσᾶ ταρὸς στήν ἄλλη» καὶ «παίρνει ὁ ταρὸς τὰ ρουχὰ μου κι' ἀέρας τὰ μαλλιὰ μου». Ἀλλὰ ἡ κακοταρία ἐκδηλοῦται καὶ δι' ἰσχυροῦς βροχῆς, οἷον λέγεται «μᾶς ἔπιασε νὰ κακοταριά (Καλοσκοπῆ Παρνασίδος). Ἐντεῦθεν: «ἔπιασε ἕνας ταρὸς!» (Βουρβούροις Πελοπν.) = μιὰ δυνατὴ βροχή.

Ἀπὸ τῆς ἐτυμολογικῆς σημασίας ἄταρος = ἄκαιρος προκύπτει συνεκδοχικῶς ἡ σημασία τοῦ ἀκατίστατος, ἄτακτος, ἄλλοπρόσαλλος, οἷον λέγεται: «καημένε ἄταρε, δὲ ὑποφέρεσαι» (Κονίστραις). Ἐντεῦθεν προκύπτει καὶ ἡ σημασία τοῦ ταρὸς = καλὴ ὄψις ἐπὶ ὑφάσματος, οἷον λέγεται: «ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ ταρὸς του;», «νὰ ὁ ταρὸς του, νὰ καὶ ἡ ἀνάποδὴ του» (αὐτόθι). Λέγεται ἐπίσης ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τόπου, οἷον «ἄταρος τόπος», «ἄταρο σπίτι», ἄλλως «ἄβολο σπίτι». Ἐντεῦθεν κατὰ τὸ σχῆμα ἄβολος - βολεῖ ἐλέχθη ἄταρος - ταρεῖ, οἷον «δὲ μοῦ ταρεῖ νὰ περάσου» ὅπως καὶ «δὲ μοῦ βολεῖ νὰ περάσου». Ὅπως δὲ παρὰ τὸ βολεῖ λέγεται ἐνταῦθα βολεύου = εὐθιτῶ, οὕτω παρὰ τὸ ταρεῖ ἐσηματίσθη τὸ ρῆμα ταρεύου καὶ ταρίζου ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας, οἷον «ἐννοια σου, τσαὶ γὼ τότε ταρίζου»,

¹) Ἐν Λεξιλογικαῖς Σημειώσεσι τοῦ Κοραῆ, ἐκδοθείσαις τὸ 1934 (Ἀθῆναι) σελ. 28 ἀναγινώσκειται: «κακοτερία (S). Mira forma κακότερος comparativo; sed magis adhuc mirum est verbum κακοτερεύω, quod usurpant proprie de aegro in pejus mente».

Ὅντως παρὰ S (omavera) ἀναγινώσκειται: «κακοτερία ἢ, peggioramento, peggioranza, peggiorita» καὶ παρὰ τοῦτο: «καλοτερία, migliorarsi il tempo».

Εἶναι προφανὲς τὸ σφάλμα τοῦ Σομαβέρα ἐκλαβόντος τὸ καλοτερία καὶ καλοτερίζω ὡς παράγωγα τοῦ συγκριτικοῦ καλότερος, οὐδαμῶθεν μαρτυρουμένου. Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τῶν ὀνομάτων κακοταρία καὶ καλοταρία, τὰ ὅποια κακῶς ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Σομαβέρα, ἂν δὲν ἐγράφησαν, ὡς ποραδίδονται, κατ' ἐσφαλμένην ἀποκατάστασιν. Ὀλιγώτερον θὰ ἦτο πιθανὴ ἡ ὑπόνοια ὅτι οἱ παραδιδόμενοι τύποι ἐλέγοντο παραλλήλως πρὸς τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας. Ρῆμα κακοτερεύω ἐκ τοῦ κακότερος ἦτο δυνατόν νὰ σχηματιθῆ κατ' ἡ χειροτερεύω ἐκ τοῦ χειρότερος. Ἀλλὰ τοιοῦτον ρῆμα δὲν μαρτυρεῖται.

²) Μαρτυρεῖται καὶ κακοτάρις = δυσήνεμος (K. Sathas, Documents inedits 4, Paris 1883, XLV), ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνύμιον Κακοτάρι (τὸ) ἐν Ἀχαΐᾳ, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Δημ. Γεωργακάς ἐν Byzantinischer Zeitschrift 31, 364.

«δὲν ταρίζεσαι, καημένε¹, καθ' ἃ καὶ «δὲ βουλεύεσαι», «τάραψε χάμω!» (Αἰγιαλεία) = ἤσύχασε, κοιμήσου, «δὲ θὰ ταρέψης ἐπὶ τέλους!» (αὐτόθι). Ἐκ τοῦ ῥήματος *ταρεῖ* ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίρρημα *ταρετὰ* (Κουρουνίω Εὐβ.), οἷον «ἐν εἶναι *ταρετὰ* νὰ καθίσῃ κανεῖς», καθὰ ἐκ τοῦ *θαρρῶ* τὸ *θαρρετὰ* (= μετὰ θάρρους).

Εἰς τὸ ἐπίρρ. *μονοτάρι* στοιχεῖ τὸ *μονοταρικὰ* = ὅλα μαζί, ὅθεν *μονοταρικός*, ἔτι δὲ τὸ *μονόταρα* = ὅλα μαζί, ὅθεν *μονόταρος* = μονότροπος, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ὀλόκληρος, ἀκέραιος, ὡς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν. Λέγεται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, οἷον *μονόταρος ἄντρας - μονόταρη γυναῖκα* πρὸς δήλωσιν τοῦ παχέος, τοῦ ἀκόμψου καὶ ἀλγίστου, ἰδίᾳ κατὰ τὸ βάδισμα².

Ταῦτα καθ' ἄδρομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν συστοίχων τούτων λέξεων. Ἀποβλέποντες ἤδη τοῦτο μὲν εἰς τὴν ποικιλίαν αὐτῶν τε καὶ τῆς σημασιολογικῆς ἐξελίξεως, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς χρήσεως, ἥτις μαρτυρεῖται ἐν Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ἐν Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ, ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ Στερεῇ Ἑλλάδι³, ὀφείλομεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ γλωσσικοῦ τούτου στοιχείου εἶναι ἱκανῶς παλαιότερα τοῦ 10ου αἰῶνος, ὅποτε τὸ πρῶτον μαρτυρεῖται. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρῶτα εἰς -*άριος* ὀνόματα, τά τε κατὰ μεταγραφὴν τῶν Λατινικῶν, οἷον *νοτάριος* <notarius, *κελλάριος* <cellarius, *ὀρδινάριος* <ordinarius κτλ. καὶ τὰ ἐξ Ἑλληνικῶν θεμάτων, οἷον *σπαθάριος*, *σχολάριος* κτλ. μαρτυροῦνται ἀσφαλῶς τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ χρόνος οὗτος ὡς τὸ ἐγγύτατον χρονικὸν ὄριον τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὀνομάτων *κακοταρία*, *καλοταρία* καὶ τῶν ὁμοίων.

Ἦδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου τούτου. Ἡ παρ' Ἑσυχίῳ γλῶσσα «*ταρόν* ταχὺ» ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς ἡμέτερον *ταρός*; Ἐἶδομεν ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ λέξει τῶν συστοίχων ἀνευρίσκομεν τὴν σημασίαν *ταχύς*. Εἶναι ἄρα αἱ

¹) Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἐξελίσσειται συνεκδοχικῶς, οἷον λέγεται «*ὄντες ταρίζουνε οἱ ἐλλῆς*» (Αὐλωναρίῳ Εὐβ.) = ὅταν ἔχουν καλὸν καρπὸν, «*φέτου ἦτανε ταρισμένα τὰ πράματα*» (Στροπῶνες Εὐβ.) = ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐπὶ τῶν ποιμνίων, «*μπῆκι ὁ γέροντος μπροστὰ κι τάρισι ὁ χουρός*» (Μετόχι Εὐβ.) = ἐτακτοποιήθη, «*καλὰ ταρίστηκα ἴγῳ*» (αὐτόθι) = καλῶς ἐτακτοποιήθη.

²) Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης λέγεται ἐνιαχοῦ (Κύμη) καὶ *ἀτόβολος*, ἦτοι *αὐτόβολος*, τοῦ πρώτου συνθετικοῦ αὐτὸς λαμβανομένου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *μόνος* (βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς, 1, 140 κ.έ.), ἄλλως *μονόβολος* καὶ *μονοτόβολος* (Κύμη, Τριπόλει κ.ἄ.) καὶ *ισοτόβολος* (Τριπ.), τῆς συλλαβῆς τὸ ἐν τῇ προπαραληγουσῇ ἀνακνύσασθαι διὰ τὴν πρὸς τὸ *ἀτόβολος* σύμφυρσιν. Νοεῖται καθ' ὅλου διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τὸ ἀνεπεξέργαστον, τὸ ἀκόμψον, καὶ εἰδικότερὸ ἴσο πάνω, ἴσο κάτω, οἷον ἐπὶ ἀγγείων *κυλινδρσοειδῶν* (Τριπόλει). Περὶ τὸ ἀρχαῖον *αὐτόξυλος*.

³) Δύναται νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι καὶ ἄλλοθεν θὰ ῥησαυρισθῇ τὸ ὄνομα τοῦτο· διότι τὸ πλεῖστον τῆς ἰδιωματικῶς λαλουμένης γλώσσης εἶναι ἀνεξέταστον.

δύο ὁμώνυμοι λέξεις σημασιολογικῶς ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλας, δι' ὃ ἡ Ἑσυχιακὴ γλῶσσα πρέπει νὰ κριθῆ καθ' ἑαυτήν¹.

Ὁ Schmidt, ἐκδίδων τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς ἀνωτέρω, ἀποδέχεται ἐν ὑποσημειώσει τὴν γνώμην τοῦ Ruhnkenius: «(σ')τραρόν' ταχύ», ὅστις θεωρεῖ ὡς διττογραφίαν τὴν κατωτέρω γλῶσσαν: «τραρόν' [τρ]αχύ», ὅπου ἐπίσης παρατηρεῖ ὁ Schmidt «[ρ]delevi. Doricum enim est pro τρηρόν - δτρηρόν, ut vidit Ruhnkenius». Ὡς παραλλαγὴν δὲ αὐτῆς θεωρεῖ καὶ τὴν γλῶσσαν «τρηρόν' ταχύ», τὴν ὁποίαν ὀρθῶς ἐκμαιεῖ ἐκ τῆς γλώσσης τρη[ι]ρόν, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 91.

Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ Γραμματικῇ τοῦ Brugmann - Thumb σελ. 146 διδάσκειται ὅτι τὸ λῆμμα ταρόν προῆλθεν ἐκ τοῦ τραρόν κατ' ἀνομοίωσιν, τοῦτο δὲ πάλιν ἐκ τοῦ τρηρόν - δτρηρόν. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀνομοίωσις αὕτη δὲν εἶναι πιθανή, διότι οὕτω θὰ μετεβάλλετο σπουδαιῶς τὸ φωνητικὸν ἴνδαλμα τῆς λέξεως, ὥστε νὰ ἀποξευχθῆ τῆς σημασίας αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Ruhnkenius ὡς ἀνωτέρω αὕτη ἐξετέθη. Εἴχομεν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ μεταγενεστέρου ποιητοῦ ὁ τύπος δτταρόν κατὰ ζῆλον Δωρικόν, οὐχὶ δὲ ὡς λέξις διασωθεῖσα ὑπὸ τῆς παραδόσεως καὶ ὅτι ἄρα ἡ παράλειψις τοῦ ἀρκτικοῦ ο ὠφείλετο εἰς ἀντιγραφικὸν σφάλμα, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῆς λέξεως ἄνευ τοῦ ἀρκτικοῦ ο καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ «τρηρόν' ταχύ» πείθει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος.

Καθ' ὃν τρόπον τὸ ταρός ἀπεκόπη ὡς ἰδία λέξις αὐτοτελής, οὕτω προσέκυσαν δύο γλῶσσαι τοῦ Ἑσυχίου: «μωνιόν' μάταιον, ἀχρεῖον»² καὶ «μωνιή' ὀλιγωρία» ὡς ἀπορῶγες τῆς Ὀμηρικῆς λέξεως μεταμώνιος. Ὁμοίως ἀπὸ τῆς Ὀμηρικῆς ἐπιτάρροθος - ἀπεκόπη ἢ παρὰ Λυκόφρονι ἀπαντῶσα τάρροθος ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας.

Περίληψις τῶν ἀνωτέρω.

Ἡ κατάληξις τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης -άρις προελθούσα ἐκ τε τῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταγραφομένων Λατινικῶν ὀνομάτων εἰς -arius, οἷον cellarius - κελλάριος, ordinarius - ὀρδινάριος κτλ. καὶ ἐκ τῶν διὰ τῆς καταλή-

¹) Τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Χατζιδάκι περὶ τῆς γλώσσης ταύτης ἠμφεσβήτησε πρῶτος ὁ Thumb ἐν Griech. Sprache im Zeitalter des Hellenismus σελ. 91, ἀποδεχθεὶς τὴν κατωτέρω γνώμην τοῦ Ruhnkenius.

²) Ὄρθῶς παρατηρεῖται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐκδόσει τοῦ Ἑσυχίου: «Finxit poeta Alexandrinus propter... μεταμώνια». Ὁ δὲ τύπος μωνιή ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἰωνικὸς τύπος τοῦ θηλυκοῦ ἐπὶ ἀφηρημένης ἐννοίας, καθ' ἃ τὸ δεξιῆ = ὑπόσχεσις.

ξεως ταύτης σχηματισθέντων Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *σπαθάριος*, *σχολάριος* κτλ., σημαίνει τὰ ἀνήκοντα ἢ τὰ προσαρμοζόμενα εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ θέματος δηλούμενον.

Διὰ τῆς καταλήξεως ταύτης, ἐξελληνισθείσης ἐν τῇ χρήσει, ἐσχηματίσθησαν ἄλλα τε πολλά καὶ τὸ ἀπανωτάρις ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ἀπανωτός καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ ἀπανωταρία καὶ ὡς θηλυκὸν αὐτοῦ καὶ ὡς ἀφηρημένον.

Ἀποχωρισθεισῶν δὲ ἐκ τούτων τῶν καταλήξεων -τάρις καὶ -ταρία, ἐσχηματίσθησαν δι' αὐτῶν τὸ ἐξωτάρις ἐκ τοῦ ἔξω καὶ τὸ ἄλλοταρία ἐκ τοῦ ἄλλος καὶ ἄλλα. Ὅπως δὲ τὸ ἀπανωταρία σημαίνει τὸ νὰ εἶναι τι ἀπανωτό, οὕτω ἐσχηματίσθη καὶ τὸ καλοταρία = τὸ νὰ εἶναι τι καλὸν καὶ κακοταρία = τὸ νὰ εἶναι τι κακόν. Λεγόμενα δὲ τὰ δύο ταῦτα οὐσιαστικά κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ καιροῦ κατέστησαν ἰσοδύναμα πρὸς τὸ καλοκαιρία καὶ κακοκαιρία. Ὡς προκύπτει δὲ ἐκ τούτων ὡς δεύτερον συνθετικὸν τὸ καιρός, οὕτω προέκυψε καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ ταρός ὡς ὄνομα ἰσοδύναμον τοῦ καιρός.

Οὕτω νομισθέντος τοῦ ταρός ὡς αὐτοτελοῦς ὀνόματος, ἐσχηματίσθησαν ἐξ αὐτοῦ νέα ὀνόματα, οἷον ἄταρος, ταρεῖ, ταρίζω. ταρεύω καὶ εἶ τι ἄλλο.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἑσυχιακὴ γλῶσσα ταρός, ἐπιθετικὴν ἄλλως ἔννοιαν ἔχουσα, οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὸ ὡς ἀνωτέρω προκῦψαν οὐσιαστικὸν ταρός = καιρός.

Κατὰ δὲ τὸ ἀπανωτάρι = ἀπανωτὰ ἐκ τοῦ ἀπανωτός ἐσχηματίσθη τὸ μονοτάρι = μονοτρόπως ἐκ τοῦ μόνος. Ἐκ δὲ τοῦ μονοτάρι προέκυψεν ὁ τρόπος μονοτάρον καὶ μονιάρου.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Α΄.

Ἴνα ἡ πραγματεία αὕτη καταστῆ ὠφελιμωτέρα εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς φιλολογίας, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐν στενωτάτῃ περιλήψει παρατηρήσεις τινὰς παλαιογραφικὰς καὶ κριτικὰς λίαν χαρακτηριστικὰς καὶ ἐπομένως διδακτικὰς τοῦ τρόπου, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀποκατάστασις ἐφθαρμένων ἀρχαίων χωρίων βιβλίων.

1. Οὕτω ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου παραδιδόμενη γλῶσσα «κοττεῖν» τύπτειν, διορατεῖν» διορθοῦται εἰς «κόπτειν» τύπτειν ἢ θραύειν», ἦτοι ΚΟΠΤΕΙΝ· ΤΥΠΤΕΙΝ ἢ ΘΡΑΥΕΙΝ, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψεν ἡ ἐσφαλμένως παραδοθεῖσα διὰ τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις σύγχυσιν τῶν γραμμάτων ΠΤ καὶ ΤΤ, Υ καὶ Τ, Θ καὶ Ο καὶ ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τοῦ ἦ καὶ τοῦ δ.

2. Ἡ γλῶσσα «κούαγμα» σκῆμα» εἰς «καύαγμα» σχίσμα» διὰ τὴν σύγχυσιν

τῶν διφθόγγων *au* καὶ *ou* ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ καὶ τῶν γραμμάτων *K* καὶ *X*, $\frac{2}{3}$ *H* καὶ *IC* ἐν τῇ μεγαλογραμμιάτῳ γραφῇ.

3. Ἡ γλῶσσα «*κούνημα* κόκων ἢ ὁ κύων» διορθοῦται εἰς «*κοίμημα* κοῦκων ἢ οἰσῶν» διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν διφθόγγων *oi* καὶ *ou*, τοῦ *M* καὶ *N*, τοῦ *K* καὶ *IC* (*OICYQN-OKYQN*), συνάπτεται δὲ ὡς συνέχεια τῆς προηγουμένης γλώσσης «*κουμάσι* τὸ τῶν ὀρνίθων οἴκημα» καὶ οὕτω ἀποτελεῖται γλῶσσα ἄρτιον διανόημα παρέχουσα».

4. Ἡ γλῶσσα «*λαλύνει* πάσσει, πατεῖ» διορθοῦται εἰς «*ἀμύνει* πα(τά)σσει, παίει», ἦτοι *AMYNEI·PATACCEI·PAIEI*, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψεν ἡ ἐσφαλμένως παραδοθεῖσα διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων *A* καὶ *Λ*, *M* καὶ *ΑΛ*, *T* καὶ *I*. Λεπτομερείας τῆς διορθώσεως τῶν τεσσάρων τούτων γλωσσῶν βλ. Ἐθηνᾶς τόμ. 30 (1919) σελ. 11 κ. ἔξ.

5. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου παραδίδεται: «*ἄμοργμα* ἄρτυμα», ἥτις διορθοῦται εἰς «*ἀρμόγαλα* ἄρτυμα», ἦτοι *ARMOΓΑΛΑ* κτλ., ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ ἐσφαλμένως παραδοθὲν διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων *ΑΛ* καὶ *M*. Ἐπίσης παραδίδεται «*ἀρμοίματα* ἄρτύματα», ὅπερ διορθοῦται εἰς «*ἀρμογάλατα* ἄρτύματα», ἦτοι *ARMOΓΑΛΑΤΑ*, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ ἐσφαλμένον διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων *Γ* καὶ *I*, *ΛΑ* καὶ *M*. Ἐπίσης παραδίδεται κατωτέρω: «*ἄρωμαλα* ἄρτύματα . . . καὶ ἄρμώμαλα», ἔνθα τὸ *ἀρμώμαλα* τοῦτο εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος, ἀντὶ τοῦ ἀληθῶς γραφέντος *ἀρμόγαλα* διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων *γ* καὶ *μ* ἐν τῇ μικρογραμμιάτῳ γραφῇ. Λεπτομερείας βλ. Ἐθηνᾶς τόμ. 46 (1935) σελ. 213-216.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τοῦτο· ὅτι τὰς γλώσσας ταύτας ὑπὸ τὸ ἐπανορθούμενον λῆμμα *ἀρμόγαλα* ἐπραγματεύθη ὀλίγον πρότερον ἡμῶν ὁ διαπρεπὴς φιλόλογος *Albrecht von Blumentahl* ἐν βιβλιδίῳ αὐτοῦ ἐπιγραφομένῳ *Hesych-Studien* σελ. 25 κ. ἔ. Καταλήγει δὲ οὗτος εἰς συμπεράσματα ἐσφαλμένα διὰ τὴν διάφορον ἀσκουμένην μέθοδον ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν γλωσσῶν τοῦ Ἐσυχίου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς νεωτέρας ἰδιωματικῶς λαλουμένης Ἑλληνικῆς, ἥτις, ἀντιπροσωπεύουσα τὴν νεωτάτην περίοδον τοῦ μακροῦ βίου τῆς ἡμετέρας γλώσσης, χρησιμεύει πολλάκις ὡς κριτήριον τῶν προγενεστέρων αὐτῆς περιόδων, καθ' ἃ καὶ ἡ γνώσις ἐκείνων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ κατανοήσιν τῶν φαινομένων ταύτης.

6. Παρὰ *Θουκυδίδη* (2,77,4), προκειμένου περὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πλαταιῶν, ἡ φράσις «*φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε*», ὡς παραδίδεται, ὑπὸ τῶν χειρογράφων, εἶναι ἀκατανόητος καὶ ἄλλοι ἄλλως διορθοῦσι καὶ ἐρμηνεύουσιν. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι τὸ ἀποτελοῦν πέτραν σκανδάλου *ΑΠΑΥΤΟΥ* προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀληθῶς γρα-

φέντος ΑΠΛΑΤΟΝ λύει ὀριστικῶς τὸ πρόβλημα: «ἀφῆκε νὰ ἀνέλθῃ φλόξ ἀπροσπέλαστος».

7. Παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (3,23,5) καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἱστορήματος προκειμένου ἢ φράσις «κρύσταλλος ἐπεπήγει οὐ βέβαιος, ἀλλ' οἶος ἀπηλιώτου ἢ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον», πράγματα παρέχονσα εἰς τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ πολλαχῶς μεταβαλλομένη, κατανοεῖται ἀναμφισβητήτως διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ μᾶλλον πρὸ τοῦ συγκριτικοῦ ἢ καὶ δι' ἀναγνώσεως τοῦ οἶος ὡς οἶα, ἵνα λέγῃ: «ἀλλ' οἶα ἀπηλιώτου μᾶλλον (ἐνν. πνέοντος) ἢ βορέου ὑδατώδης». Περὶ ἀμφοτέρων τῶν χωρίων τούτων βλ. Ἐθνη τ. 45 (1933) σελ. 217 κ. ἑ.

8. Παρὰ Πλουτάρχῳ (Ἠθ. 162 E) ἀναγινώσκεται: «ἅπαντα δεύτερα τοῦ ζητεῖν τὸν φόνον ἐποιοῦντο ... καὶ τοῦτο μὲν ταχέως ἔπραξαν εὐρόντες τοὺς φονεῖς· αὐτοὺς τε γὰρ κατεπόντισαν καὶ τὴν οἰκίαν κατέσκαψαν». Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπραγματεύθησαν διαπρεπεῖς φιλόλογοι ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἥμισυ πιθανῶς. Ἐν τούτοις τοῦτο ἄριστα κατανοεῖται, ὅν ἐξαλειφθῆ ἢ μετὰ τὸ φονεῖς ἄνω στιγμή, μετατεθῆ δὲ ὁ σύνδεσμος γὰρ μετὰ τὴν μετοχὴν εὐρόντες, ἵνα λέγῃ: «εὐρόντες γὰρ τοὺς φονεῖς αὐτοὺς τε κατεπόντισαν κτλ.» Περὶ τούτων βλ. Ἐθνη τ. 48 (1938) σελ. 195 κ. ἑ.

9. Παρὰ Γαληνῷ (2,556 Kuhn) ἀναγινώσκεται: «ἄνθρωποι μὲν πολλοὶ συνεχῶς ἐπιπλοοκομιστὰι λέγονται· καλοῦσι γὰρ οὕτω τὴν κήλην κτλ.». Τὸ ἀκατανόητον ἐπιπλοοκομιστὰι ἀποκατεστάθη εἰς τὸ ἀληθῶς γραφὲν ἐπιπλοοκοιῆται-ἐπιπλοκηῆται, ληφθέντος ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ Μ πολλάκις λανθάνει τὸ ΙΑ, τὸ δὲ Η καὶ ΙC ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἀποκατασταθέντος τοῦ ἀληθῶς γραφέντος ἐπιπλοοκηῆται, εὐκόλως διορθοῦνται καὶ τὰ λοιπὰ σφάλματα τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον οὕτω ἀναγινώσκεται: «ἄνθρωποι μὲν [πολλοὶ] συνεχεῖς ἐπιπλοοκηῆται λέγονται· καλοῦσι γὰρ οὕτω τοὺς κηλήτας, ὅταν κτλ. Λεπτομερείας βλ. Ἐθνη τ. 48 (1938) σελ. 196 κ. ἑ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Β'.

Ἐν τῷ ἀξιολόγῳ βιβλίῳ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Κουγέα, ἐπιγραφομένῳ ὁ Καισαρείας Ἀρέθας (1913), σελ. 53 διδάσκεται ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων λεξιλογικῶν βοηθημάτων κατεῖχεν ὁ Ἀρέθας καὶ τὸν «Ἡσύχιον πληρέστερον τοῦ εἰς ἡμᾶς παραδοθέντος Μαρκιανοῦ» καὶ ἐν σελ. 56 «ὅτι κατεῖχε τελειότερον χειρόγραφον τοῦ εἰς ἡμᾶς παραδοθέντος Μαρκιανοῦ». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου παρατίθεται ἐν ὑποσημειώσει τὸ ἐξῆς παράδειγμα ἐκ τοῦ Ἡσυχίου: «σιληπορδεῖν, σιληπορδῆσαι»

στρογηιᾶν, ἀβρύνεσθαι», ὕπερ ἐν σχολίῳ τοῦ Ἀρέθᾳ εἰς Λεξιφάνην 21 τοῦ Λουκιανοῦ παρέχεται: «*σιληπορδεῖν παρὰ Σώφρονι τὸ στρογηιᾶν καὶ ἀβρύνεσθαι*», εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται καὶ ἡ πηγὴ τῆς γλώσσης. Προστίθενται δὲ αὐτόθι ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰ ἐξῆς: «Τοῦτο δὲ τὸ τελειότερον χειρόγραφον τοῦ Ἡσυχίου κατεῖχεν ἔτι καὶ ὁ μεταγενέστερος τοῦ Ἀρέθᾳ σχολιαστὴς τοῦ Λουκιανοῦ Δ». Πρὸς πίστωσιν δὲ τούτου γίνονται παραπομπαὶ εἰς τὰς διατριβὰς τοῦ *R. Winter*, de *Luciani scholiis quaestiones selectae*, Lips. 1908, καὶ τοῦ *C. Hebm*, de *Luciani scholiorum fontibus*, Marburg, 1908, ὅπου φαίνεται ὅτι διατυπῶνται τοιαύτη τις γνώμη περὶ πληρεστέρου ἢ τελειότερου χειρογράφου τοῦ Ἡσυχίου¹.

Εἰς ταῦτα δύνатаί τις νὰ ἀντίπη τὰ ἐξῆς· πρῶτον μὲν ὅτι ἡ ἐν τῷ σχολίῳ τῷ εἰς Λεξιφάνην προσθήκη τῆς πηγῆς, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ γλῶσσα *σιληπορδεῖν*, ἀποτελεῖ μὲν ἀναμφιβόλως πλεονέκτημα τῆς οὕτω διατυπωθείσης γλώσσης. ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πηγὴ τῆς γλώσσης ὑπῆρξε τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου. Οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τε σχολιαστὴς τοῦ Λεξιφάνους Ἀρέθᾳ καὶ ὁ θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου παρέλαβον αὐτὴν ἀπὸ διδάγματος τοῦ αὐτοῦ παλαιότερου γραμματικοῦ. Ἐπίσης οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Λεξικὸν παρέλαβεν αὐτὴν ἐκ τοῦ σχολίου τούτου τοῦ εἰς τὸν Λεξιφάνην, μὴ ὑπάρχουσαν τέως ἐν τῷ Λεξικῷ. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι οὐδεὶς δύνатаί νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἡ λ. *σιληπορδεῖν* εἶχε καταγραφῆ ἐν τῷ Λεξικῷ κατὰ τὴν πρώτην καταβολὴν αὐτοῦ, μολονότι αὕτη εἶναι ὄντως γλῶσσα, ἥτοι ἀηθεστέρα καὶ ἥττον γνωστή· διότι καὶ πολλαὶ ἄλλαι τοιαῦται λέξεις οὐδέποτε κατεγράφησαν εἰς αὐτό.

Καὶ τῶν σχολίων δὲ τοῦ Δ τῶν εἰς τὸν Λουκιανὸν πολλὰ μὲν συμπίπτουν ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει μετὰ Ἡσυχιακῶν γλωσσῶν, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Λεξικογράφου. Καὶ δὲν ἀποκλείεται μὲν ἡ χρῆσις τοῦ Ἡσυχιακοῦ Λεξικοῦ ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τούτου, ἀλλ' ἐπίσης δὲν δύνатаί τις νὰ ἀποκλείσῃ τὴν γνώμην ὅτι πολλάκις πρόκειται περὶ κοινῶν γνώσεων ἢ ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν διδάγματα παλαιῶν γραμματικῶν μὴ περισωθέντα εἰς ἡμᾶς.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὑπόστασιν τοῦ εἰς ἡμᾶς περισωθέντος Ἡσυχιακοῦ λεξικοῦ, εἵπομεν τὴν γνώμην ἡμῶν ἤδη ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 39 (1927) σελ. 221 κ. ἔ. ἔχουσαν οὕτως: «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸ κείμενον τοῦ Ἡσυχίου ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν λοιπῶν συγγραφέων, εἶναι κυρίως, ὅτι μικρὸν μόνον, ἴσως ἐλάχιστον, μέρος τοῦ παραδοθέντος κειμένου ἀνήκει εἰς τὸν φερόμενον συγ-

¹) Τὰς διατριβὰς ταύτας ζητήσαντες εἰς τὰς ἐνταῦθα βιβλιοθήκας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὔρωμεν.

γραφέα αὐτοῦ Ἑσυχίου, τὸ δὲ μέγιστον μέρος αὐτοῦ ἀνήκει τοῦτο μὲν εἰς τοὺς Περιεργοπένητας τοῦ Διογενιανοῦ (βλ. Christ, Ἱστορ. Ἑλλ. Λογοτεχν. τόμ. 2, § 631), οἵτινες ἀποτελοῦσι καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου λεξικοῦ, τοῦτο δὲ εἰς διαφόρους γραμματικούς σοφοὺς καὶ ἀσόφους ἢ καὶ ἀντιγραφεῖς, οἵτινες ἐπλουτίζον τὸ λεξικὸν διὰ προσθηκῶν κατὰ διαφόρους χρόνους ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του μέχρι ἴσως καὶ τοῦ 15ου αἰῶνος, εἰς ὃν ἀνήκει τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς περισωθὲν χειρόγραφον».

Αἱ λέξεις *ἀζάτη* = ἐλευθερία καὶ *ἀζάτος* = παλαιστής, ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Τουρκοπερσικῆς λέξεως *ἀζάτ* = ἀπελεύθερος, κατεγράφησαν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Ἑσυχίου πιθανῶς τὸν 10ον αἰῶνα. Ἡ λέξις *σερίτιον* = ταινία, ἀπὸ τῆς Τουρκοαραβικῆς *σερίτ*, εἰσῆλθεν ἴσως ἔτι βραδύτερον. Ἡ λέξις *πάλλα* = σφαῖρα, εὐρισκομένη εἰς κείμενα τοῦ ἐσχάτου Λατινισμοῦ, κατεγράφη καὶ αὕτη μετὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα».

«Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς φωνητικῆς συμπτώσεως ἀλλοτριωτάτων κατὰ τε ἐτυμολογικὴν ἀρχὴν καὶ σημασίαν ἀποδεικνύεται ἡ μεταγενεστέρα προσθήκη ἐρμηνευμάτων. Οὕτω τῆς γλώσσης «κυρίσει· κερατίζει, τύπτει μετὰ κεφαλῆς ἢ βοᾷ» τὸ τελευταῖον ἐρμηνεῦμα *βοᾷ* ἀνήκει, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Ρουγκήνιος, εἰς λῆμμα *κηρύσσει*. Ἐπίσης τῆς γλώσσης «ἴον· ἄνθος... καὶ μόνον» τὸ ἐρμηνεῦμα *μόνον* ἀνήκει εἰς λῆμμα *οἴον*. Ἐὰν τώρα ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὁ φθόγγος *υ* καὶ ἡ δίφθογγος *οι*, συμπεσόντα ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀπαγγελλόμενα ὡς περίπου τὸ Γαλλικὸν *u*, διεστέλλοντο τοῦ φθόγγου *i* μέχρι τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἐρμηνεῦμα *βοᾷ* εἰς τὴν γλῶσσαν *κυρίσει* καὶ τὸ ἐρμηνεῦμα *μόνον* εἰς τὴν γλῶσσαν *ἴον* προσετέθησαν μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα».

«Καὶ τὰ διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ λήμματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῶσι πάντα εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ λεξικοῦ ἢ εἰς προσθήκας τοῦ Ἑσυχίου. Τὸ ὄνομα *θις* τυγχάνει πραγματείας ἐννεάκις, ἦτοι ὑπὸ τὰ λήμματα *θεῖν*, *θεῖνες*, *θεινῶν*, *θίν*, *θῖνες*, *θινῶν*, *θινί* *θις* καὶ πάλιν *θις*... Ἐννοεῖται δ' ὅτι οὐδεὶς δύναται ὀρίση ἐπ' ἀκριβὲς τίνα εἶναι τὰ τῶν Περιεργοπενήτων, τίνα τὰ τοῦ Ἑσυχίου καὶ τίνα τὰ τῶν ἄλλων ἀγνώστων γραμματικῶν ἢ βιβλιογράφων».

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλα πολλὰ παραδείγματα δύναται τις νὰ καταλέξη τεκμήρια πλουτίσεως τοῦ λεξικοῦ ὑπὸ νεωτέρων χειρῶν. Οὕτω τὸ ρῆμα *λασκάρω*, ἀπαντῶν εἰς τὴν γλῶσσαν «*λασκάρει*· διαφεύγει» ἀνάγεται εἰς τὸ Ἰταλικὸν *lascare*, ληφθὲν ἴσως ἐπὶ Ἐνετοκρατίας (βλ. Ἀθηνᾶς 49,19 § 41), τῆς γλώσσης «*γυροτός*· σκυφτός» τό τε λῆμμα καὶ τὸ ἐρμηνεῦμα, περὶ ἧς βλ. ἀνωτέρω σελ. 66 § 34, ἢ γλῶσσα «*μετά*· ἔπειτα», διὰ τῆς ὁποίας παρέχεται εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπιρρηματικὴ σημασία καθ' ἣ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ἀπλουστέρων, (βλ. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 33 §

70), ἡ πρόθεσις *ἀντί*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καταλέγεται τὸ ὄνομα *ἀντίον* (τοῦ ὑφαντικοῦ ἴστοῦ), προσγραφέν, ὡς εἶναι ἐπόμενον, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς καταλήξεως *-ον* (βλ. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 9 § 16), ὁ μεταπλασμός τοῦ ἐπιθέτου *γλυκὸς εἰς γλυκός* καὶ ἡ ὑπὸ τούτου παραγωγή τοῦ ἀφηρημένου *γλύκα* = γλυκύτης (βλ. Ἀθηνᾶς 46, 1935, 221) ἀπόζουσιν ἐσχάτου νεωτερισμοῦ, ἡ ὑπὸ δευτέρας χειρὸς προστεθεῖσα σημασία τοῦ *ράθυμος* «ἄλλοι ἐπὶ τοῦ μεγάλου θυμοῦ κέχρηται τῇ λέξει» ἥτις στοιχεῖ εἰς τὴν ἰδιωματικῶς ἀπαντῶσαν σήμερον τοῦ *δργίλος* (καθὰ καὶ *ράθυμῶ* = *δργίζομαι*) ἡχεῖ νεωτερικόν τι.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν ἐτέρᾳ πραγματεῖᾳ ἡμῶν ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἑσυχίου (Ἀθηνᾶς 39, 1927, σελ. 220) εἶπομεν τὰ ἐξῆς: «Ἐπιλαμβανόμενός τις τῆς κριτικῆς ἀποκαταστάσεως παλαιοῦ κειμένου ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν εἶναι διττά· τοῦτο μὲν *παλαιογραφικά*, ἥτοι σφάλματα προερχόμενα ἐκ παραναγνώσεως διὰ τὴν ὁμοιότητα γραμμάτων τινῶν, τοῦτο δὲ σφάλματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ *εἰκαστικά*, ἥτοι σφάλματα ἐκ τῆς πλημμελοῦς ἢ ἀτυχοῦς ἀναπληρώσεως εἴτε γραμμάτων εἴτε λέξεων, ἐὰν αὐταὶ ἐγένοντο ἐξίτηλοι ἢ ὀπωσδήποτε ἀπετρίβησαν». Καὶ παρεστήσαμεν ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα διὰ παραδειγμάτων τινῶν.

Προσθετέον εἰς ταῦτα, ὅτι εἰς τὰ εἰκαστικά λάθη ὑπάγονται, ὅσα οἱ ἀντιγραφεῖς ἢ οἱ γραμματικοὶ κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως ἢ διορθώσεως τοῦ κειμένου μετέβαλον ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ἐν γένει ὅσα δὲν παρέχουν ὀρθὸν νοῦν ἔνεκα ποικίλων ἀντιγραφικῶν *συγχύσεων*, ὡς εἶναι ἡ ἀνακολουθία τῶν ἐννοιῶν ἔνεκα διασπάσεως τῆς σειρᾶς τῶν λέξεων, ἡ διαίρεσις μιᾶς γλώσσης εἰς δύο ἢ ἡ ἔνωσις δύο εἰς μίαν, ἔτι δὲ ἡ ἀνεπαρκὴς ἐξήγησις λέξεων ἢ σημασιῶν.

Ἦδη καταχωρίζομεν ἐνταῦθα πρῶτον μὲν πίνακα τῶν παλαιογραφικῶν σφαλμάτων ἐν ταῖς ἀνωτέρω γλώσσαις τοῦ Ἑσυχίου συμφώνως πρὸς τὰς ὑφ' ἡμῶν γενομένας διορθώσεις, δεύτερον δὲ παραδείγματά τινα εἰκαστικῶν σφαλμάτων, ὅσα ἐκ τῶν ἐξετασθεισῶν γλωσσῶν κρίνομεν κατάλληλα πρὸς ἄσκησιν τῶν περὶ τὴν κριτικὴν καὶ παλαιογραφίαν βουλομένων νὰ ἀσχοληθοῦν. Εἶναι δὲ αὐτονόητον, ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῶν σφαλμάτων δὲν εἶναι διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων αὐστηρῶς, ἀλλ' ὅτι πολλάκις πρὸς ἀποκατάστασιν λέξεῶς τινος φθαρείσης ἔχουν ἐφαρμογὴν ἀμφοτέρω τὰ εἶδη.

Α'. Παλαιογραφικά.

Παραδίδεται ὑπὸ τῶν χειρογράφων :

α	ἀντί η	: ἀζαχής	ἀντί ἀζηχής (Α—Η)
αλ	„ αμ	: δεδάλας	„ δεθμας (ΑΛ—Μ)
αμ	„ μα	: ἄμνον	„ μᾶλλον (ΑΜ—ΜΑ)
β	„ ρ	: ἀλεβεβᾶν	„ ἄνερευνᾶν (Β—Ρ)
δ	„ α	: ὀγδόδιον	„ ὀγδοαῖον (Δ—Α)
δ	„ ῥ	: θορατεῖν	„ ῥ θραύειν Ἐπιμ.
δ	„ θ	: δεδάλας	„ δεθμας
ε	„ η	: ἀζεχής	„ ἀζηχής (Ε—Η)
ι	„ γ	: ἀϊκλοι	„ ἄγκλοι (Ι—Γ)
η	„ ισ	: σκῆμα	„ σχίσμα (Η—ΙC) Ἐπιμ.
ι	„ ρ	: ἀχαιεῖ	„ ἀκαρεῖ (Ι—Ρ)
ισ	„ η	: ἐπιπλοοκομισταί	„ —κοιλῆται (ΙC—Η) Ἐπιμ.
κ	„ χ	: λακερὸν	„ λαχερὸν (Κ—Χ)
κ	„ ισ	: φοιστή	„ φοκτῆ (ΙC—Κ)
λ	„ α	: λαλύνει	„ ἄμύνει (Λ—Α) Ἐπιμ.
λ	„ ν	: ἀλεβεβᾶν	„ ἄνερευνᾶν (Λ—Ν)
λ	„ δ	: λάφνη	„ δάφνη (Λ—Δ)
μ	„ αλ	: ἄρμωγμα	„ ἄρμόγαλα (Μ—ΑΛ) Ἐπιμ.
μ	„ ιλ	: ἐπιπλοοκομισταί	„ κοιλήται (Μ—ΙΛ) Ἐπιμ.
μ	„ γ	: ἄρμώμαλα	„ ἄρμόγαλα Ἐπιμ.
μ	„ γν	: μαθου(αι)	„ γνάθοι
ν	„ λλ	: ἄμνον	„ μᾶλλον (Ν—ΛΛ)
ν	„ μ	: κούνημα	„ κοίμημα (Ν—Μ) Ἐπιμ.
ν	„ λι	: οὔνον	„ οὔλιον (Ν—ΛΙ)
νσ	„ λκ	: ἔνσων	„ ἔλκων (ΝC—ΛΚ)
ο	„ ο	: ἐξότολον	„ ἐξόπτυλον
οι	„ ο	: Σκιδίθης	„ Σκιδίθης
ου	„ αυ	: κούαγμα	„ καύαγμα
ου	„ οι	: κούνημα	„ κοίμημα
π	„ ιτ	: ἀλωπόχρους	„ ἀλφιτόχρους (Π—ΙΤ)
π	„ ωπ	: σίπτα	„ σιώπα
ρ	„ ι	: ἀπαίχεται	„ ἀπαίχεται - ἀπέχεται (Ρ—Ι)

σ	»	ε	: βάνουσος	ἀντί	κανάθεως (C—E)
τ	»	ι	: πατει	»	παίει (T—I) Ἐπιμ.
τ	»	πτ	: ἐξότολον	»	ἐξόπτυλον (T—ΠT)
ττ	»	πτ	: κοττειν	»	κόπτειν (TT—ΠT) Ἐπιμ.
ο	»	ο	: ἄλοκα	»	ἄλοκα
ο	»	θ	: βάνουσος	»	κανάθεως
ο=β	»	κ	: βάνουσος	»	κανάθεως
ο	»	οι	: φροστή	»	φροιστή
φ	»	ρ	: γαφυτον	»	γαρυτον
χ	»	κ	: ἀχαιει	»	ἀκαρει (X—K)
ψ	»	φ	: φωκτή	»	φωκτή
ω	»	η	: ἀρίστωτος	»	ἀρίστητος
ω	»	ο	: ἄλωφους	»	ἄλοφους
ω	»	ισ	: ἐνωρώτερον	»	ἐνωρίστερον
ω	»	φ	: ἄλωπόχρους	»	ἄλφιτόχρους

Σημ. 1. Ὁ ἐπιδιορισμὸς Ἐπιμ. σημαίνει ὅτι τὸ παράδειγμα ἀνήκει εἰς τὸ ἐπίμετρον.

Σημ. 2. Ὅπου ἡ παρανέγνωσις νοεῖται διὰ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς, παρατίθενται ἐν παρενθέσει τὰ ἀντιμεταλαμβανόμενα ἢ ὁπωσδήποτε ὁμοιάζοντα γράμματα, ὅπου δὲ νοεῖται αὐτῇ διὰ τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς, οὐδὲν παρατίθεται.

Β'. Εἰκαστικά.

α') Προσθηκται, ἀφαιρέσεις, μεταρρυθμίσεις.

- § 17 ἀλώνητος ἀντί ἀλώνητος (δοῦλος)
 § 14-16 ἀλοία· ἔτυπτεν ἀντί ἀλλοία· ἀττικῶς (ἡλόα· ἔτυπτεν).
 § 24-26 ἀσπιδίσκ(ας κτλ.) ἀντί ἀπιδίσκ(οι κτλ.)
 § 38 διδεῖναι ἀντί διδέναι
 § 68 οἰνοπέπηκτον ἀντί οἰνοπέπαντον
 § 79 κεκροφορικὸν ἀντί κοπροφορικὸν
 § 100 χρᾶται ἀντί χρίεται
 § 101 χρῶμαι ἀντί χρίομαι
 § 102 χρῶ· μολυσμῶ ἀντί χρωσμῶ· μολυσμῶ

β') Διαίρεσις μιᾶς γλώσσης εἰς δύο.

- § 30 καὶ 31 γαφάγας καὶ γάφυτον

γ') Ἐνωσις δύο γλωσσῶν εἰς δύο.

- § 75 σιλλὸς (καὶ σίλλος)
 § 78 σκειρὸν (καὶ σκεῖρον)
 § 91 τρηρὸν (καὶ τρήρων)
 § 94 ὀπνῶ (καὶ <ἀγρ>οπνῶ)

δ') Ἀνεπαρκῆς ἐξήγησις ἢ ἀγνοία λέξεων ἢ σημασιῶν.

§ 10 ἄκαρα.	§ 56 κάρκαρα
§ 11 ἀλίφατα	§ 58 κνηθμὸς
§ 33 δάγκολον	§ 62 ληβόλε
§ 39 εἰσόδια	§ 63 λιχάξαι
§ 40 ἐκχαρέων	§ 66 νεολαία
§ 45 ἐπίτερα	§ 72 πηγάδα
§ 47 ἐρέων	§ 89 ταρήφη
§ 48 ζεύγελα	§ 95 φρέαρ
§ 52 θεῖον	§ 96 φύρακες.

ΒΑΣ. ΦΑΒΗΣ